

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

VIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

9 – 10 травня 2023 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

**МАТЕРІАЛИ
VIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

9 – 10 травня 2023 року

**Львів
2023**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 травня 2023 року. – Львів: Львівський науковий форум, 2023. – 139 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

Львівський науковий форум, 2023

ЗМІСТ

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ.....	7
<i>Іванченко Н.М.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ГЕОГРАФІЇ У 6 КЛАСІ.....	7
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ.....	13
<i>Siroshstan O.</i> UTILIZING ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND MACHINE LEARNING TO OPTIMIZE MARKETING BUDGETS FOR ORGANIZATIONS... 13	13
<i>Волковський М.А.</i> ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ПОКРАЩЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СФЕРИ.....	19
<i>Жулей В.В.</i> БУХГАЛТЕРСЬКІ РИЗИКИ ПІДПРИЄМСТВА: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ПЕРСПЕКТИВА ТА ІНСТРУМЕНТ БОРОТЬБИ З РИЗИКАМИ.....	21
<i>Кузнецова Ю.Л.</i> МЕТОДИКА ДОКУМЕНТУВАННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ.....	24
<i>Огрєбчук В.А.</i> ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ	27
<i>Попович А.В.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ ...	29
<i>Руденко О.В., Веселовська В.О.</i> ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	32
<i>Усенко Н.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	37
МЕДИЧНІ НАУКИ	41
<i>Козак І.</i> ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ З МЕТОЮ НАВЧАННЯ ПАЦІЄНТІВ У ГАЛУЗІ ДЕРМАТОЛОГІЇ.....	41
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО	43
<i>Данильченко Ю.А.</i> ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ХОЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ В. ОФФЕРМАНС	43

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ.....50

Азбаш В.Ф. СТРІЧКА МЕБІУСА 50

Бідасюк Н.В. ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ 53

Глушич В.В. STORYTELLING ЯК ОДИН З ЕФЕКТИВНИХ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ 55

Гурнік О.В. ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ 58

Джеджула О.М., Іванов О.О. ОРГАНІЗАЦІЯ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ 59

Іванченко Ю.М. ХУДОЖНЄ МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗУ УКРАЇНИ У ЗБІРЦІ «СІМ ЛІТЕР» НАТАЛІЇ ЛВИЦЬКОЇ-ХОЛОДНОЇ 61

Колмикова О.О. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ МАЙБУТНІМ ФАХІВЦЯМ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ.....65

Марценюк Я. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ 66

Рудчик Н.С. НЕТРАДИЦІЙНІ ПІДХОДИ У НАВЧАННІ ПРИРОДОЗНАВСТВА УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ 69

Фабіянський О. ГРУПА СПРИЯННЯ АКАДЕМІЧНІЙ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ПРОЦЕДУР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ.....76

Химич М. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....79

ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	82
<i>Alchangian O.</i> USING REDUX TO MANAGE APPLICATION STATE IN REACT...82	
<i>Tkachenko O.</i> USING ORM TECHNOLOGY ENTITY FRAMEWORK CORE.....84	
<i>Дирів А.І., Василюк А.С.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ПІДБОРУ ПОДАРУНКІВ У РАМКАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ РЕКОМЕНДАЦІЙ ВИБОРУ ПОДАРУНКІВ НА ОСНОВІ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ87	
<i>Цяпа С.М.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ З ПІДВИЩЕННЯ ЗАХИЩЕНОСТІ СИСТЕМ ВІДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯ ВІД КІБЕРАТАК.....92	
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ.....	96
<i>Гуртовий Ю.В., Галушко О.І.</i> МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ГЕМОРЕОЛОГІЇ ПРИ ЗАПАЛЬНИХ ПРОЦЕСАХ В АРТЕРІАЛЬНІЙ ВАЗА ВАЗОРУМ.....96	
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ.....	97
<i>Arkadiusz, Nowakowski</i> HOW DOES WORLD-BUILDING ENHANCE READER'S ENGAGEMENT AND IMMERSION IN FANTASY LITERATURE? 97	
<i>Kharkovchuk Y.</i> THE ROLE OF SPEECH ACTS IN CHARACTER DEVELOPMENT IN SOPHIE KINSELLA'S NOVEL TWENTIES GIRL 103	
<i>Венда Р.І.</i> МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО НАВЧАННЯ....105	
<i>Львіна А.І.</i> ІМАГОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС У РОМАНІ « ЧЕРЕВИЧКИ БОЖОЇ МАТЕРІ» МАРІЇ МАТІОС 109	
<i>Нос Н.М.</i> НОРМИ НАГОЛОШЕННЯ СЛІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ.....112	
ЮРИДИЧНІ НАУКИ	113
<i>Дзізінська Б.Д.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ТА ЇЇ ПОПЕРЕДЖЕННЯ 113	

<i>Дзівінська Б.Д.</i> СУТЕНЕРСТВО АБО ВТЯГНЕННЯ ОСОБИ В ЗАЙНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ: АНАЛІЗ ТА ПРОБЛЕМАТИКА	119
<i>Зінченко В.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТАКТИКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ.....	124
<i>Копійка М.Р.</i> ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО МЕТА.....	127
<i>Левчук В.О., Мандрика І.А.</i> ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ҐРУНТАМ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	129
<i>Меркулов С.О.</i> ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ КОЛЕКТИВНИХ ДОГОВОРІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА БОЛГАРІЇ.....	133
<i>Якобець Я.М.</i> ЩОДО ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЦІЛЬОВЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ	136

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Іванченко Наталія Михайлівна,
здобувач вищої освіти освітньої програми Середня освіта
(Географія) ЖДУ ім. І. Франка.
Науковий керівник: Власенко Руслана Петрівна,
доцент кафедри екології та географії,
кандидат біологічних наук

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ГЕОГРАФІЇ У 6 КЛАСІ

В сучасному світі інноваційні технології використовуються в різних сферах життя, включаючи освіту. Одним із основних завдань сучасної освіти є підготовка учнів до життя у інформаційному суспільстві, що передбачає використання різноманітних інноваційних технологій у навчальному процесі.

Одним із освітніх компонентів у викладанні якого можна успішно використовувати інноваційні технології - це географія. Застосування інноваційних технологій у викладанні географії може сприяти якіснішому та ефективнішому засвоєнню матеріалу, розвитку інтересу до предмету, формуванню практичних навичок та вмінь. Тому саме інтерактивний метод навчання допомагає учням опанувати всі рівні знань і розвинути критичне мислення, рефлексію, навички міркування, самостійно вирішувати проблеми тощо. Застосування інноваційних технологій у навчанні географії дозволяє досягнути ефективного навчання та зробити процес вивчення географії цікавішим та змістовнішим для здобувачів загальної середньої освіти [2].

Дослідження, присвячені застосуванню інноваційних технологій у викладанні географії є досить поширеними та актуальні у сучасній науковій літературі, але недостатньо вивчені [3,4].

Проблемам інноваційного навчання посвячено дослідження сучасних науковців К. Баханова, О. Біди, Г. Волошиної, Л. Пироженко, О. Пехоти, О. Пометун, В. Ревенко, Г. Самохіної та інших. Можливості інтерактивних технологій при вивченні базових дисциплін перебували в колі досліджень Д. Біди, Л. Богданової, Т. Коберник, В. Корнєєва, І. Маркової тощо. Дослідники звертають увагу на те, що застосування інноваційних технологій дозволяє підвищити якість навчання географії та стимулювати інтерес до цієї дисципліни: Б. Гершунський, М. Жалдак, Є. Машбиць, В. Монахов, Б. Скіннер, Р. Тайлер Дж. Хартлі; використання інноваційних технологій у сфері підготовки майбутніх фахівців: О. Топузов, Т. Назаренко, О. Надтока, Л. Вішнікіна та інші [1-4].

Для успішного використання комп'ютерних технологій у викладанні географії у 6 класі вчителі повинні мати достатній рівень комп'ютерної грамотності та знати основні принципи використання програмного забезпечення. Також важливо планувати уроки з урахуванням наявності комп'ютерних технологій та відповідно до потреб учнів, вчителі повинні використовувати різноманітні програми та інструменти для проведення віртуальних

екскурсії, ігрових технологій, відео та аудіо матеріалів, інтерактивних дошок та мультимедійних презентацій. Також важливо враховувати індивідуальні особливості учнів та забезпечувати належну технічну та методичну підтримку вчителів [1, 2].

Безперечно, найчастіше використовуються такі засобами навчання як підручники, географічні карти та атласи. Зважаючи на широке використання сучасних технологій у викладанні географії досліджено використання сучасних засобів навчання на уроках географії у 6 класі:

Інтерактивна карта – це нове покоління електронних картографічних інструментів. Це картографічний інструмент, який покращує викладання географії в школах і відповідає вимогам навчальної програми з цього предмету.

Навчання учнів покоління Z вимагає від вчителя творчого підходу та постійного пошуку нових інструментів і методів викладання. Одним з таких інструментів є смартфони та планшети на базі операційної системи Android. Ці пристрої дозволяють використовувати різноманітні безкоштовні додатки, завантажені з інтернет-ресурсів та PlayMarket.

Безкоштовні додатки не лише суттєво покращують засвоєння знань та вмій учнів, дають можливість аналізувати, візуалізувати знання та розвивати предметні та життєві компетентності учнів, а й захищають їх від агресивних та демотивуючих ігор – пам'ять смартфона все одно обмежена, тому є стимул спонукати дітей завантажувати в гаджет навчальну інформацію.

Електронні підручники та посібники, системи дистанційного навчання є корисними для організації дистанційного навчання та електронного методичного забезпечення навчання на уроці, особливо за відсутності достатньої кількості підручників.

Хмарні технології є ще однією перевагою сучасного світу, яка давно закріпилася в освітньому процесі. Школа має онлайн-сервіси для навчання, спілкування, тестування; системи дистанційного навчання, бібліотека, медіатека; зберігання файлів, обмін (Dropbox, SkyDrive).

Онлайн-сервіси – це інтерактивні веб-сайти, за допомогою яких можна швидко та зручно створювати власні ресурси або використовувати завдання та вправи, запропоновані творцями.

ІКТ на уроці. Початок уроку покликаний підготувати учнів до сприйняття та розуміння нової інформації. Тому традиційний мозковий штурм або миттєве опитування цілком розумно замінити віртуальним змаганням в одному з мобільних додатків.

Домашнє завдання також можна перевірити за допомогою техніки – або смартфона, якщо завдання було в мобільному додатку, або комп'ютера та мультимедійного комплексу, якщо потрібно було підготувати додаткову інформацію (випереджувальне завдання).

Формулювати мету і завдання уроку можна полегшити, запропонувавши переглянути короткий відеоролик (новину чи тематичну програму, яка може зовсім не стосуватися навчання) із ключовими словами й тезами уроку.

Презентації – найпоширеніший спосіб подачі нового матеріалу, що дозволяє продемонструвати важко доступні об'єкти та допомагає учням проводити самостійну дослідницьку діяльність.

Створення презентації - це творчий процес з елементами проектної роботи. Учні надихаються на створення таких проєктів і стають ще більш зацікавленими та уважними

до перегляду, аналізу та оцінювання робіт своїх однокласників. Водночас учні розвивають пізнавальні, інформаційні та комунікативні навички, оскільки їм стає цікаво знаходити потрібну інформацію з різних джерел. Так, наприклад, при поясненні теми: «Озера. ...» (Рис. 1 Б, В) та «Кліматичні пояси» (Рис. 1 А) у курсі географії 6 класу у презентації використано робота з картою, заповнення таблиці, використання блок-схеми тощо (Рис.1 А, Б, В).

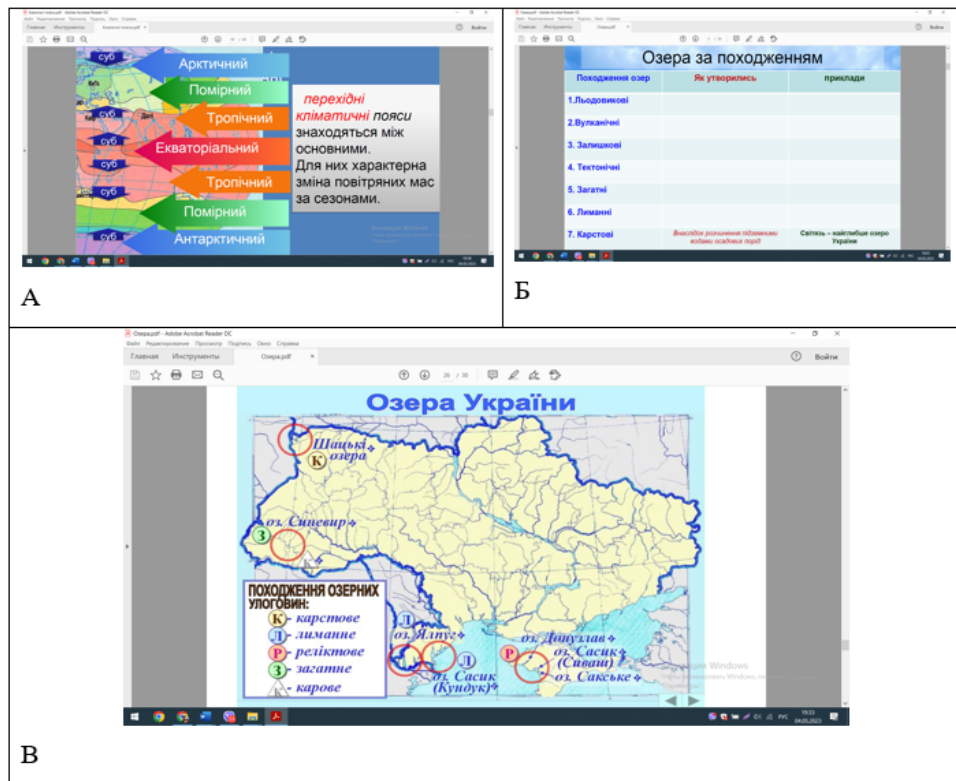

Рис. 1. Використання різних завдань при створенні презентації

Крайня частина уроку – найкращий час для перевірки знань, умінь та навичок здобувачів освіти. Саме тестові завдання як один із способів моніторингу результатів навчання є досить популярним на сьогодні. Основними перевагами є можливість автоматичної обробки результатів, точний підрахунок кількості відповідей та високий ступінь об'єктивності в оцінюванні. Так, наприклад використання сервісу Google – Google Forms.

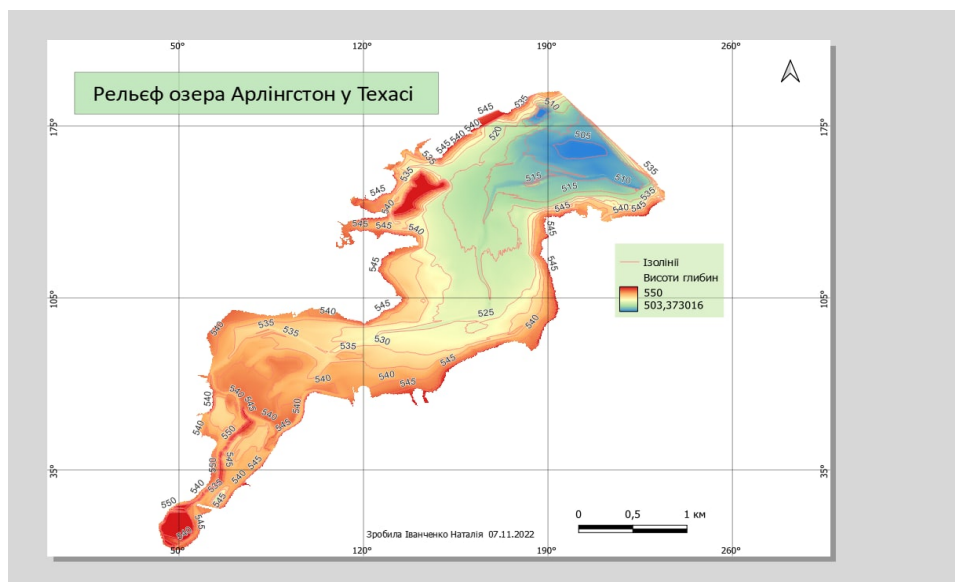
Використання ІКТ у практичній роботі – візуалізація завдань, наприклад при роботі з картою. Часто учням важко зорієнтуватися в кількох тематичних картах для опису певної місцевості. Візуальне накладання однієї карти на іншу за допомогою мультимедійного проектора дає змогу швидко визначити зв'язок між тектонічною та геологічною будовою та рельєфом і корисними копалинами.

Вивчення географії вимагає запам'ятовування великої кількості номенклатури, тому пам'ять відіграє важливу роль у засвоєнні знань. Наявність ігор і навчальних програм для заповнення карток і пошуку листування допомагає учневі легко справлятися з обсягом необхідних знань, а вчителю - проводити опитування.

Інтерактивні електронні картки можуть стати як частиною нового матеріалу, так і елементом практичної роботи та основою домашнього завдання.

Наведемо деякі варіанти можливого застосування інноваційних технологій у викладанні географії:

➤ Використання географічних інформаційних систем (ГІС): ГІС можуть бути використані для створення карт та інших географічних візуалізацій, що допомагає учням краще зрозуміти географічні концепції та зв'язки між різними географічними об'єктами (Рис.2).

Рис. 2. Рельєф озера Арлінгстон у Техасі

➤ Використання віртуальних екскурсій: Віртуальні екскурсії дозволяють учням відвідати різні місця по всьому світу, що може допомогти їм краще зрозуміти географічні особливості місцевості. Прикладом може слугувати гра «Мар спар» (Рис.2), де учні віртуально разом із друзями можуть відвідати будь-яку точку світу.

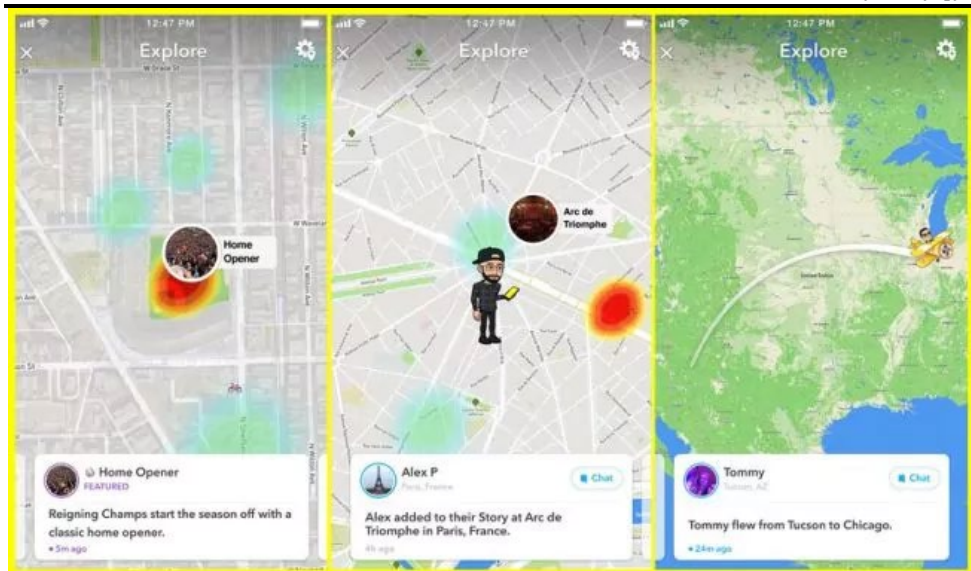

Рис. 3. Віртуальна гра «Мар спар»

➤ Використання ігрових технологій: ігрові технології, такі як ігри-головоломки, кросворди, «віднайди пару», можуть бути використані для підвищення зацікавленості учнів у вивченні географії та збільшення їхньої мотивації до навчання. Для створення таких ігор вчитель може використовувати платформу Learningapps (Рис.4), Mozabook і т.і.

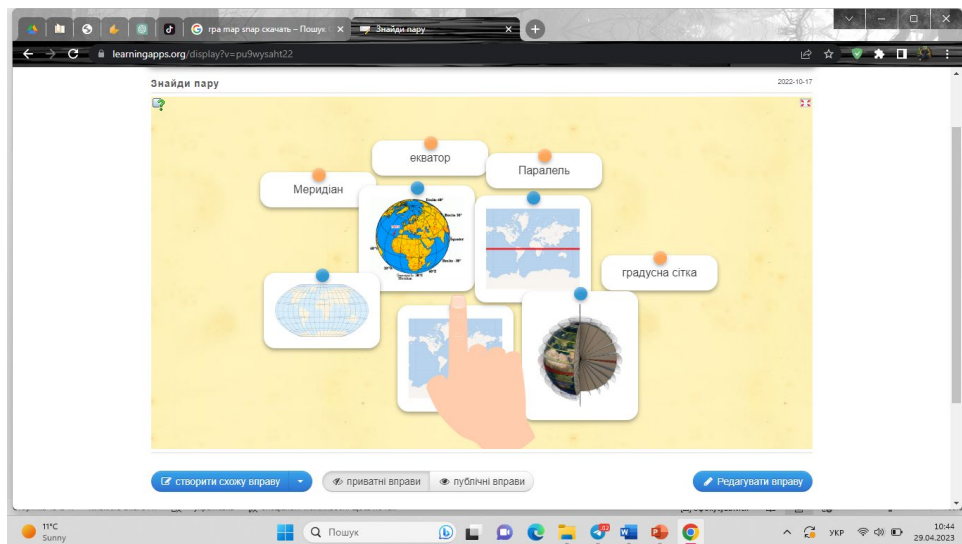

Рис.4. Сервіс для підтримки процесів навчання Learningapps

➤ Використання відео та аудіо матеріалів: Відео та аудіо матеріали можуть бути використані для демонстрації різних географічних процесів та явищ, що може допомогти учням краще зрозуміти тему.

➤ Використання інтерактивних дошок: інтерактивні дошки дозволяють викладачам та учням писати, малювати та взаємодіяти з інформацією на екрані, що може покращити засвоєння матеріалу. Завдяки цьому технологічному інструменту викладач може створювати та проєктувати уроки з використанням багатьох мультимедійних елементів, таких як фотографії, відео та аудіо записи. Крім того, використання інтерактивних дошок дозволяє викладачам створювати та зберігати цифрові записи уроків, що дозволяє повторно використовувати матеріали та надавати їх учням для додаткового вивчення матеріалу. Однак, недоліком використання інтерактивних дошок може бути залежність від технічного обладнання та програмного забезпечення, яке може бути досить дорогим для шкіл з невеликим бюджетом.

Отже, завдання вчителя - стимулювати активну пізнавальну діяльність учня, створювати умови для прояву інтересу, стимулювати висловлювання без страху помилитися, формувати в учнів бажання знаходити власний спосіб роботи, вчити аналізувати та виявляти ініціативу, самостійність учня, самовираження. Успішність освітнього процесу, висока якість занять досягається використанням усіх засобів, зокрема завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій.

---

1. Хорошковська, О. В. Використання інтерактивних дошок у викладанні географії. Інформаційні технології в освіті. Київ, 2016. № 4. С. 97-101.

2. Шевченко, Н. В. Використання мультимедійних технологій в навчанні географії. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Київ, 2018. Т. 27. С. 70-75.

3. Яковлева В. А., Власенко Р. П., Андрійчук Т. В. Сучасні технології у процесі навчання соціально-економічної географії України та світу. Інноваційна педагогіка. 2021. Вип. 38. С. 57 – 61.

4. Яковлева В. А., Власенко Р. П., Андрійчук Т. В., Демчук Н. С. Особливості педагогічного моделювання учнів у процесі вивчення курсу "Україна і світове господарство". Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2020. Вип. 78. С. 253-258.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

SIROSHATAN Oleksandr,

master's student of the Department of Management and Administration.

Scientific supervisor: YEROMINA Maryna,

*D. in Economics, Associate Professor of the
Department of Management and Administration.*

V. N. Karazin Kharkiv National University

UTILIZING ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND MACHINE LEARNING TO OPTIMIZE MARKETING BUDGETS FOR ORGANIZATIONS

Marketing budget optimization is crucial for organizations because it directly impacts their ability to reach their target audience and achieve their business objectives. By optimizing their marketing budget, organizations can ensure that they are investing their resources in the most effective and efficient ways possible. This means that they can maximize the impact of their marketing campaigns, increase their return on investment, and ultimately improve their bottom line. Without effective budget optimization, organizations risk wasting resources on ineffective marketing activities or missing out on opportunities to reach and engage their target audience. Therefore, it is essential for organizations to prioritize marketing budget optimization in order to remain competitive and achieve their business goals.

Artificial intelligence (AI) is a branch of computer science that aims to create intelligent machines that can perform tasks that typically require human intelligence, such as perception, reasoning, learning, and decision-making. AI involves the development of algorithms and models that can analyze data and provide insights, predictions, and recommendations.

Machine learning (ML) is a subfield of AI that focuses on the development of algorithms and statistical models that enable computers to learn from data, identify patterns, and make predictions or decisions without being explicitly programmed. In the context of marketing budget optimization, machine learning can be used to analyze marketing data and predict the effectiveness of different marketing activities, such as advertising campaigns, promotions, and pricing strategies. By identifying the most effective marketing activities, organizations can optimize their marketing budgets and achieve better returns on their investments.

The use of AI and machine learning in marketing budget optimization is a rapidly growing area of research and practice. Several studies have demonstrated the effectiveness of these approaches in improving the efficiency and effectiveness of marketing budgets.

One study by Wu et al. [1] analyzed the impact of AI-driven marketing optimization on the profitability of e-commerce businesses. The study found that AI-based optimization can significantly improve the performance of marketing campaigns, leading to higher conversion rates and increased revenue.

Another study by Wang et al. [2] investigated the use of machine learning to optimize mobile advertising campaigns. The study found that machine learning algorithms can effectively predict user behavior and optimize advertising campaigns to improve click-through rates and reduce costs.

In terms of best practices, several companies have successfully implemented AI and machine learning in their marketing budget optimization strategies. For example, Coca-Cola used machine learning algorithms to optimize its marketing mix and achieved a 7% increase in sales [3]. Procter & Gamble used machine learning to optimize its advertising campaigns and reduced its advertising spend by 10% while increasing its reach by 6% [4].

Overall, the literature suggests that AI and machine learning can be highly effective in optimizing marketing budgets, leading to improved ROI and increased profitability. Best practices include using data-driven approaches to identify the most effective marketing activities and using machine learning algorithms to optimize marketing campaigns in real time.

The current state of the art in marketing budget optimization involves the integration of artificial intelligence and machine learning techniques into the process. These technologies allow organizations to analyze large amounts of data, including customer behavior, market trends, and campaign performance, in order to identify the most effective strategies for allocating their marketing budget.

One key approach is predictive analytics, which uses statistical models to forecast the outcomes of different marketing investments. This enables organizations to make data-driven decisions about how to allocate their resources in order to achieve their desired outcomes.

Table 1

Description of predictive analytics approach

Component/Step	Description
Data Collection	Collect relevant data on customer behavior, market trends, etc.
Data Cleaning	Preprocess and clean the data to ensure accuracy and completeness
Data Analysis	Apply statistical models to the data to identify patterns
Model Building	Develop predictive models based on the data analysis
Model Evaluation	Test and validate the models to ensure accuracy and reliability
Budget Allocation	Use the models to determine the optimal allocation of resources
Campaign Execution	Execute marketing campaigns based on the budget allocation
Performance Tracking	Monitor and evaluate campaign performance
Refinement	Refine the models based on performance data and feedback

Source: compiled by the author based on [5].

This approach involves using data to build predictive models that can forecast the outcomes of different marketing investments, allowing organizations to make more informed decisions about how to allocate their resources for maximum impact. By analyzing customer behavior, market trends, and other data, organizations can identify patterns and develop models that can help them make accurate predictions about campaign performance and optimize their marketing budget accordingly. The approach involves several key steps, including data collection and analysis, model building and evaluation, budget allocation, and ongoing campaign monitoring and refinement.

Another approach is optimization modeling, which involves the use of mathematical algorithms to determine the optimal distribution of marketing resources across different channels and tactics. This can help organizations to identify the most efficient and effective ways to

allocate their marketing budget, based on factors such as customer preferences, campaign performance, and market trends.

Table 2

Description of the optimization modeling approach

Component/Step	Description
Define Objectives	Identify and define the marketing objectives to be optimized
Identify Constraints	Determine any constraints or limitations that must be considered
Determine Variables	Identify the key variables that will be used in the optimization model
Model Development	Develop the optimization model based on the identified variables and constraints
Data Collection and Integration	Collect and integrate relevant data into the optimization model
Model Calibration	Calibrate the model based on the data to ensure accuracy and reliability
Budget Allocation	Use the model to determine the optimal allocation of resources
Campaign Execution	Execute marketing campaigns based on the budget allocation
Performance Tracking	Monitor and evaluate campaign performance
Refinement	Refine the model based on performance data and feedback

Source: compiled by the author based on [5].

This approach involves developing an optimization model that identifies the optimal allocation of marketing resources to achieve specific objectives while considering any constraints or limitations that may impact the allocation decisions. The approach involves several key steps, including defining marketing objectives, identifying constraints, determining variables, developing the optimization model, collecting and integrating data, calibrating the model, allocating the budget, executing campaigns, tracking performance, and refining the model based on ongoing feedback. By using an optimization model, organizations can ensure that they are allocating their marketing resources in the most effective way to achieve their desired outcomes, while considering any constraints or limitations that may impact their decision-making.

Overall, the integration of artificial intelligence and machine learning technologies is transforming the field of marketing budget optimization, enabling organizations to make more informed and effective decisions about how to invest their resources for maximum impact.

The table below provides a comparison between traditional marketing budget optimization and optimization using AI and machine learning. The benefits and limitations of each approach are discussed, highlighting the potential advantages of incorporating AI and machine learning into marketing budget optimization.

Key benefits and limitations of artificial intelligence and machine learning

Benefits	Limitations
Improved accuracy and efficiency: AI and machine learning algorithms can analyze large amounts of data and identify patterns and insights that might be missed by human analysts. This can lead to more accurate and efficient budget allocation decisions.	Data quality issues: AI and machine learning models rely heavily on high-quality data, so organizations need to ensure that their data is clean, accurate, and complete. Garbage in, garbage out (GIGO) is a common problem in machine learning.
Better insights and decision-making: Machine learning models can identify trends and patterns in customer behavior, helping organizations make more informed decisions about where to allocate their marketing budgets.	Cost and resource requirements: Developing and implementing machine learning models requires significant investment in terms of time, money, and expertise. Organizations need to ensure that the benefits of using AI and machine learning outweigh the costs.
Increased agility and adaptability: Machine learning models can help organizations quickly adapt to changing market conditions and customer preferences, allowing them to optimize their marketing budgets in real-time.	Lack of transparency and interpretability: Machine learning models can be difficult to interpret, making it hard to understand how they arrive at their decisions. This lack of transparency can make it difficult for organizations to explain their budget allocation decisions to stakeholders.
Personalization and targeting: Machine learning models can help organizations deliver more personalized and targeted marketing campaigns, leading to higher conversion rates and ROI.	Ethical concerns: The use of machine learning models raises ethical concerns around issues such as privacy, bias, and fairness. Organizations need to ensure that they are using these tools in a responsible and ethical manner.

Source: compiled by the author based on [6].

Overall, the benefits of using AI and machine learning in marketing budget optimization are significant, but there are also several limitations and challenges that organizations need to consider before embarking on this journey. By carefully weighing the pros and cons, and ensuring that they have the necessary resources and expertise in place, organizations can use AI and machine learning to drive better marketing budget allocation decisions and achieve their business goals.

The research design for this study will be quantitative, utilizing a survey methodology to collect data from a sample of organizations. The survey will be designed to gather information on the current state of marketing budget optimization within these organizations, as well as their use (or lack thereof) of AI and machine learning in this process. The survey will be administered online, and participants will be selected through a combination of convenience and purposive sampling methods.

The research approach for this study will be descriptive, aiming to provide a comprehensive overview of the current state of marketing budget optimization and the potential benefits and limitations of using AI and machine learning in this process. The research will also explore the

factors that may influence the adoption of AI and machine learning in marketing budget optimization, such as organizational culture and resources.

The data collected from the survey will be analyzed using various statistical techniques, including descriptive statistics and regression analysis. This will enable the identification of any patterns or relationships between variables, such as the relationship between organizational size and the use of AI and machine learning in marketing budget optimization.

The data collection for this study will involve both primary and secondary data sources. Primary data will be collected through an online survey that will be administered to marketing professionals working in various industries. The survey will aim to collect information on their current marketing budget optimization practices, their experience with AI and machine learning in marketing, and their perceptions on the potential benefits and limitations of using AI and machine learning in marketing budget optimization.

The survey will be distributed through various channels, including social media platforms, professional networks, and email lists. A convenience sampling approach will be used, where respondents will be selected based on their availability and willingness to participate in the survey [7].

Secondary data will be collected through a review of relevant literature, including academic journals, books, and reports from reputable organizations. The literature review will aim to provide an overview of the current state of the art in marketing budget optimization, with a focus on the use of AI and machine learning.

The data collected will be analyzed using both descriptive and inferential statistical techniques, including frequency distributions, means, standard deviations, and regression analysis. The analysis will aim to identify patterns and relationships in the data, and to test the research hypotheses. The results of the analysis will be presented using tables, charts, and graphs, and will be discussed in the context of the research questions and objectives.

In any research study involving data collection and analysis, there are potential ethical considerations and limitations to consider. In the case of this study on marketing budget optimization using AI and machine learning, there are several potential ethical issues to keep in mind. One of the primary concerns is ensuring that the privacy of individuals and organizations involved in the study is protected. This may involve obtaining informed consent from participants and ensuring that any data collected is anonymized and kept confidential.

Another potential ethical consideration is ensuring that the study does not contribute to any discriminatory practices or biases. This could occur if the data used in the study is biased in some way, such as being collected from a particular demographic group or geographic location. To address this concern, the study will use a representative sample of data from a range of sources.

In addition to ethical considerations, there are also several limitations of the research design to be aware of. One potential limitation is the availability and quality of data. The study relies on access to large amounts of data from a range of sources, and the accuracy and completeness of this data may be variable. Another limitation is the potential for bias in the analysis methods. Machine learning algorithms are only as good as the data they are trained on, so if the data is biased in some way, the results may also be biased. To mitigate this risk, the study will use rigorous data cleaning and analysis techniques, and will compare the results with those obtained using other methods to ensure the validity of the findings.

Artificial Intelligence (AI) and Machine Learning (ML) have the potential to significantly impact marketing budget optimization by allowing for the analysis of vast amounts of data and the identification of patterns and insights that may be missed by human analysts. The use of AI and ML in marketing budget optimization has been shown to improve efficiency, reduce costs, and increase the effectiveness of marketing campaigns.

Best practices for using AI and ML in marketing budget optimization include:

1. Data quality and preparation: High-quality and well-prepared data is essential for effective AI and ML analysis. This involves ensuring that data is accurate, complete, and relevant to the analysis.

2. Algorithm selection and customization: The selection of the appropriate algorithm and its customization to fit the specific needs of the marketing campaign is important for accurate and effective analysis.

3. Human oversight and interpretation: While AI and ML can provide valuable insights, human oversight and interpretation are still necessary to ensure that the analysis is accurate and to identify potential errors or biases.

4. Continuous learning and improvement: As with any technology, AI and ML require continuous learning and improvement to remain effective and up-to-date.

Potential areas for improvement include:

1. Data privacy and security: The use of AI and ML in marketing budget optimization raises concerns about data privacy and security. Organizations must ensure that they have appropriate safeguards in place to protect the personal information of their customers.

2. Integration with other technologies: To fully realize the potential of AI and ML in marketing budget optimization, it is important to integrate these technologies with other marketing technologies, such as customer relationship management systems and marketing automation platforms.

3. Access to expertise: The effective use of AI and ML in marketing budget optimization requires specialized expertise in data science and analytics. Organizations must ensure that they have access to the necessary expertise to implement these technologies effectively.

In conclusion, the implementation of artificial intelligence and machine learning techniques in marketing budget optimization can bring significant benefits to organizations. By using predictive analytics and optimization modeling approaches, companies can more accurately forecast and allocate their marketing budget, resulting in increased efficiency, higher ROI, and a competitive advantage over other firms. The case studies and best practices reviewed in this study provide evidence of the positive impact of AI and machine learning on marketing budget optimization.

However, there are also potential limitations and ethical considerations to be addressed. The use of AI and machine learning requires large amounts of data, which may raise privacy concerns and require careful data management. Furthermore, the reliance on automated decision-making may raise concerns about bias and accountability. These issues must be addressed to ensure the responsible and ethical use of AI and machine learning in marketing budget optimization.

Overall, this study has shown that AI and machine learning have the potential to revolutionize marketing budget optimization for organizations. By embracing these technologies and implementing them in a responsible and ethical manner, firms can optimize their marketing spending and stay ahead in an increasingly competitive marketplace. Further research in this area could explore specific techniques and algorithms for marketing budget optimization, as well as the potential impact on different industries and organizational contexts.

LITERATURE

1. Wu, X., He, Y., & Ye, Y. (2021). Marketing budget optimization with artificial intelligence: A review and agenda for future research. *Journal of Business Research*, 129, 512-521. DOI: 10.1016/j.jbusres.2021.02.010
2. Wang, X., Shi, Y., & Yang, J. (2019). Machine learning for optimizing marketing budgets: A case study of a leading Chinese e-commerce company. *Journal of Interactive Marketing*, 47, 142-152. DOI: 10.1016/j.intmar.2019.01.005
3. Alharbi, A. B., Haseeb, A., Rehman, A., & Alghamdi, R. (2020). Using machine learning for marketing budget optimization in the banking industry. *Future Internet*, 12(10), 171. DOI: 10.3390/fi12100171
4. Chen, X., & Hsu, M. K. (2019). Marketing budget optimization: A machine learning approach. *Industrial Marketing Management*, 76, 89-97. DOI: 10.1016/j.indmarman.2018.09.016
5. Zheng, J., & Ye, Y. (2020). Marketing budget optimization with machine learning: A review and future research agenda. *Journal of Business Research*, 116, 594-606. DOI: 10.1016/j.jbusres.2020.05.020
6. Alam, S. S., & Kim, Y. (2021). Deep learning-based marketing budget allocation model: A case study in the tourism industry. *Journal of Travel Research*, 60(3), 572-589. DOI: 10.1177/0047287520969698
7. Kamberi, E., & Risteska Stojkoska, B. (2019). Optimization of marketing budgets in the era of machine learning. *Procedia Computer Science*, 161, 565-574. DOI: 10.1016/j.procs.2019.11.130

Волковський М.А.,

здобувач вищої освіти.

Науковий керівник: Антоненко В.М.,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри управління і фінансово-економічної безпеки.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»,

м. Луцьк

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ПОКРАЩЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СФЕРИ

За останні тридцять років світ доволі сильно трансформувався. Технологічний прогрес змінив життя сучасної людини. Інтернет, мобільні телефони, ноутбуки, комп'ютери та інші прилади стали незамінними супутниками людини у її діяльності – сучасний світ ніколи не був таким технологічним. Однією із важливих рис сучасного часу є діджиталізація.

Діджиталізація – це глибинне проникнення цифрових та інноваційних технологій до бізнес-процесів, господарства, комунікацій тощо.

Перехід суспільства до цифрової ери вплинув на те, що економіка в цілому також перейшла у цифрову еру. Це призвело до необхідності такого явища як діджиталізація. Якщо розглядати компанії, то запровадження цифрового продукту ставить за мету

задоволення попиту на певному ринку. Зазвичай термін запровадження діджиталізації не перевищує 5-7 років, враховуючи всі можливі зміни [1, с. 42].

Можна казати, що діджиталізація за своєю суттю є революцію трансформації, оскільки вона впливає на багато сфер, включаючи й сфери податків. Наприклад, заповнення і подання податкової звітності платниками податків змінює формат визначення об'єктів оподаткування, створюючи для держави можливість здійснювати оподаткування та дистанційний аудит, абстрагуючись від процесу заповнення податкових декларацій платниками [2, с. 443].

Діджиталізація призводить до нового соціального договору громадянина та держави щодо податкової системи. У традиційній моделі дотримання податкового законодавства податкові органи функціонували шляхом прийняття податкових декларацій, поданих платниками податків, та їх перевірки на основі інформації, отриманої від третіх осіб (наприклад, роботодавців та постачальників).

До переваг діджиталізації можна віднести те, що зменшується кількість помилок у розрахунках, плануванні, є швидка і якісна обробка звітів та швидкий доступ до будь-яких даних. До негативних сторін можна віднести, що буває довго і важко цифрувати дані, потрібна якісна та технічно оснащена техніка, постійні оновлення даних, увага до нововведень і постійна технічна підтримка. Попри негативні сторони, діджиталізація необхідна [1, с. 43].

Зважаючи на це, для усіх держав світу актуалізується реформування податкової сфери, аби зробити свою податкову систему більш діджиталізованою, оскільки, як показує сучасність, світ повністю змінився і став діджиталізованим у всіх сферах, і податкова система не повинна бути винятком.

Є багато прикладів того, як держави роблять діджиталізацію податків. Наприклад, у 2019 році Державна податкова адміністрація Китаю випустила у світ додаток, завдяки якому можна подавати податкову декларацію з податків на доходи фізичних осіб, за умови, що, що вже є попередньо заповнена форма. У Чилі для поліпшення прибуткового оподаткування є додаток e-Renta, завдяки йому можна легко декларувати дані. Він допомагає переглядати та приймати попередньо заповнену декларацію, а також перевіряти її статус й відстежувати чи приймати запити на відшкодування. Португальський податковий орган запустив додаток E-Fatura (електронний рахунок) у 2021 році, що може допомогти сприяти процесу підтвердження витрат, відстежуючи обліковий запис індивідуального податкового номеру [3, с.131].

На теперішній час діджиталізація робить світ зручнішим. Україна має доволі позитивний досвід у діджиталізації, на даний період в Україні працюють багато електронних сервісів, які полегшують процедури зв'язані з податками. До них можна віднести Сервіс «Пульс» ДПС, Електронну звітність, Електронний кабінет та інші [3, с. 130]. Також можна згадати про додаток Дія. Цей додаток по-справжньому можна вважати революційним, бо він у собі одночасно вміщує всі наявні документи громадян, дає змогу купляти облігації, може виступати як опитування українського народу по різних питаннях і одночасно з цим завдяки Дії можна сплатити певні податки. Якщо Україна буде ще більше розвивати цей додаток у сфері системи податків, то загальна економічна картина нашої держави стане кращою через те, що зросте отримання податків, оскільки процедура їх сплати стане простішою.

Отже, у сучасному світі діджиталізація податків відіграє важливу роль. Можна вважати, що це певна тенденція у розвитку світу та одночасно з цим новий соціальний договір між суспільством і державою, який своєю чергою дає поштовх у зростанні податкових надходжень і, як наслідок, – збільшення доходів бюджету. Україна не стоїть осторонь від цього процесу, бо навіть більше, – приймає в ньому активну участь: вже є низка справних сервісів, особливо Дія. Цей додаток у довгостроковій перспективі зіграє одну із ключових ролей у діджиталізації податкової системи України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Веретенникова Г. Б. Діджиталізація, як інструмент управління підприємством / Г. Б. Веретенникова, О. С. Устименко // *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., 22 квіт. 2021 р. : тези допов. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид. «Політехніка», 2021. – С. 42-43.
2. Нечипоренко Т. Д. Теоретичний аспект діджиталізації у контексті оподаткування / Т. Д. Нечипоренко // *Вчені записки КНЕУ*. – 2020. – С. 443–446.
3. Марченко Л. Діджиталізація системи податкового адміністрування в Україні з урахуванням досвіду розвинених країн світу / Л. Марченко // *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 4. С. 127-134. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.04.127>

Жулей В.В.,

здобувачка вищої освіти.

Науковий керівник: Зябченкова Г.В.,

ст. викладач кафедри обліку та оподаткування.

Державний торговельно-економічний університет.

e-mail: vitalinazulej@gmail.com

БУХГАЛТЕРСЬКІ РИЗИКИ ПІДПРИЄМСТВА: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ПЕРСПЕКТИВА ТА ІНСТРУМЕНТ БОРОТЬБИ З РИЗИКАМИ

Ключові слова : *ризики підприємства, бухгалтерські ризики, бухгалтерський облік, підприємство, бухгалтер.*

Вступ. Нестабільність зовнішнього середовища та постійні зміни в ринкових відносинах є поштовхом до зростання невизначеності та умов, які вважаються ризикованими для підприємств. Після цього підприємства мають захищатися від негативних наслідків, які несе за собою умова невизначеності.

Мета. Метою даної статті є дослідження та аналіз появи бухгалтерських ризиків. А також обґрунтування того як бухгалтерський облік може допомогти підприємству у разі ситуації невизначеності.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняні вчені продовжують досліджувати тему ризикованості підприємств по сей день, адже перед суспільством продовжують виникати нові фактори, які можуть спричинити невизначеність діяльності підприємства.

Поняття «ризик» має досить комплексний характер, тож і розглядати його можна з різних сторін. Якщо розібрати це поняття, то отримуємо таку інформацію: ризик може бути як в негативному, так і в позитивному напрямку. Звичайно, ризик частіше розглядають зі сторони невизначеності щодо можливих втрат і наслідків, яке понесе за собою підприємство. Інший ж тип ризику називається ризик-позитив і він є носієм потенційного розвитку, бо несе за собою ризик у вигляді можливості або потенційного шансу на отримання позитивного результату. Тобто такий тип ризику треба не уникати, а навпаки оптимізувати.

Отже, управління ризиками не завжди полягає в його уникненні, а іноді може полягати саме у зміні середовища та цілей всієї системи, з метою перетворення ризиків-негативу до ризиків-позитиву. [1]

Насправді поняття «бухгалтерські ризики» можна вживати лише умовно, бо таке визначення не розглядається ні в якій площині, хоча має досить-таки важливий характер і безпосередньо пов'язаний з фінансовою звітністю. Але для себе бухгалтерський ризик можна визначити як ризик недостовірної інформації про облік та звітність підприємства, що несе за собою загрозу у вигляді неякісної і неточної інформації для прийняття управлінських рішень. [2]

Взагалі жоден бухгалтер не може і не має права ризикувати. Адже головним завданням його професії є достовірне відображення дійсної і правдивої інформації, які відбувалися на підприємстві. Все це повинно бути також задокументовано в цифровому варіанті або на папері. Нездійснення своїх обов'язків може призвести до зловживання облікових працівників.[3] То в такому випадку це відповідальність бухгалтера за неналежне виконання своєї роботи, всі інші випадки – ризики.

До переліку причин невизначеності підприємства, що несе за собою ризики має такий вигляд.

Причини зовнішнього характеру (ті, що мають тісний зв'язок з економічною ситуацією): інфляційні явища, загальне падіння виробництва, зниження купівельної здатності населення, прогнозування рівня конкуренції, інвестиційного клімату, характер погодних умов, пандемії, воєнні дії, рівень стабільності бухгалтерського та податкового законодавства, прогнозованість економічної ситуації, форс-мажорні ситуації.

На мою думку, влучно розглянути найголовніший ризик з яким зіткнулася наша країна 24 лютого 2022 року. Підприємствам потрібно було розглянути вплив війни на безперервність діяльності під час складання фінансової звітності та за можливості провести аналіз чутливості кількох можливих сценаріїв, щоб визначити, чи існує суттєва невизначеність щодо здатності компанії продовжувати діяльність на безперервній основі. Це потребувало додаткового розкриття інформації у фінансовій звітності. [4]

Також підприємства мали розглянути розкриття ймовірного впливу війни у звіті про управління, повідомляючи про основні ризики та невизначеності. Адже подальший можливий розвиток міг призвести до негативних відхилень від прогнозів.

Крім впливу на безперервність діяльності компанії мають переглянути всі сфери бухгалтерського обліку, які знаходяться під впливом невизначеності суджень та оцінок, зокрема: бухгалтерські оцінки; оцінки справедливої вартості; зменшення корисності

активів; оцінка очікуваних кредитних збитків; облік хеджування; вплив на контрактні угоди та обтяжливі контракти; інші вимоги до розкриття фінансової звітності. [4]

До причини внутрішнього характеру: розбалансованість інформаційних потоків на підприємстві, низька кваліфікація працівників, швидка плінність кадрів, в особливості головних бухгалтерів та провідних спеціалістів, неправильна поведінка з технологіями облікового процесу, відсутність в компанії внутрішнього аудиту.

Особливо бухгалтерський і підприємницький ризики посилюються при впровадженні інновацій, в таких випадках варто застосовувати процедури аудиту та прийоми документальної ревізії.

Насправді бухгалтерський облік виконує дуже важливу роль в управлінні діяльністю підприємства, яка має ризики. Бухгалтерський облік постає в цій ситуації інструментом мінімізації ймовірних наслідків господарських ризиків, адже він насамперед дає керівництву інформацію про той чи інший етап, через неправильні умови виконання якого з'явилася невизначеність.

Також ще одним інструментом, який допомагає підприємству боротися з ризиками є те, що за допомогою бухгалтерського обліку можна створити та використовувати на підприємстві резервів (фондів). Вони створюються насамперед для внутрішнього страхування підприємницьких ризиків та регулюються обліковою політикою суб'єкта господарювання. До таких резервів належать: резерв ризику, фонд сумнівних боргів, фонд майбутніх витрат, резерви, які призначені для забезпечення регулярності платежів до бюджету за відповідними податками; резерви соціальної та юридичної спрямованості. [5]

Висновки. Отже, бухгалтерський ризик це той, який має несприятливий фінансовий результат внаслідок неточного відображення інформації і фактів діяльності підприємства та невідповідності облікової політики. Для того щоб зменшити ступінь професійного ризику бухгалтера слід здійснити удосконалення елементів організації бухгалтерського обліку, що в майбутньому дасть перспективу запобіганню виникнення небажаних негативних наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Збірник. Тема 1.Ризики в підприємницькій діяльності. URL: https://msn.khmnu.edu.ua/pluginfile.php/546516/mod_resource/content/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%201.pdf
2. Романів Р.В. Бухгалтерські ризики та їх вплив на інформаційне середовище. *Матеріали: Міжнародої науково-практичної Інтернет-конференції «Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія».* URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/22391/1/205-207.pdf>
3. А. В. Гевчук. Ризики бухгалтерського обліку та їх вплив на управління дебіторською заборгованістю. *Матеріали: електронного наукового фахового видання «Ефективна економіка».* URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2019/64.pdf
4. Як війна впливає на фінзвітність: роз'яснення Аудиторської палати. *Матеріали: новини. Аудиторська палата України.* URL: <https://news.dtki.ua/accounting/reposts/75705-iaak-viina-vplivaje-na-finvizitnist-roziasnennia-auditorskoyi-palati>
5. Чібісова І.В., Левчунь Б.В. Бухгалтерський облік як інструмент Управління ризиками на підприємства. *Матеріали: стаття.* URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/2_56_2016_ukr/17.pdf

Кузнецова Ю.Л.,

студентка спеціальності 071 «Облік та оподаткування».

Науковий керівник: Меліхова Т.О.,

*д.е.н., професор, завідувачка кафедри обліку, аналізу,
оподаткування та аудиту.*

*Інженерний навчально-науковий інституту ім.Ю.М.Потебні
Запорізького національного університету.*

МЕТОДИКА ДОКУМЕНТУВАННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

У сучасному світі виробничі запаси є дуже важливими для виробництва. Матеріали, предмети, які є матеріально-речовою основою виготовленої продукції, беруть участь у виробничому процесі одноразово і переносять свою вартість на кінцеву продукцію повністю.

Жодне підприємство, як у сфері матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері, не може обійтися без запасів. Запаси - це матеріальні ресурси (засоби виробництва, предмети споживання, інші цінності), необхідні для забезпечення розширеного відтворення, обслуговування сфери нематеріального виробництва і задоволення потреб населення, що зберігаються на складах або в інших місцях з метою їх подальшого використання.

Для обліку запасів, що призначені для виконання науково-дослідних робіт, для використання у виробництві та капітальному будівництві передбачено рахунок 20 «Виробничі запаси», який розподіляється на субрахунки: 201 «Сировина і матеріали»; 202 «Обладнання, конструкції і деталі до установки»; 203 «Спецобладнання для науково-дослідних робіт за господарськими договорами»; 204 «Будівельні матеріали»; 205 «Інші виробничі запаси» [1].

На субрахунку 201 «Сировина і матеріали» обліковується сировина та матеріали короткотермінового використання для науково-дослідних робіт та капітального будівництва.

На субрахунку 202 «Обладнання, конструкції і деталі до установки» обліковуються будівельні конструкції і деталі, зокрема: металеві, залізобетонні і дерев'яні конструкції, блоки і збірні частини будівель і споруд; збірні елементи; обладнання для опаловальної, вентиляційної, санітарно-технічної систем (опаловальні котли, радіатори та ін.). На цьому субрахунку також обліковується вітчизняне та імпордне обладнання, що потребує монтажу і передбачене для установа, та інші матеріальні цінності, необхідні для будівництва.

На субрахунку 203 «Спецобладнання для науково-дослідних робіт за господарськими договорами» у науково-дослідних установах, організаціях, у вищих навчальних закладах обліковується спецобладнання, придбане для виконання науково-дослідних робіт за господарськими договорами за конкретною темою замовника, до передачі його до наукового підрозділу.

На субрахунку 204 «Будівельні матеріали» обліковуються будівельні матеріали, придбані за рахунок коштів, що виділені на капітальне будівництво і призначені для будівельних та монтажних робіт.

На субрахунку 205 «Інші виробничі запаси» обліковуються усі інші запаси, які використовуються для науково-дослідних робіт за господарськими договорами та для капітального будівництва і не ввійшли у запаси, що обліковуються на субрахунках 201-204.

Сировина, матеріали, паливо, корма, фураж, продукти харчування, медикаменти та інші запаси, що належать установі, підлягають систематичній інвентаризації у строки і за порядком, установлені нормативно-правовими актами України.

Інвентаризація проводиться у разі зміни відповідальної особи, в інших випадках, передбачених чинним законодавством (при стихійних лихах, крадіжках, відсутності матеріально відповідальних осіб та ін.). За результатами інвентаризації складається інвентаризаційний опис або акт, який затверджується керівником установи.

Списання з балансу установи малоцінних і швидкозношуваних предметів, інструментів, виробничого, господарського інвентарю та інших запасів, що стали непридатними, здійснюється на підставі Актів списання (якщо інший порядок списання не встановлено відповідним міністерством, іншим центральним органом виконавчої влади) [1].

Вибуття запасів зі складу оформлюють такими первинними документами: - накладна-вимога на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів (форма № М11); - видаткова накладна (на відпуск готової продукції та інших запасів стороннім організаціям); - лімітно-забірна картка (форми М-8, М-9) - документ на кілька відпусків матеріалів зі складу в цех у межах ліміту; якщо ліміт вичерпано і відбувається понадлімітний відпуск, лімітно-забірна картка перекреслюється по діагоналі червоною лінією.

Надходження запасів оформлюють такими первинними документами: -які надходять від постачальника: рахунок-фактура; накладна, товарно-транспортна накладна; податкова накладна (з податку на додану вартість); платіжна вимога-доручення; сертифікат якості, гарантійний талон тощо за необхідності; - які заповнюються на підприємстві у процесі отримання запасів: акт про приймання матеріалів (форма М-7); прибутковий ордер (форма М-4); довіреність (форми М-2, М-26, бланк суворої звітності) -видається працівнику з метою отримання запасів у постачальника; товарно-транспортна накладна (за умов доставки автомобільним транспортом); акт про нестачі; комерційний акт (за нестачі на залізниці); платіжна вимога-доручення або платіжне доручення (для оплати вартості отриманих запасів).

Наказом Мінстату України від 21.06.1996 р. № 193 «Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів» затверджено форми документів, які використовуються підприємствами всіх форм господарювання. Одним із таких документів є «Акт про приймання матеріалів» типової форми № М-7.

Дана форма акту застосовується для оформлення приймання матеріальних цінностей, які мають розбіжності з даними супровідних документів постачальника як за кількістю, так і за якістю. Також він складається при прийманні матеріалів, які прибули без супроводжуючих документів. Акт складається у 2-х примірниках приймальною комісією, в складі якої обов'язково бере участь матеріально-відповідальна особа, в підзвіт якої передані ТМЦ та представника-відправника (постачальника), або представника незацікавленої організації. Акт затверджується керівником підприємства (організації) чи особою, яка на те уповноважена.

Після приймання цінностей акти з прикладеними документами (товарно-транспортні накладні) передаються: один до бухгалтерії підприємства для обліку переміщення (руху) матеріальних цінностей, а другий - відділу постачання, або до юридичного відділу для направлення листа-претензії постачальнику.

Надходить на підприємство виробничі запаси можуть від постачальників та інших дебіторів, від підзвітних осіб, від ліквідації основних засобів та інших необоротних матеріальних активів (табл. 1).

Таблиця 1

Облік надходження запасів

№	Зміст господарських операцій	Дебет	Кредит
1	2	3	4
1	Придбано запаси з послідуною оплатою:		
1.1	Отримано від постачальників - платників податку на додану вартість (ПДВ) за вартістю без ПДВ	20 «Виробничі запаси»	63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»
1.2	Відображено право на податковий кредит (ПН ще не зареєстровано)	6442 «Податковий кредит не підтверджений»	63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»
1.3	Зареєстровано ПН у ЄРПН	6411 «Розрахунки за податками»/ПДВ	6442 «Податковий кредит не підтверджений»
1.4	Отримано від постачальників - неплатників ПДВ за вартістю у сумі зобов'язання перед постачальниками	20 «Виробничі запаси»	63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»
1.5	Сформовано торгову націнку товарів	282 «Товари в торгівлі»	285 «Торгова націнка»
2	Придбано і оприбутковано запаси через підзвітних осіб за вартістю без ПДВ	20 «Виробничі запаси»	372 «Розрахунки з підзвітними особами»
3	Оприбутковано запаси, отримані у вигляді благодійних внесків (гуманітарної допомоги), цільового фінансування	20 «Виробничі запаси»	48 «Цільове фінансування і цільові надходження»
4	Оприбутковано безоплатно отримані запаси	20 «Виробничі запаси»	718 «Дохід від безоплатно одержаних оборотних активів»
5	Переоцінка запасів:		
5.1	Списано суму, на яку первісна вартість запасів перевищує чисту вартість їх реалізації	946 «Втрати від знецінення запасів»	20 «Виробничі запаси»
5.2	Відновлено раніше списану величину вартості запасів внаслідок зростання їх чистої вартості реалізації	20 «Виробничі запаси»	71 «Інший операційний дохід»
6	Облік вибуття запасів:		
6.1	Списано собівартість реалізованих запасів	943 «Собівартість реалізованих виробничих запасів»	20 «Виробничі запаси»

Джерело: [2]

Отже, облік виробничих запасів є важливою та складною ділянкою бухгалтерського обліку, оскільки запаси промислових підприємств становлять значну частку в активах балансу, тому від їх правильної оцінки та обліку залежать показники фінансового стану, на підставі яких приймаються управлінські рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ №125 від 08.12.2000, «Про затвердження Інструкції з обліку запасів бюджетних установ» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-00#Text>
2. Наказ від 10.01.2007 №2, «Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07#Text>

*Огребчук Вікторія Анатоліївна,
здобувач першого (бакалаврського) освітнього рівня
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ

Ми живемо в постіндустріальний період, коли слова «діджиталізація» та «цифрові технології» міцно вкоренились у нашому суспільстві. ІТ-технології стрімко набирають популярності, і тому оцифрування більшості процесів у сучасному світі стало вагомим складовим елементом. Податкова система не залишилась осторонь, адже щороку все більше нових інструментів для суб'єктів податкової системи стають доступними у цифровому варіанті. Одними із таких сервісів є Електронний кабінет платника податків, Система податковий блок, М.Е.Дос, Чат-бот для платників податків. Усі вони успішно функціонують, проте потреба в покращенні та розширенні інструментарію є присутньою.

Діджиталізація в оподаткуванні, в першу чергу, покращує роботу самих податкових органів, та спрощує процес щодо сплати податків, оформлення податкових декларацій та отримання консультацій для платників податків. Цифровізація підштовхує до заміни традиційних моделей на нові, які допомагають аналізувати та використовувати наявну інформацію в Інтернеті та освоювати електронні інструменти для того, аби податкова система функціонувала сильніше, швидше та краще. Дані інструменти роблять оподаткування ефективнішим та організованішим.

У 2019 році стартувала Програма ЄС щодо підтримки управління державними фінансами в Україні (EU4PFM)[1]. І серед чотирьох організацій, яким вона надається є Державна податкова служба. Саме завдяки підтримці цієї Програми відбувається модернізація контакт-центру Державної податкової служби та оновлення веб-сайту (так званого порталу) для платників податків, це надасть їм можливість переглядати нову інформацію та отримувати доступ до необхідних послуг.

Найкращим характерним прикладом, який впроваджується Податковою службою, за допомогою цієї ж Програми, є застосування нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS). Це, в свою чергу, полегшує загальноєвропейський транзит товарів та запроваджує автоматичний обмін податковою інформацією. Дана система дозволяє

протидії розмиванню податкової бази ТНК та усуває можливості приховувати доходи окремих платників податків у фінальних інших державах[2].

Як згадувалось вище, одним із сервісів Державної податкової служби є Електронний кабінет платника податків. Він дозволяє надсилати електронні документи, податкову звітність, отримати довідки про відсутність заборгованості, необхідну інформацію із загальнодоступних реєстрів та надсилати запитати чи заяви для отримання необхідних даних. Переваг для користувачів є доволі багато, зокрема: зручність та економія робочого часу та коштів платника.

Найбільш активними користувачами цієї системи є фізичні особи, фізичні особи-підприємці та юридичні особи і таких в середньому 5 млн. Для них користування електронними послугами стало буденністю, а відвідування податкової – крайньою необхідністю. Відповідно, для податкової служби є потреба та необхідність у вдосконаленні існуючих сервісів та впровадженні нових, аби ті повністю задовольняли вимоги та потреби платників податків.

Деякі роки тому відбулася автоматизація адміністрування ПДВ. Це дає можливість в онлайн-режимі контролювати обіг та адміністрування ПДВ по всій країні, а також протидії схемам мінімізації сплати податків. Дана система також сприяє зростанню надходжень ПДВ до бюджету та забезпечує його автоматичне відшкодування[3].

Державна податкова служба активно та ефективно співпрацює із Мінцифрою. На всім відомому Порталі «Дія» платники податків мають можливість користуватись такими цифровими послугами як «Малюток», ID14, цифровий податковий номер, шеринг документів, довідка про доходи.

Також на Порталі «Дія» стали доступними сервіси податкової для фізичних осіб. Платники в розділі «Мої податки» на Порталі «Дія» можуть отримати інформацію про свої податкові дані, стан розрахунків з бюджетом, дані про банківські рахунки, а також мають можливість сплати податків та подання декларацій для ФОП-спрошених[4].

Податкова служба бере участь у сучасному та важливому проєкті «Дія.City». Це являє собою особливу правову модель, яка діє для ІТ-компаній в Україні. «Дія.City» поєднала комфортні податкові умови з ефективними інструментами, що дозволяють компаніям будувати прозору корпоративну структуру, легше залучати іноземні інвестиції, задіювати додаткові механізми для захисту нематеріальних активів. Даний простір надає такі переваги для резидентів Дія.City: низькі податкові ставки, альтернативна модель найму, простота в доєднанні та адмініструванні через офіційний сайт, інструменти венчурного інвестування та гарантії захисту IP[5].

Діджиталізація та її активне впровадження в податковій системі неабияк відображається на відносини держави із суб'єктами господарювання у сфері оподаткування. Впровадження цифрових технологій модернізує інструменти та методи податкової системи. Діджиталізація, в першу чергу, має на меті вдосконалити навички збору податків та управління ними.

Отож, в сучасному світі цифровізація податків підвищує їхню ефективність та якість. Розвиток діджиталізації податкової системи поетапно покращується та все більше вдосконалюється. Впровадження цифрових систем ДПС значно покращує сферу оподаткування та дозволяє податковим службам бути більш організованими. Так, як процес цифрової трансформації податкової системи ще залишається на податковому етапі, то результати його впливу ми зможемо спостерігати в найближчий час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

---

1. EU4PFM – EU4PFM Website. EU4PFM – EU4PFM Website. URL: <https://eu4pfm.com.ua/?lang=uk> (дата звернення: 01.05.2023).
2. Економічна правда. Митниця і податкова: як цифровізація покращує сервіс. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/08/31/677366/> (дата звернення: 01.05.2023).
3. Для діджиталізації податкових сервісів використовуватимуться найкращі світові практики, – Сергій Верланов. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/print-397718.html> (дата звернення: 01.05.2023).
4. ДПС: Цифровізація у сфері оподаткування є важливою складовою розвитку цифрової економіки. tax.gov.ua. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/568593.html> (дата звернення: 01.05.2023).
5. Diia.City. Diia.City. URL: <https://city.diia.gov.ua/> (дата звернення: 01.05.2023).

Попович А.В.,

*студентка 3-го курсу економічного факультету
ДВНЗ «Львівський національний університет імені Івана Франка»*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ

Вступ. У сучасних умовах все актуальнішим є розроблення та запровадження інноваційних рішень. Інноваційні розробки є дійовим прийомом подолання економічної кризи, розвитку ринку сучасних технологій. Запровадження інноваційних проектів у розвинутих країнах світу, підтверджує те, що розвиток малого бізнесу і здійснення стартап проектів є рушійною силою інноваційного підприємництва та досягнення стратегічних цілей. Завдяки здійсненню стартапів змінюються технології, удосконалюється ефективність, конкурентоспроможність та впроваджуються нові види продукції

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день рушійною силою конкурентоспроможності світової економіки виступає інформаційно-технологічна індустрія, це спонукає інтенсивно розвиватися стартап-компанії.

Метою мого завдання є дослідити тенденції розвитку інтернет-стартапів в Україні.

Завдання. Для того, щоб дослідити свою мету я намагалася розкрити сутність стартапів та проаналізувати його основні характеристики та тенденції розвитку.

Основна частина. Народження «економіки, що базується на знаннях», зумовило появу нового типу активного підприємця, який у своїй діяльності застосовує нові технології, інновації та передові досягнення науки, які разом із економічними інструментами комерціалізує їх. Якщо Ви прагнете створити успішний та швидко зростаючий бізнес Вам потрібно створити свій стартап.

Стартап - це тимчасова організація (маленька компанія або команда засновників), яка намагається реалізувати якусь бізнес-ідею і перебуває в постійному пошуку повторюваної, масштабованої та прибуткової бізнес-моделі.

Важливо розуміти, що стартап не є маленькою версією великої компанії - це є її інша, більш рання стадія. Повторюваність бізнес-моделі - це її здатність адаптуватися у часі та у довгостроковій перспективі приносити прибуток.

Виділяють чотири характеристики стартапу:

1) Тимчасовість. Успішний стартап на якомусь етапі перетворюється у компанію (тобто перестає бути стартапом у класичному розумінні);

2) Інноваційність. Стартап має мати інноваційну складову, щоб успішно конкурувати на ринку. Інновація може бути не обов'язково технологічною, а, наприклад, в бізнес-моделі чи маркетингу. Це те, що дозволить стартапу більш ефективно конкурувати на ринку;

3) Масштабованість;

4) Постійна невизначеність, відсутність стабільності, великий ризик “померти” на ранній стадії.

Перед засновником стартапу зазначені вище характеристики ставлять низку завдань:

1) Забезпечення бачення продукту з набором перевірених характеристик, які будуть вирішувати реальну проблему в умовах невизначеності;

2) Створення декількох сценаріїв бізнес-моделі – розуміння різних шляхів та підходів до монетизації та потенційного масштабування;

3) Розуміння, чи правильно описана бізнес-модель на основі поведінки клієнтів – в стартапі часто потрібно адаптуватися до поведінки ринку, і приймати рішення на основі постійної переоцінки ціннісної пропозиції.

Етапи розвитку стартапу (класична модель для орієнтури): Формування команди -> Пошук проблеми -> Ідея/Рішення -> Валідація проблеми та цільової аудиторії (Customer Discovery phase) -> Прототип (MVP) -> Тестування (Customer Development phase) -> Розробка/покращення продукту -> Вихід на ринок/Масштабування

Сьогодні стартапи стають одним з найпривабливіших проектів для інвестицій, і переважну кількість інноваційних та нових продуктів та послуг створюють саме стартапи. Розвиватися ефективніше стартапи можуть у розвинутій стартап-екосистемі.

«Правильний» стартап це коли:

- по-перше, є дуже хороша та унікальна ідея (продукту чи послуги), на які будуть покупці;
- по-друге, продуманий та описаний план розвитку компанії (бізнес-план, Canvas);
- по-третє, сильна команда, котра зможе розробити та втілити інноваційну ідею в продукт чи послугі;

- по-четверте стратегія виходу інвестора з проекту;

- по-п'яте – можливість заробити.

Найбільш відомі сьогодні компанії ІТ-сектору (Microsoft (1975), Apple (1976), Hewlett-Packard, Google (1998), Skype та ін.) зароджувалися саме як стартапи. Мобільність, упевненість у власній ідеї, здатність знаходити нові джерела фінансування дали змогу їм стати лідерами в галузі. Разом з величезною кількістю провальних проектів у секторі онлайн-бізнесу було реалізовано також безліч успішних ідей .

Одним з найпоказовіших прикладів є компанія Google. Зараз вона перетворилася на Інтернет-гіганта з капіталізацією понад 150 млрд дол. США, а заснована була всього 12 років тому в гаражі студентами Стенфордського університету Л. Пейджем і С. Брином як навчальний проект.

Основні типи Інтернет-проектів – це соціальні мережі, галузеві та спеціалізовані інформаційні портали, Інтернет-магазини й корпоративні сайти, сайти державних установ і некомерційних організацій. Найчастіше стартапами є перші дві групи інформаційних ресурсів. Запуск стартапу на Інтернет ринку має ряд переваг, серед основних такі:

- можливість оцінити проблеми ринку, орієнтуючись на власні потреби, оскільки власники стартапів є активними користувачами Інтернету;
- низькі первинні витрати, пов'язані із запуском прототипу продукту, можливість працювати без офісу, обмежена кількість необхідних співробітників (у середньому, в Інтернет-стартапі працюють 2–5 осіб)
- можливість миттєвого отримання зворотнього зв'язку від користувачів і швидке коригування продукту або бізнес-моделі.

На українському ринку Інтернет-стартапів можна спостерігати два основні підходи до їх реалізації:

- ✓ копіювання успішного зарубіжного ресурсу. Ця стратегія заснована на розумінні, що продукт затребуваний покупцями (багато потреб є універсальними), розумінні того, яким чином треба його розвивати для досягнення запланованих фінансових результатів
- ✓ створення онлайн-бізнесу на основі нових, унікальних ідей. Ця стратегія має ряд суттєвих переваг: можливість монополізувати ринок, винайти новий продукт або послугу, яких очікує суспільство, а, отже, «зняти вершки», відсутність конкуренції тощо.

Успішною є комбінація підходів, коли стартап першим виходить на новий, але добре прогнозований ринок і реалізує на ньому перевірену бізнесмодель. Вибір стратегії реалізації проекту здебільшого визначається можливостями, які пропонує Інтернет-ринку. Як метод аналізу Інтернет-ринку обираємо SWOT-аналіз

Висновки. Розвиток Інтернет-порталів завжди пов'язаний зі значними витратами на розробку та просування. Недостатність інвестицій в онлайн представництва різних галузей економіки призводить до того, що досі значна частка ресурсів має застарілий дизайн, незручну логіку роботи, обмежений набір інструментів і сервісів, а розміщувана інформація не завжди актуальна й достовірна. Зазначені проблеми, передусім, стосуються вузькоспеціалізованих ресурсів. Проте саме ця ніша має найкращі перспективи для появи нових проектів і розвитку вже наявних.

У результаті проведення SWOT-аналізу популярних напрямів Інтернет стартапів доведено не випадковість інтересу інвесторів саме до спеціалізованих і галузевих сервісів, незважаючи на значну кількість переваг і можливостей розвитку масових соціальних мереж. На даний момент цей ринок є менш насиченим, відрізняється високою концентрацією цільової аудиторії, розвиває вітчизняне бізнес-середовище, дає реальні можливості отримання стабільного і швидкого прибутку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. Вікіпедія. Стартап. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BF>
2. Баб'ячок Р.І., Кульчицький І.І. Основні тенденції розвитку стартапів в Україні – проблеми, перешкоди і можливості. 2018р. URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Osnovni-tendentsiyi-rozvytku-startapiv-v-Ukrayini-1-1.pdf>
3. Євтушенко В.А., Кудінова М.М. Тенденції розвитку стартап-руху в Україні. Економіка та управління підприємствами. 2019. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/16698/2/%D0%84%D0%B2%D1%82%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9A%D1%83%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BF%20%D1%80%D1%83%D1%85.pdf>
4. Вісник Хмельницького національного університету. Скорик Г.І., Недошитко А.А. Розвиток стартапів в Україні: проблеми та перспективи. 2021р. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/01/en-2021-6t1-13.pdf>
5. Розробка і запуск інтернет-стартапу з нуля. Evergreen. URL: <https://evergreens.com.ua/ua/development-services/internet-startup.html>

УДК 336.76

Руденко О.В.,

Веселовська В.О.,

студенти факультету управління та економіки.

Науковий керівник: Іжевський Павло Григорович,

*доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування.*

Хмельницький університет управління та права ім. Л.Юзькова.

ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В сучасних умовах фондовий ринок є важливою складовою ринку капіталів України, яка дозволяє залучати капітал та ефективно його розподіляти між всіма суб'єктами фінансової системи. Саме від вітчизняного фондового ринку, в значній мірі, залежить розвиток інвестиційного механізму держави, реалізація її національних інтересів та зміцнення її економічного суверенітету. Проте, на сучасному етапі розвитку, фондовий ринок України функціонує в умовах безпрецедентної економічної та політичної нестабільності, а також ряду інших дестабілізуючих факторів, які стримують розвиток даного ринку. Саме тому існує необхідність постійного аналізу стану фондового ринку України, пошуку стримуючих та дестабілізуючих факторів, та розроблення шляхів їх подолання.

Згідно із статтею 4 закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» фондовий ринок (ринок цінних паперів) є сукупністю учасників фондового ринку і правовідносин між ними щодо емісії, обігу, виконання зобов'язань, викупу та обліку цінних паперів [1]. Розвиток фондового ринку держави є важливим індикатором розвитку як ринку капіталів, так і фінансової системи держави загалом. Варто зазначити що фондовий ринок України є досить молодим, оскільки почав формуватися лише у 1991 році, із прийняттям закону України «Про цінні папери і фондову біржу» [2].

Сучасний стан вітчизняного фондового ринку сформований під впливом щонайменше п'яти економічних криз (1998, 2008, 2014, 2020, 2022 рр.), остання з яких має безпрецедентні масштаби, оскільки спричинена початком повномасштабної війни на території України, яка триває й досі. Аби детальніше зрозуміти ситуацію на фондовому ринку України, розглянемо основні показники його діяльності упродовж останніх 5 років (табл. 1).

Із поданих у табл. 1 даних бачимо, що протягом аналізованого періоду скоротилась кількість організаторів торгівлі (фондових бірж), а саме із 5 бірж у 2018 році, до 4 бірж у 2020-2022 роках, а саме ПАТ «Фондова біржа «Перспектива»», АТ «Фондова біржа ПФТС», ПАТ «Українська міжбанківська валютна біржа» та АТ «Українська біржа» [3]. Саме через ці фондові біржі в Україні здійснюються торгові операції на фондовому ринку. Тобто вони є платформами, де зустрічаються покупці і продавці цінних паперів, а скорочення кількості бірж вважаємо позитивним явищем, яке свідчить про оздоровлення фінансового сектору держави. Кількість емісій акцій на фондовому ринку мала перемінну тенденцію до спадання та зростання, однак у 2022 році мала різке скорочення, а саме до всього 20 емісій, що спричинено військовими діями на території держави, які тягнуть за собою скороченням рівня ділової активності. Однак обсяги таких емісій, всупереч скороченню їх кількості, мали дещо іншу тенденцію, адже їх спад 2022 році був не таким різким. Щодо кількості емісій облігацій підприємств, то також спостерігалась перемінна тенденція, однак у 2022 році їх значення досягло історичних мінімумів – 39 випусків, що також спричинено скороченням рівня ділової активності. Відповідно обсяги емісій облігацій підприємств, протягом аналізованого періоду, у 2022 році також досягли найнижчого рівня. Такі історичні мінімуми у 2022 році щодо кількості емісій акцій та облігацій підприємств були досягнуті не лише через зростання макроекономічних ризиків, а й у зв'язку із зупинкою НКЦПФР операцій із розміщення, обігу та викупу цінних паперів на фондовому ринку України, яка тривала із 24 лютого 2022 року до 4 серпня 2022 року.

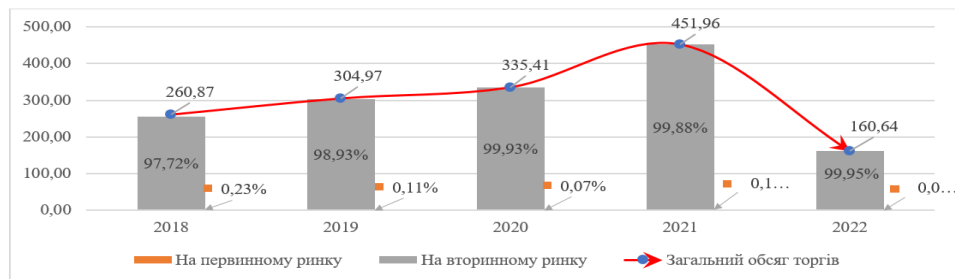
Таблиця 1

Основні показники діяльності фондового ринку України у 2018-2022 роках*

Показники	Роки					Темп приросту з 2018 по 2022 рр., %
	2018	2019	2020	2021	2022	
Кількість організаторів торгівлі	5	6	4	4	4	-20,00
Кількість випусків акцій, шт.	93	78	71	86	20	-78,49
Обсяг емісії акцій, млрд. грн.	22,26	63,53	32,98	42,88	35,05	57,46
Кількість випусків облігацій, шт.	110	88	96	113	39	-64,55
Обсяг емісії облігацій підприємств, млрд. грн.	15,45	11,21	32,94	9,98	2,03	-86,86

*Примітка. Сформовано автором на основі статистичних даних [3]

Також необхідним є аналіз динаміки обсягів торгів на фондовому ринку, оскільки такий показник найкраще демонструє поточну ситуацію на ринку (рис.1.).

Рис. 1. Обсяг торгів фінансовими інструментами на фондовому ринку України у 2018-2022 рр., млрд. грн.

Із рисунка 1 бачимо, що обсяги торгів на фондовому ринку України із 2018 до 2021 року мали чітку тенденцію до зростання, та досягли абсолютного максимуму у 451,96 млрд. грн. Однак, у 2022 році, у зв'язку із значними макроекономічними потрясіннями, обсяги торгів на фондовому ринку скоротились на 64%, до абсолютних мінімумів у аналізованому періоді – 160,64 млрд. грн. Також бачимо, що частка первинного ринку, на якому обслуговується емісія та первинне розміщення цінних паперів, в структурі загального обсягу торгів є незначною, та не має чіткої тенденції до зростання чи спадання, однак у 2022 році досягла абсолютних мінімумів – 0,05% від усіх торгів на ринку. Відповідно, решта торгів відбувалась на вторинному ринку, де відбувається купівля та продаж раніше випущених цінних паперів. Таким чином, така незначна частка торгів на первинному ринку свідчить про занадто повільний розвиток фондового ринку України, та небажання вітчизняних емітентів залучати кошти у такий спосіб.

Варто зазначити, що на сучасному етапі, на фондовому ринку України є досить широкий спектр фінансових інструментів, основними серед яких є боргові цінні папери (корпоративні, державні облигації, казначейські зобов'язання та ін.), пайові цінні папери (акції, інвестиційні сертифікати та ін.), іпотечні цінні папери (заставні та іпотечні облигації) та деривативи цінні папери (опціони, ф'ючерси, варанти). Саме тому, важливим показником у розвитку фондового ринку є структура торгів фінансовими інструментами на ньому (табл. 2).

Таблиця 2.

Структура торгів фінансовими інструментами на фондовому ринку України у 2018-2022 рр., %

Показники	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Державні облигації України	94,48	96,82	99,48	99,22	97,55
Облигації підприємств	3,94	2,87	0,28	0,53	0,19
Акції	0,47	0,12	0,18	0,15	0,64
Інші облигації та сертифікати	0,10	0,12	0,04	0,08	1,61
Деривативи	1,01	0,07	0,03	0,01	0,004

*Примітка. Сформовано автором на основі статистичних даних [3]

Дані, наведені у таблиці 2 свідчать, що у структурі торгів на фондовому ринку України впродовж аналізованого періоду найбільша частка належала державним облігаціям (ОВДП та ОЗДП), а значення даного показника зросло із 94,48% у 2018 році, до максимуму у 99,48% у 2020 році, та продемонструвало незначне зниження – до 97,55% у 2022 році. Частка облігацій підприємств у структурі торгів продемонструвала різке скорочення із 3,94% у 2018 році, до 0,19% у 2022 році, що є негативним явищем, яке свідчить про незацікавленість вітчизняних підприємств у залученні коштів із фондового ринку. Щодо торгів акціями, то їх частка в загальній структурі торгів є низькою, та із 2018 до 2021 року скорочувалась, а у 2022 році даний показник зріс до 0,64%, що спричинено не зростанням торгів акціями, а спадом загального обсягу торгів на фондовому ринку України. Частка торгів похідними цінними паперами (деривативами) в загальній структурі торгів є незначною, та має постійну тенденцію до скорочення.

Звідси вважаємо, що фондовий ринок України є недостатньо розвинутим, та має об'єктивно не оптимальну структуру торгів, оскільки основна маса операцій здійснюється лише з державними облігаціями, за допомогою яких покривається дефіцит державного бюджету. Тому й не в повній мірі виконується головне завдання фондового ринку – забезпечення економічних відносин між усіма суб'єктами ринку задля мобілізації інвестиційних ресурсів та капіталу із однієї галузі, в іншу, яка потребує додаткового фондування. Очевидно, що головним емітентом цінних паперів на фондовому ринку України є держава, з часткою емітованих облігацій на кінець 2022 р. 97,55%, що свідчить про нерівномірність розвитку фондового ринку й обмежену участь інших суб'єктів в операціях випуску цінних паперів, що, на нашу думку, слід розцінювати як негативне явище, оскільки держава має своєрідну монополію на фондовому ринку.

На основі проведеного аналізу, можемо виділити ряд стримуючих факторів щодо розвитку фондового ринку України на сучасному етапі:

1. Недосконала нормативно правова база щодо функціонування фондового ринку України, захисту інтересів вітчизняних інвесторів та щодо діяльності регулятора – НКЦПФР. Зокрема, співробітники МВФ, у звіті щодо України, поданому у 2023 році, говорять про те, що українське законодавство щодо діяльності фондового ринку та повноважень НКЦПФР не відповідає міжнародним стандартам [4, с. 41.]. Окрім того, в умовах війни особливо явною стала проблема незахищеності вітчизняних інвесторів, оскільки через зупинення дії ліцензій деяких брокерів, активи інвесторів залишилися замороженими на невизначений період. Такі дії НКЦПФР можуть спровокувати значний відтік капіталу з України.

2. Невисокий ступінь використання акцій та похідних цінних паперів, спричинений низькою ліквідністю та непрозорістю фондового ринку, яка знижує привабливість фондування на організованому ринку, та підвищує привабливість позабіржового фондування.

3. Низький рівень довіри населення до фондового ринку, що зумовлено низьким рівнем фінансової грамотності та недостатньо доступним інформуванням суспільства про особливості функціонування фондового ринку, що призводить до низької активності домогосподарств на фондовому ринку.

4. Нерозвиненість інфраструктури фондового ринку, відсутність єдиної моделі функціонування фондових бірж тощо.

5. Досить високі вимоги щодо лістингу цінних паперів на фондових біржах, та значні супутні витрати на лістинг, які зачасти не приносять бажаного ефекту для емітентів.

На основі виділених стримуючих факторів щодо розвитку фондового ринку України, можемо запропонувати такі шляхи їх подолання:

1. Удосконалення нормативно-правового забезпечення щодо функціонування фондового ринку у відповідність до міжнародних стандартів, а також податкового законодавства, із урахуванням міжнародного досвіду та реалій євроінтеграції України.

2. Сприяння розвитку ринку акцій та похідних цінних паперів, у тому числі за рахунок впровадження на певний період податкових пільг з доходів від таких цінних паперів для фізичних осіб, а також розроблення програм стимулювання ліквідності та спрощення вимог щодо лістингу на фондовому ринку, що дасть новий поштовх розвитку цих ринків.

3. Проведення роз'яснень для населення щодо переваг і можливостей інвестування власних коштів із використанням цінних паперів, підвищення рівня фінансової грамотності населення, особливо серед молоді, на рівні середньої та вищої освіти.

4. Сприяння утворенню ліцензованих інвестиційних компаній за умов посилення нагляду за їх діяльністю, комп'ютеризація торгів фондового ринку та розвиток системи Інтернет-інвестування.

Отже, фондовий ринок України є відносно молодим і перебуває на етапі становлення та розвитку. На сучасному етапі наявна низка серйозних проблем у його функціонуванні, подолання яких сприятиме євроінтеграційним прагненням України, та може розкрити значні резерви розвитку не лише для фондового ринку, а й для всієї економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

---

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закон України № 3480-IV від 19.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>

2. Про цінні папери і фондову біржу. Закон України № 1201-XII, втрата чинності від 12.05.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-12#Text>

3. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/>

4. IMF staff country reports. Ukraine. March 31, 2023. URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/CR/2023/English/1UKREA2023001.ashx>

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Публічні закупівлі відіграють важливу роль в діяльності державних установ, організацій, підприємств і є вагомим інструментом впливу на ринок товарів, послуг і робіт, зміни в нормативно-правовій бази, її удосконалення та розвиток створює загальні умови підвищення ефективності економіки держави в цілому. Займаючи одне із провідних місць в системі управління бюджетними коштами публічні закупівлі, їх ефективне та прозоре здійснення сприяє створенню конкурентного середовища та розвитку добросовісної конкуренції в галузі.

Питанням дослідження правових і економічних засад здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення планування, організації та аналізу здійснення закупівель присвячено роботи вітчизняних вчених, а саме: Н. Піроженко, В. Псьота, О. Лаговська, С. Легенчук, С. Свірко, О. Лайко, С. Вавженчук, В. Русін, Н. Зdirко, Д. Кобильнік, Н. Цибульник, Н. Меджибовська, Д. Грицишен, І. Супрунова та інші.

Разом з тим, аналіз опублікованих з даної проблеми робіт дозволив зробити висновок про недостатнє практичне розкриття особливостей здійснення публічних закупівель в умовах воєнного стану, для якого характерний гострий дефіцит бюджетних ресурсів для здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг відповідно до чинних нормативно-правових, законодавчих актів України.

Метою роботи є узагальнення особливостей здійснення публічних закупівель в умовах воєнного стану, виявлення невідповідностей в забезпеченні функціонування та наповненні веб-порталу Уповноваженого органу з питань закупівель та розробки практичних рекомендацій, для їх удосконалення.

Публічні закупівлі є формою економічних відносин на конкурсних засадах між державою та постачальниками товарів, робіт і послуг, яка має суттєві переваги для обох сторін. Проведення публічних закупівель, що базуються на засадах прозорості та конкуренції, сприяє не тільки заощадженню коштів платників податків, а й приносить відчутний прибуток переможцям, котрі отримують контракти на постачання товарів, робіт чи послуг на значні суми державних коштів [1]. Закон України «Про публічні закупівлі», встановлює правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальної громади, у відповідності до його преамбули [2].

Аналіз робіт вітчизняних науковців [1, 2, 3, 4, 5] дозволив виділити три основних стадії для учасників процедури закупівлі:

- оголошення про проведення відкритих торгів.
- підготовка тендерної пропозиції.
- оскарження рішення замовника.

На стадії оголошення про проведення відкритих торгів учаснику необхідно уважно ознайомлюватись з тендерною документацією (знати чинні нормативно-правові, законодавчі акти України та орієнтуватися в особливостях проведення відкритих торгів, учасник має право в межах строку через особистий кабінет на майданчику поставити запитання замовнику, щоб уточнити певну інформацію про закупівлю чи поставити вимогу внести зміни до тендерної документації та вилучити дискримінаційні умови, учасник має право оскаржити тендерну документацію до Органу оскарження); відслідковувати практику по аналогічним відкритим торгам (аналізувати історію попередніх відкритих торгів, проведених тим же замовником або за тим же предметом закупівлі, систематизувати досвід виконання попередніх договорів про закупівлі та враховувати його під час укладення наступних договорів, актуалізувати ринкові дані щодо цін, витрат і наявних технічних рішень на підставі, наприклад, відповідних попередніх договорів, нових постачальників, інновації, аналізувати узагальнені листи рекомендаційного характеру, роз'яснення Мінекономрозвитку, АМК України); аналізувати діяльність конкурентів (обсяги потужностей, історія участі у відкритих торгах, існуванням скарг та рішень компетентних органів відносно таких учасників, зв'язками між конкурентами, узгодженістю їх дій тощо) [4, 5].

На період дії воєнного стану встановленого Указом Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» та 90 днів з дня його припинення або скасування публічні закупівлі здійснюються відповідно до Особливостей, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.2022 № 1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування» [6].

Враховуючи обставини воєнного стану був встановлений актуальний сьогодні порядок здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для Замовників, що не суперечить Закону України «Про публічні закупівлі». Зокрема, пункт 1 Особливостей встановлює: «Ці особливості встановлюють порядок та умови здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», із забезпеченням захищеності таких замовників від воєнних загроз на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування» та пункт 3 Особливостей: «Замовники, що зобов'язані здійснювати публічні закупівлі товарів, робіт і послуг відповідно до Закону, проводять закупівлі відповідно до Закону з урахуванням цих особливостей» [6].

При підготовці тендерної пропозиції учаснику слід врахувати наступне: ретельно складати документи (документація повинна відповідати законодавству, в тому числі цивільному та господарському, навіть якщо вимога може не бути визначена в тендерній документації, замовник не повинен вимагати документи та інформацію, що міститься у вигляді відкритих даних та відкритих реєстрів), надавати належні та в повному обсязі документи, здійснювати контрольну перевірку документів на формальні помилки (документи мають бути складені до подачі тендерної пропозиції, збігатись по датам та сумах), подавати пропозицію заздалегідь (для завантаження документів через майданчик та для синхронізації майданчика з центральною базою даних потрібен певний час).

Відповідно до Особливостей учасник процедури закупівлі підтверджує відсутність підстав, зазначених в пунктові 44 Особливостей (крім абзацу чотирнадцятого пункту 44 Особливостей), шляхом самостійного декларування відсутності таких підстав в

електронній системі закупівель під час подання тендерної пропозиції. Замовник не вимагає від учасника процедури закупівлі під час подання тендерної пропозиції в електронній системі закупівель будь-яких документів, що підтверджують відсутність підстав, визначених в пункті 44 Особливостей (крім абзацу чотирнадцятого пункту 44 Особливостей), крім самостійного декларування відсутності таких підстав учасником процедури закупівлі відповідно до абзацу шістнадцятого пункту 44 Особливостей [6].

Аналізуючи інформацію, щодо відповідей учасника на умови участі у закупівлі оприлюднених в електронній системі закупівель [7] необхідно визначити що на сьогодні існує можливість надання підтвердження відсутності підстави шляхом самостійного декларування тільки за наступними підпунктами 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12 пунктом 44 Особливостей [6].

Разом з цим, адміністратором електронної системи закупівель – державним підприємством «ПРОЗОРРО», що є юридичною особою, визначеною Уповноваженим органом згідно з пунктами 1 і 6 частини 1 статті 9 Закону [2], відповідальною за забезпечення функціонування та наповнення веб-порталу Уповноваженого органу з питань закупівель у відповідності до наказу Мінекономіки від 07.04.2020 № 648 [8], адміністратором електронної системи закупівель відповідно Порядку розміщення інформації про публічні закупівлі, затвердженого наказом Мінекономіки від 11 червня 2020 р. № 1082 [9], не реалізована можливість надання підтвердження відсутності підстав шляхом самостійного декларування представлених підстав в табл. 1.

Таблиця 1

Підтвердження відсутності підстав шляхом самостійного декларування в електронній системі закупівель відповідно до пункту 44 Особливостей

Підстави про відмову учаснику процедури закупівлі в участі у відкритих торгах відповідно до пункту 44 Особливостей	Можливість надання підтвердження відсутності підстав в електронній системі закупівель
1) замовник має незаперечні докази того, що учасник процедури закупівлі пропонує, дає або погоджується дати прямо чи опосередковано будь-якій службовій (посадовій) особі замовника, іншого державного органу винагороду в будь-якій формі (пропозиція щодо наймання на роботу, цінна річ, послуга тощо) з метою вплинути на прийняття рішення щодо визначення переможця процедури закупівлі	не реалізована можливість надання підтвердження відсутності підстави шляхом самостійного декларування
7) тендерна пропозиція подана учасником процедури закупівлі, який є пов'язаною особою з іншими учасниками процедури закупівлі та/або з уповноваженою особою (особами), та/або з керівником замовника	не реалізована можливість надання підтвердження відсутності підстави шляхом самостійного декларування

Замовник приймає рішення про відмову учаснику процедури закупівлі в участі у відкритих торгах та зобов'язаний відхилити тендерну пропозицію учасника процедури закупівлі в разі відсутності підтвердження відсутності підстав, зазначених в пункті 44

Особливостей (крім абзацу чотирнадцятого), шляхом самостійного декларування відсутності таких підстав в електронній системі закупівель під час подання тендерної пропозиції [6]. Тому враховуючи вищевикладене рекомендуємо учаснику надати лист або довідку про відповідність підстав визначених пунктом 44 Особливостей у разі коли не реалізована можливість надання підтвердження відсутності підстав, встановлених пунктом 44 Особливостей, шляхом самостійного декларування таких підстав учасником в електронній системі закупівель.

Таким чином, в роботі було досліджено особливості здійснення публічних закупівель в умовах воєнного стану, виявленні невідповідності щодо можливості надання підтвердження відсутності підстав шляхом самостійного декларування в електронній системі закупівель відповідно до пункту 44 Особливостей, сформовані рекомендації щодо усунення цих невідповідностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Піроженко Н. В. Технологія «тайм-менеджмент» як інструмент часової організації професійної діяльності членів тендерних комітетів. Публічне управління та митне адміністрування. 2020. № 3 (26). URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2020/3/11.pdf/> (Дата звернення 09.05.2023)
2. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення 09.05.2023 р.)
3. Кобильнік Д.А. Відкриті торги як процедура здійснення публічних закупівель. Право та інновації. 2019. № 4 (28). С. 68-73.
4. Лаговська О., Легенчук С, Свірко С. Державні закупівлі в Україні: аналіз переваг і недоліків. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2021. Вип. 2(49). С. 56-60.
5. Галушак М.П., Галушак О.Я., Гарасимчук Н.М. Реформа публічних закупівель в Україні як крок на шляху до євроінтеграції. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. Вип. 1 (12). С. 59-66.
6. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2022 року № 1178 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF?find=1&text=%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%BA+#w1_3 (дата звернення 09.05.2023 р.)
7. Державне підприємство «ПРОЗОРРО». URL: https://prozorro.gov.ua/search/tender?proc_type=aboveThreshold&status=complete (дата звернення 09.05.2023 р.)
8. Про веб-портал Уповноваженого органу з питань закупівель наказ Мінекономіки від 07.04.2020 № 648 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0648915-20#Text> (дата звернення 09.05.2023 р.)
9. Про затвердження Порядку розміщення інформації про публічні закупівлі наказом Мінекономіки від 11 червня 2020 р. № 1082 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0610-20#Text> (дата звернення 09.05.2023 р.)

МЕДИЧНІ НАУКИ

*Ірина Козак,
студентка 5 курсу
Одеський національний медичний університет*

ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ З МЕТОЮ НАВЧАННЯ ПАЦІЄНТІВ У ГАЛУЗІ ДЕРМАТОЛОГІЇ

За останнє десятиліття популярність соціальних медіа-платформ зростає: майже 4,7 мільярда людей у всьому світі користуються соціальними мережами. Ці платформи дозволяють користувачам взаємодіяти з людьми за межами їхньої професійної діяльності, тому багато користувачів використовують соціальні медіа для різних цілей - від перегляду новин до вивчення нових тем. Через пандемію COVID-19, люди стали проводити ще більше часу в соціальних мережах та інтернеті, тому середньоденний час проведений на просторах інтернету по всьому світу, збільшився до 63,3% з 2012 по 2022 рік [1].

Використання соціальних мереж стало невід'ємною частиною повсякденного життя мільярдів людей, тому вони мають декілька важливих напрямків використання, таких як: джерело дезінформації, джерело освіти пацієнтів, а також сприяння приватній практиці та академічним дослідженням.

З усього дерматологічного контенту, створеного на платформах соціальних мереж, творцями контенту були не лікарі (52%), лікарі (32%), з яких 84% були дерматологами, і приватні компанії (16%) . Це свідчить про те, що значна частина контенту, який зараз циркулює, не створюється дерматологами. Багато платформ звертають увагу на необхідність модерації контенту, щоб боротися з поширенням дезінформації. Наприклад, Facebook та Instagram нещодавно запровадили стороннє програмне забезпечення для перевірки фактів, а TikTok має функцію дуету, яка дозволяє лікарям напряму спростовувати дезінформацію [2].

Дезінформація про здоров'я може призвести до безлічі проблем, прикладом може слугувати проходження ризикованих процедур або прийом ліків без чіткого уявлення про потенційні переваги та побічні ефекти. Деякі люди використовують соціальні мережі для пошуку рекомендацій щодо дерматологічних практик, які вони можуть відвідати. Так, в одному з опитувань 66% учасників вказали, що зверталися до дерматолога, про якого знали, а 21% учасників вказали, що дізналися про свого дерматолога виключно з контенту в соціальних мережах. Це свідчить про те, що зі збільшенням кількості дерматологів, які використовують соціальні мережі у своїй практиці, ця цифра може зрости ще більше [3].

Науково доведено, що освічені та молоді пацієнти мають вищий рівень медичної грамотності, ніж представники менш розвинених соціально-економічних верств, місцевості та меншин. Але соціальні мережі можуть бути корисним інструментом для зменшення цієї різниці, якщо надаватимуть освітні матеріали у формі, зрозумілій для всіх, включаючи відео та інфографіку. Навіть люди старшого віку все частіше використовують соціальні мережі для поліпшення своєї медичної грамотності. Крім того, соціальні мережі можуть допомогти зменшити нерівність у наданні медичної допомоги, оскільки пацієнти можуть використовувати їх для лобювання цієї проблеми. Однак головною перешкодою є технічна термінологія, яка є складною для розуміння. Прості зміни, такі як використання хештегів, що

виконуються народною або розмовною мовою, замість технічних термінів, можуть допомогти зрозуміти медичну інформацію більш широкому колу людей.

Існує кілька переваг і небезпек соціальних мереж не лише для навчання пацієнтів, але й для професіоналізму лікарів-дерматологів та лікарів-інтернів. Деякі небезпеки для професіоналізму полягають у наступному: менша підзвітність, порушення конфіденційності, розмиті професійні межі, зображення непрофесійної поведінки та правові питання. Однак значною перевагою використання соціальних мереж є те, що кожна платформа має унікальні якості та функції, які люди можуть використовувати для освіти та навчання. Наразі топ-5 платформ - це Twitter, Instagram, TikTok, YouTube та Facebook [4].

Дерматологи також повинні балансувати між створенням освітнього контенту та дотриманням етичних стандартів, залишаючись при цьому прозорими щодо комерційних інтересів, таких як спонсорство брендів.

Окрім обміну освітнім контентом, дерматологи також повинні бути в курсі тенденцій соціальних мереж і радити пацієнтам проявляти обережність щодо інвазивних, потенційно небезпечних косметичних процедур без проведення власних досліджень. Зважаючи на ці міркування, багато дерматологів використовують соціальні мережі для просування себе та своєї приватної практики. Ще потрібно зважати на те, що всі соціальні мережі висвітлюють різні проблеми. Цікаво, що терміни «дерматолог», «Botox», «Juvederm», «Radiesse», асоціювалися як з користувачами Instagram, так і з користувачами Facebook, а от "блефаропластика" і "риноластика" - лише з користувачами Instagram [5].

Багато пацієнтів дізнаються про свого дерматолога з соціальних мереж, а дерматологи, які підтримують присутність у соціальних мережах, як правило, отримують більше відгуків в Інтернеті. Все це означає, що дерматологи мають переваги від того, щоб залишатися в курсі подій у соціальних мережах.

Можна припустити, що соціальні медіа будуть використані як новітня форма навчання пацієнтів у дерматології. Використання медіа-платформ може допомогти налагодити стосунки між пацієнтом і лікарем, забезпечити соціальну підтримку, покращити розуміння пацієнтами варіантів лікування, поширити актуальну дослідницьку інформацію, яка раніше була доступна лише в академічній сфері, а також надати контент на основі вподобань користувачів. Це новий підхід до наукової комунікації, медичної грамотності та освіти пацієнтів, допоможе подолати нерівність, що призводить до низької якості медичної допомоги в дерматології. Тому дерматологи та лікарі-інтерни повинні враховувати підводні камені соціальних мереж.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dixon S. Global daily social media usage 2022. Statista. URL: <http://surl.li/gxmbk>.
2. Szeto MD, Mamo A, Afrin A, Militello M, Barber C. Social media in dermatology and an overview of popular social media platforms. *Curr Dermatol Rep* 2021;10(4):97-104. [doi: 10.1007/s13671-021-00343-4].
3. Albeshri M, Alharithy R, Altalhab S, Alluhayyan OB, Farhat AM. The influence of modern social media on dermatologist selection by patients. *Cureus* 2020;12(12):e11822. [doi: 10.7759/cureus.11822].
4. Cooper BR, Concilla A, Albrecht JM, Bhukhan A, Laughter MR, Anderson JB, et al. Social media as a medium for dermatologic education. *Curr Dermatol Rep* 2022;11(2):103-109. [doi: 10.1007/s13671-022-00359-4].
5. Hopkins ZH, Moreno C, Secrest AM. Influence of social media on cosmetic procedure interest. *J Clin Aesthet Dermatol* 2020;13(1):28-31.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Данильченко Юлія Андріївна,

*викладач, аспірантка кафедри музичного мистецтва та хореографії,
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,
Навчально-науковий інститут культури і мистецтв;
викладач оркестрового відділу «Мистецької Школи №2 с. Опитне»*

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ХОЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ В. ОФФЕРМАНС

Віл Офферманс (Wil Offermans, 1957) – сучасний голландський композитор-флейтист, педагог, володар премії *Kuiper* Голландського товариства флейтистів (*Dutch Flute Society*) (2002), випускник Брабантської консерваторії (*Brabants Conservatory*) (1983). Під час поїздки у 1982 році до Сполучених Штатів Америки він зустрічався з численними флейтистами, а саме: Р. Діком, Л. Буйзі (*Leone Buuse*), Дж. Ньютоном (*James Newton*), Х. Лоуз (*Hubert Laws*). В. Офферманс захоплюється музикою різних культур та мистецтва в цілому. З 1985 – 1986 роки флейтистом було організовано світове турне під назвою *Round About 12.5* по вісімнадцяти країнам «флейтової культури», а саме: Амстердам, Єгипет, Індонезія, Китай, Японія, Колумбія та ін. [1, с. 14]. Після тривалого турне В. Офферманс виступав на концертах міжнародного рівня у якості соліста з видатними музикантами, а саме: *Kazushi Saito* (флейта), *Tetsu Saito* (контрабас), *Moteteru Takagi* (саксофон), *Michihiro Sato* (*tsugaru-jamisen*), *Sawai Kazue* (*koto*), *Takehisa Kosugi* (скрипка), *Llorenç Barber* (композитор-експериментатор), *Paul Termos* (саксофон) [1, 15]. У 1997 році В. Офферманс створює «*The Magic Flute Foundation*» (фонд «Чарівна флейта») та ансамбль флейтистів із наміром стимулювати сучасний та міжкультурний підхід до гри на флейті [1, с. 15]. У 1998 році він заснував «*eWave Contemporary European Flute Ensemble*» (ансамбль сучасної європейської флейти «*eWave*»). Ансамбль «*eWave*», який діяв до 2004 р., об'єднав флейтистів та композиторів з усієї Європи з місією створення та виконання нового репертуару європейських композиторів [1, с. 16]. У 2003 році за підтримки «*Programme Culture 2000 of the European Union*», спільно з «*Grame*» (Національний центр музичної творчості в Ліоні, Франція) та іншими європейськими партнерами, розпочав діяти проект під назвою «*eWave, creations for flutes and live electronics*» («*eWave*, твори для флейти та жива електроніка») [1, с. 16]. В. Офферманс активно виступає у складі дуету «*Ueda Offermans*». До концертної програми дуету увійшли твори *Toru Takemitsu*, імпровізація, жива електроніка, оригінальні композиції дуету «*Ueda Offermans*» («*How to Survive in Paradise II*»), «*Genji-Monogatari & Lorca – Gacela Del Amor Desesperado*», «*Dejima Suite*»). Дует поєднає у своїй музичній сфері різні культури, «створюючи ідентичність між стародавнім та сучасним, східним та західним» [1, с. 16].

В. Офферманс є активним педагогом. Протягом багатьох років він проводить майстер-класи та семінари з метою поширення сучасних технік, як невід'ємну частину викладання гри на флейті [2]. В. Офферманс проводить семінари та майстер-класи по всьому світу, а

саме: у Гаазькій королівській консерваторії (The Hague Royal Conservatory), Голандія; Музичному коледжі Трініті (Trinity College of Music), Лондон; Школі музики та драми Guildhall (Guildhall School of Music & Drama), Лондон (Великобританія); Королівському Північному коледжі музики (Royal Northern College of Music), Манчестер (Великобританія); Університеті музики (University of Music), Відень; Вищої школи Гамбурга (Hochschule Hamburg), Німеччина; Музичній академії Гріга (Grieg Academy of Music), Берген; Королівській консерваторії Монс (Conservatoire Royal de Mons), Бельгія; Консерваторії Нової Англії (New England Conservatory Boston), Бостон; Мічиганському університеті (University of Michigan), США; Музичному коледжі Кунітачі (Kunitachi College of Music), Токіо; Шанхайській консерваторії (Shanghai Conservatory), Китай; Сеульському університеті (Seoul University), Корея; Фестивалі флейти у Франкфурті, Німеччина; Фестивалі флейти у Босвілі, Швейцарія; NFA Flute Convention (Новий Орлеан; Лас-Вегас; Бостон (США)); Японській конвенції флейтистів (Fukuoka); 1-му Норвезькому фестивалі Хамар (Hamar) та на різних фестивалях флейти NFG у Голландії [2]. На своїх майстер-класах В. Офферманс використовує наступний перелік своїх творів та методичних матеріалів, а саме: «For the Contemporary Flutist», «Honami», «Tsuru-no-sugomori», «Just A Short Version», «Kotekan», «Itsuki-no-Komoriuta», «Voices of Nagasaki», «The Thumpy Flute», «Luna y Sierra», «Dance with Me», «Bamburia», «Forbidden Valley» [2]. Композиції В. Офферманса «служать полотном для тональних фарб, які він хоче створити» [1, с. 18]. Він є активним пропагандистом руху тіла. Композитор вважає, що «композиція мусить мати баланс у тілі», тобто «гра на флейті подібна до танцю тіла» [1, с. 18]. У кожному своєму творі В. Офферманс прагне надати виконавцю можливість інтерпретувати, розвивати та висловлювати свою виконавську ідею [1, с. 18]. У флейтових творах В. Офферманс використовує «розширені техніки» для створення барвистих звукових ландшафтів. Застосування сучасних технік відбувається найчастіше під впливом музики екзотичних культур. На відміну від своїх сучасників, які використовують «розширені техніки» у своїх композиціях, В. Офферманс створює музику, яка не обов'язково звучить різко чи футуристично. «Його мелодії – данина поваги давнини, використання розширених технік органічно, начебто вони прийшли із землі, а не зі срібної трубки» [1, с. 18]. Навчаючи студентів та професійних флейтистів, В. Офферманс розробив сучасний підхід до гри на флейті, спрямований на розвиток звуку та виконавчої гнучкості в цілому [2].

У 2001 році він працював професором класу флейти в Брабантській (Brabants) консерваторії в Голландії. Протягом 24 років В. Офферманс є організатором флейтових літніх курсів, які проводяться неподалік від Сайялонгі (Іспанія) для учасників з усього світу. В. Офферманс щорічно проводить семінар «Flute Day» (День флейти) у кількох музичних школах. Педагогічна філософія В. Офферманс складається з 4-х концепцій: розширені техніки, міжкультурність, імпровізація та руху тіла. Для В. Офферманса основа гри на флейті – це творчість, розуміння або свідомість тіла, насолода. Його дослідження та методи є чітким відображенням цих основ, які у свою чергу демонструють *холістичний підхід* до викладання та навчання гри на флейті [1, с. 49]. В. Офферманс дотримується цілісного підходу у сучасній флейтовій педагогіці [1, ix]. Теорія холізму, застосована до людського стану, стверджує, що у будь-який час ми є сумою переважаючих станів нашого розуму, тіла, і духу (основні цінності й переконання).

В. Офферманс зробив істотний внесок у сучасний флейтовий репертуар і педагогіку, опублікувавши чотири методичні посібники та один нарис, а саме: «For the Contemporary Flutist: 12 Studies on Contemporary Flute Techniques» (1992), «For the Younger Flutist: A Collection of 10 Enjoyable Contemporary “Game-Pieces” for Flute Solo and Flute Ensemble with Explanations» (1995) [3], «The Improvisation Calendar with 52 Improvisations for Any Instrument» (1996) [4], «Thumpy: 75 Progressive Studies and Pieces for the New Thumpy Flute» (2003) [5], дослідження/нарис «Working Song One & Two», міститься у збірці «Flute Update: New Music for Young Flutists for Flute Solo and Various Combinations by 9 Composers» (2007) [6]. У 2012 році В. Офферманс запустив веб-сайт [7], щоб ділитися важливою інформацією, вправами та передісторіями, пов'язаними з технікою розширеної флейти та особливо збіркою етюдів «For the Contemporary Flutist».

Для В. Офферманса «сучасна техніка гри на флейті не є чимось новим», насправді він вважає «розширені техніки» найдавнішими техніками, які практикувалися тисячі років на всіляких «примітивних» флейтах. Твори голландського композитора-флейтиста демонструють здатність сучасного флейтиста повернутися до давніх традицій сотень світових флейтових культур та надають можливість оцінити їх за допомогою єдиного засобу – сучасної флейти [1, с. 2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Rogers K. Wil Offermans: the pedagogy of a contemporary flutist-composer : thesis. 2015. 85 p. URL: <https://diginole.lib.fsu.edu/islandora/object/fsu:253027/datastream/PDF> (date of access: 08.05.2023).
2. Teach. Wil Offermans. Flute and composition. URL: <https://www.wiloffermans.com/teach/> (date of access: 08.05.2023).
3. For the younger flutist (score). Studio E Online Shop - musical products by Wil Offermans and Junko Ueda. URL: <https://www.studioe-mc.com/score/fyf/> (date of access: 08.05.2023).
4. Improvisation Calendar (score). Studio E Online Shop - musical products by Wil Offermans and Junko Ueda. URL: <https://www.studioe-mc.com/score/ic/> (date of access: 08.05.2023).
5. Thumpy Book (score). Studio E Online Shop - musical products by Wil Offermans and Junko Ueda. URL: <https://www.studioe-mc.com/score/thumpy/> (date of access: 08.05.2023).
6. Flute Update (score). Studio E Online Shop - musical products by Wil Offermans and Junko Ueda. URL: <https://www.studioe-mc.com/score/fu/> (date of access: 08.05.2023).
7. Offermans W. Extended flute techniques. For the Contemporary Flutist - Online. URL: <https://www.forthethecontemporaryflutist.com/> (date of access: 08.05.2023).

Лавренюк Богдан Михайлович,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради.

Науковий керівник: **Царик Тетяна Мирославівна**

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ В ХОРЕОГРАФІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

У статті розглядається процес створення художнього образу в хореографії, Народження в свідомості творця художнього задуму, в якому сконцентровані загальні риси майбутнього твору.

Ключові слова: хореографія, мистецтво, художній образ, художнє спілкування, балетмейстер

Мистецтво танцю – це *синкретичне мистецтво*. Тут поєднуються танець і пантоміма, музика і поезія, скульптура, жест і пластика руху, драма літератури.

У перекладі з грецької «хореографія» означає «запис рухів». Але значення слова стало ширшим, і сьогодні в поняття «хореограф» входить все, що стосується танцювального мистецтва: професійний класичний балет, народний і бальний танець, сучасний та естрадний танець - все це називається хореографією.

З давніх часів танець прикрашав життя людей. Танець у своїй найпростішій формі - це унікальний рух людського тіла в певному ритмі.

Танець, безсумнівно, народився з шуму всіх видів — плескання в долоні, ударів примітивних інструментів. Пізніше її виконували на найпростішу музику.

Люди створили танець як одну з форм художнього спілкування, як засіб вираження думок і почуттів. Танці існують навіть у первісних суспільствах. Відтворено трудовий процес, відображено рухи тварин, чарівні танці. У них людина зверталася до сил природи. Не маючи змоги пояснити їх, вони молилися, чаклували, приносили їм жертви, молячись про вдале полювання, дощ, сонце, народження дитини чи смерть ворога, а сам танець перетворився з ілюстративного танцю в танцювальний як розвинуті музичні якості. Більш духовний танець, який несе в собі людські емоції (настрій, переживання та почуття) і послідовні думки. «Чим веселіше ми танцюємо, тим цікавіше танцювальне мистецтво, адже *танець – це завжди гімн щастю і красі*.

Танець - польова квітка. Його створює сама природа. Там, де є відповідний ґрунт, будуть і коріння, і паростки. Не потрібно ні поливати, ні доглядати...

Але є й інші квіти. Їх пересаджують з однієї землі на іншу, відстежують, доглядають, вивчають і експериментують з ними... ці квіти мають особливий запах, наймовірно красиві кольори та їхні кінчики ідеальні - це мистецтво балету.

Що таке художній образ? Це унікальний характер людини, який відображається в її ставленні до навколишнього середовища. Характер героя виражається в його діях на сцені, через його дії, через мистецтво танцю.

Подібно до того, як хореографічне мистецтво найтісніше пов'язане з музикою, сама хореографія та її розвиток мають бути тісно пов'язані з музичними творами. В основі хореографічного твору лежить музика, залежно від того, чи сприйме глядач хореографічний номер. Музика повинна відповідати задумам хореографа і допомагати йому показати свій образ. Під час прослуховування музики спочатку в голові хореографа виникає музичний образ, а потім після кропітких досліджень виникає образ хореографії.

І якщо музичний образ зливається з хореографічним, несучи на собі навантаженні думки, можна впевнено сказати, що фігура вдала, в ній архітектура, в ній поезія, це спільний твір захопленої хореографії та композиції. Про їхню ідею створення твору високого мистецтва.

Світогляд балетмейстера дуже важливий у формуванні художнього образу. Тому він повинен вміти спостерігати за життям, володіти асоціативно-хореографічним складом розуму, успішно застосовувати знання композиції танцю та театральної структури, бути хорошим режисером і психологом. Аналізуючи весь комплекс отриманих знань і вражень, хореограф виносить своє судження, свою точку зору. Важливу роль у кінцевому результаті роботи - створенні хореографічного образу відіграє вміння відібрати найважливіше і суттєве і донести їх до глядача.

Талант балетмейстера складається з багатьох частин: насамперед, це добре розвинена уява, здатність мислити хореографічними образами та придумувати велику кількість різноманітних танцювальних композицій. Балетмейстер повинен вміти розуміти, відчувати і відтворювати рухи, жести і пози найрізноманітніших персонажів. У нього повинно бути виразне тіло і обличчя.

також. Йому потрібна гарна зовнішність. Зорова пам'ять і гостре око, здатне помітити помилки танцюриста. Очі хореографа, як об'єктив фотоапарата, повинні точно вловлювати сцену чи танець, так само, як вуха композитора чи диригента керують виконанням оркестру.

Психологічні знання балетмейстерів мають велике значення для формування образу героїв. Це дає йому можливість спочатку в уяві, а потім на сцені правильно побудувати логічні лінії поведінки героїв хореографічної композиції.

По-перше, для створення художньо-автентичного образу, балетмейстер повинен бути професіоналом найвищого рівня, не тільки володіти технікою хореографічного мистецтва, але й вміти проаналізувати музичну композицію для визначення її цінності. Форма, стиль, характер і музичні особливості кожного персонажа пов'язують розвиток образу танцю з розвитком музичної форми, розуміють фольклорність танцю, надають героям національних рис.

З яких складових складається образ танцю? Які виражальні засоби використовували балетмейстри в хореографії для формування сценічного образу? Створюючи художні образи, балетмейстри виходять із сюжетів та ідей, а танцювальні образи будують на музичному матеріалі.

Щоб правильно вирішити сценічний образ, щоб цей образ розкрив ідею твору, режисер повинен зрозуміти і правильно відобразити історичну обстановку.

Балетмейстер, створюючи образ героя, повинен ретельно продумати його історію, біографію, минуле. Лише коли автор робить поведінку героя логічною, реальною і природною, він може досягти кінцевого художнього ефекту.

У житті різні люди по-різному реагують на ту чи іншу подію. Деякі приймають це мовчки, тоді як інші проявляють ініціативу, щоб висловити свою точку зору. Перший пережити все про себе, другий - емоційно і яскраво висловити свої почуття. Герой може проявляти різні прояви характеру, але глядач повинен розуміти, що його гнів викликаний такими-то причинами, а його ніжність проявляється під впливом таких-то емоцій. Це має бути цілісний образ, який розкривається в тій чи іншій ситуації. Балетмейстер повинен знайти такі ситуації в роботах і поставити такі завдання перед артистами. Коли цю проблему буде вирішено, зображення персонажів відобразатиметься яскраво. Лінії вчинків головного героя допомагають розкрити образ, а отже, сюжет та ідею твору.

Створюючи танцювальні тексти, балетмейстер повинен наділити своїх героїв танцювальною мовою, щоб їхні образи відображалися повніше. У свою чергу танцювальні образи матимуть можливість розкрити ідею твору, висвітливши сюжет.

Таким чином, задум твору, розкриття образу і характеру героя безпосередньо залежать від хореографічного тексту, придуманого балетмейстером. «Пам'ятайте, що у вашій композиції головне — виразні сцени та ситуації», — радить Ж.Ж.Новер.

У художньому зображенні хореографічних творів надзвичайно важлива творча уява.

Фантазія виявляється не тільки при створенні танцювальних сцен, не тільки при створенні танцювальних композицій, а й при написанні сценаріїв, задумуванні сюжетів, формулюванні композиційних задумів, створенні образів.

Будь-який хореографічний твір будується за законами драматургії. Без цих законів також неможливо створити танцювальні образи. Сценічний образ повинен мати своє розгортання і колокацію, етапи розвитку дії, кульмінацію і розв'язку.

Слухаючи музику, балетмейстер створює в уяві образ танцю. Спочатку перед ним постає загальна канва, потім окремі деталі образу: щоб він був живим балетмейстером, він повинен мати можливість говорити мовою хореографії, для якої він створює свої танцювальні тексти.

Балетмейстер повинен ретельно продумувати і розвивати розвиток образу, щоб він міг привести до справжньої сценічної дії. Для того, щоб образ танцю максимально вдало виразився на сцені, хореограф повинен поставити перед артистом конкретні завдання.

Балетмейстер повинен знайти найбільш відповідне «слово», найбільш відповідне втілення власних ідей. Саме через пластику мови танцю глядачі сприймають думки хореографа.

Мають значення не тільки «слова», не тільки лексичні особливості того чи іншого героя. Також інтонація його пластичної мови. Велику увагу слід приділяти деталям: окремим жестам, позам і характерним рухам - все це підкреслює особистість героя, його костюм, грим, манеру поведінки. Автор також має вказати, з якої народної лексики буде побудовано танцювальний текст персонажа. Тому балетмейстери повинні створювати танцювальні тексти для конкретних ролей на основі народної хореографії народних танців.

Автентичність танцювальних образів залежить від автентичності національних танців, автентичності життя, автентичності стосунків. У тому випадку, якщо хореограф зможе все це правдиво відобразити в танцювальному образі, твір буде зрозумілий глядачам і матиме художню цінність.

Кожен твір, у тому числі й хореографія, має мати свій стиль, навіть один і той же хореограф може виконувати різні твори по-різному.

У безсюжетному номері — це послідовність технічно складних рухів і комбінацій, або найсмішніший танцювальний малюнок, найбільша динаміка руху, найвища емоційна виразність, інший хореографічний прийом. Видно, що танцювальний текст тісно пов'язаний з драматичним розвитком рухів і підкоряється законам драматургії.

У хореографічному творі одна дія тягне за собою іншу, і вони логічно пов'язані, утворюючи єдине ціле, логічно розгорнуту фразу, речення.

Тому балетмейстерам необхідно дотримуватися логіки розвитку руху при створенні хореографічних текстів.

Іноколи хореографи вигадують рухи, які неможливо було б побачити, якби вони виконувалися наживо. Але якщо ви робите це швидше і рухаєтеся по колу, це миттєво стає веселим і захоплюючим. Деякі рухи найцікавіші, коли виконуються по діагоналі. Іноді саме ці рухи, придумані хореографом, стають найбільш виразними і динамічними. Коли вони чергуються. Проте наведені приклади показують, що створення хореографічних текстів повинно мати логічний зв'язок із танцювальними зразками.

Наслідкування також міститься в хореографічному тексті героя. Пантоміма і жести.

Міміка - це особливий дар. Без акторства. Без міміки. Школи повинні розвивати мімічні м'язи виконавців, якщо цього не дала сама природа.

Пантоміма - це не гра для глухих, де жести замінюють слова. Жести в пантомімі вимагають максимального емоційного кипіння. У балетному мистецтві велике значення має поза як один з основних провідників вираження змісту думки. Почуття і внутрішній стан героя. Наші руки разом зі словами виражають наші почуття. досвід. Допоможіть слову якнайвиразніше виразити думки й почуття. Драматичні жести відрізняються від побутових. Різниця в тому, що він повинен бути рельєфнішим, гострішим і більшим. У п'єсі жести доповнюють слова. В опері - вокальна партія, а потім і в балетному театрі основною формою вираження є пластика людського тіла. Основними є жести та міміка.

Рух може бути виразним, природно «розмовним», але він також може бути «дерев'яним», тупим і невиразним. У цьому випадку потрібно розвивати руку і міміку. Це потрібно робити на класичних, народно-сценічних, історичних сімейних танцях, на уроках акторської майстерності, щоб отримати максимальне відчуття під час виконання певної думки чи дії.

У своїй роботі я детально досліджував прийоми створення художніх образів у хореографії. І я дізнався, що художній образ формується під конкретну музику та добре розроблену драматургію, яка яскраво підкреслює характерні та національні особливості цього героя.

Його рухи підпорядковані поняттю чисел і побудовані за законами п'єси. Образ танцю створюється шляхом тісної взаємодії музики, малюнка, хореографічного тексту та професійної майстерності виконавців, доповненого засобами танцю: костюмами, гримом, декораціями, світлом та звуковим оформленням.

Злиття музичних і танцювальних образів дає в хореографії завершений художній образ, додаючи поетичного змісту і тону.

Розумію також, що чи не найважливішу роль у створенні хореографічних композицій відіграють фантазія, уява та талант балетмейстерів як режисерів, наставників, вихователів та організаторів. Тому потрібно вчитися, вчитися і перевчатися на кращих зразках мистецтва танцю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРА

1. Цветкова Л. “Методика викладання класичного танцю” 2007 – 11 с.
2. Бігус О.О., Маншилін О.О., Кондратюк Д.О. Сучасний танець 2016 – 150с.
3. Бугаєць Н. Мистецтво 2012 – 21 с.
4. Еньська О. “Композиція танцю та мистецтво балетмейстера” 2020 – 58 с.
5. Шариков Д. Монографія “Типологія хореографічної культури” 2013 – 42с.
6. Самохвалова А. “Форми постановки танців” 2012 – 16 с.
7. Мартиненко “Методика роботи з хореографічним колективом” 2020 рік 155с.
8. Батеева Н. Біомеханіка в хореографії 2015 – 84 с.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

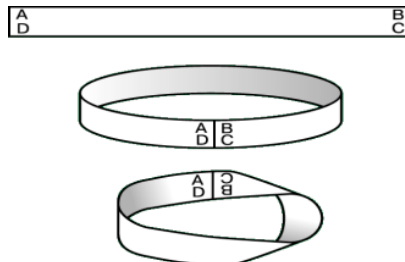
УДК 515.1

Азбаи В.Ф.,
студентка факультету управління,
адміністрування та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

СТРІЧКА МЕБІУСА

У науці є безліч явищ, які додають у нашу буденність таємницю та загадку. Одна з них - Стрічка Мебіуса. Усі її властивості досить докладно описані у сучасній математиці. Але люди, далекі від геометричних задумів, не можуть її охарактеризувати, хоча вони практично щодня стикаються з предметами, виготовленими за її образом та подібністю.

Стрічка, петля, поверхня, лист і навіть кільце Мебіуса – ця математична фігура має різні назви. Неймовірно, але в неї лише одна поверхня і один край. Щоб зрозуміти, про що йдеться, і як таке можливо, зробимо її самі. Це дуже просто: з аркуша паперу вирізати смужку прямокутної форми і, з'єднаючи кінці, перевернути їх на 180 градусів, як показано на малюнку 1.[2]

Мал. 1. Створення Стрічки Мебіуса

А тепер спробуємо зафарбувати смужку з одного боку. Зрештою, ми повернемося до початкової позиції. Проілюструємо це на мал. 2.

Причому вся стрічка виявиться цілком зафарбованою. Це підтверджує наявність у фігури лише однієї сторони. Щоб перевірити те, що у Петлі Мебіуса всього один край, проведемо пальцем по одній із її граней. І знову, як і у випадку з розфарбовуванням, опинимося в точці, з якої почали рухатися.

Мал. 2. Експеримент із зафарбовуванням Стрічки Мебіуса

Стрічка Мебіуса — один із предметів вивчення такої науки як топологія. У цьому розділі математики досліджуються «незмінні властивості об'єкта при його безперервній деформації — розтягуванні, стисканні, згинанні, без порушення цілісності». Найпоширеніша подоба Стрічки Мебіуса символ нескінченності, що нагадує перевернуту вісімку. Наукова назва - лемніската, що з давньогрецької означає стрічка. Цей незвичайний об'єкт відкрив німецький математик Август Фердинанд Мебіус у 1858 році. Цьому передував випадок — служниця, яка працювала в його будинку, пошила тканинну стрічку в кільце, перевернувши по неухважності один із її кінців. Замість того, щоб сварити невдачливу дівчину, Мебіус сказав: «Ай так, Марто! Дівчинка не така вже дурна. Адже це одностороння кільцева поверхня. У стрічки немає вивороту!». В тому ж році інший талановитий математик Йоганн Лістинг дійшов до химерної постаті. Він дав назву науці, яка вивчає безперервність - топологія, і написав цілу серію основних праць.[1]

Але є археологічні знахідки, які підтверджують, що про стрічку було відомо ще у стародавньому світі. У Франції в музеї міста Арль знаходиться давньоримська мозаїка. На ній - Орфей, що зачаровує звірів грою на арфі. У комплексі неодноразово зображено орнамент з перекрученою стрічкою.

Також відлуння стрічки Мебіуса можна побачити в одному старому завданні, званому «Парадокс брехуна».

«Критянин Епіменід сказав: «Всі критяни брехуни». Але Епіменід сам критянин. Отже, він брехун.

Якщо Епіменід брехун, тоді його заява, що всі критяни брехуни - хибна. Значить, критяни не брехуни. Між тим Епіменід, як визначено умовою, — критянин, отже, він не брехун, і тому його твердження «все критяни брехуни» - істинно».

Таким чином, ми прийшли до взаємовиключних пропозицій. Одне з них стверджує, що висловлювання «всі критяни брехуни» є хибним, а інше, навпаки, на те, що висловлювання

дійсне. До того ж в одному, так і в іншому випадку наші міркування логічно суворі, у них немає навмисних, ні ненавмисних помилок. Де ж правда? Було докладено чимало зусиль, щоб пояснити цей дивний результат. Є, наприклад, таке рішення.[2]

Чому ми повинні вважати, що Епіменід говорить тільки брехню і ніколи не говорить правди? Так само той, хто вважається правдивим, хіба завжди стверджує лише правду? У практиці спілкування хибне зазвичай перемішано з істиною, і ми не знайдемо такого відплетого брехуна, який тільки б брехав. Його легко викрити, і тоді розумій усе, що їм сказано, навпаки.

Насправді, однак, становище набагато складніше. Парадоксу присвячена велика література. Він насправді викликає подив. Легенда стверджує навіть, що давньогрецький філософ Кронос, зазнавши невдачі в спробах вирішити цей парадокс, засмучення помер. З того часу увага до парадоксу брехуна не згасало.

Цікаві досліди можна провести зі стрічкою. Розріжемо фігуру вздовж по всій довжині рівно посередині, як показано малюнку 3.

Мал. 3. Експеримент із розрізанням Стрічки Мебіуса.

Всупереч очікуванню ми отримаємо не два відрізки стрічки і навіть не два окремі паперові кола, а іншу, ще довшу стрічку. Але в цьому випадку її буде перекручено не на 180, а на 360 градусів.

З наступною петлею Мебіуса проведемо інший експеримент: відміряємо $1/3$ ширини стрічки і відріжемо по цій лінії. В результаті отримаємо дві окремі стрічки різних розмірів, з'єднані разом, як у ланцюжку. При цьому менша стрічка є $1/3$ від початкової ширини стрічки, довжина L та поворот на 180 градусів. У довшій стрічці теж ширина $1/3$ від початкової, але довжина $2L$. А поворот – на 360 градусів. Можна й надалі продовжити експеримент, розрізаючи стрічки, що вийшли на ще вужчі.[3]

Але Стрічка Мебіуса — це не якась абстрактна фігура, яка використовується лише для математичних цілей. Вона знайшла широке застосування у житті. На її принципі функціонує транспортна стрічка в аеропорту, передавальні ремені на різних верстатах, плівка для запису у принтерах. Все тому, що завдяки такій конструкції стрічка рівномірно зношується і довше слугує.

З того часу, як була відкрита петля Мебіуса, по всьому світу на її основі в різних галузях вчені запатентували свої винаходи. Наприклад, Н. Тесла, застосування намотування котушок генератора за способом петлі Мебіуса, дозволило покращити

властивості магнітних сердечників і здобути багатофазну систему змінного струму. Американський вчений Річард Девіс сконструював нереактивний резистор Мебіуса, здатний гасити опір, не викликаючи електромагнітних перешкод.

Сьогодні, в якій сфері не використовується ця дивовижна фігура. Фокусники на її основі будують багато своїх фокусів. Архітектори, дизайнери інтер'єрів, літератори та навіть Кутюр'є моди надихаються під час створення шедеврів. Спортсмени запровадили однойменну фігуру найвищого лижного пілотажу. Найвідомішою роботою, присвяченою стрічці Мебіуса вважається картина Moebius Strip II, Red Ants або «Червоні Мурахи» голландського художника-графіка Мауриця Ешера. На нею представлені мурахи, що деруться по петлі Мебіуса з обох боків. Але насправді сторона всього одна: мурахи повзуть по нескінченній петлі один за одним по одній і тій же поверхні.[1]

У 2015 році група фізиків з Європи та США змогла закрутити світло в кільце Мебіуса. Для цього вони використовували оптичні лінзи, і структуроване світло «сфокусований лазерний промінь з певною інтенсивністю та поляризацією в кожній точці свого руху». У результаті було отримано світлові стрічки Мебіус.

Існує ще одна масштабна теорія: Всесвіт – це величезна петля Мебіуса. Її висловлював ще Ейнштейн. Він припустив, що «Всесвіт замкнутий, і космічний корабель, що стартував із певної її точки і що летить весь час прямо, повернеться в ту ж саму точку в просторі та часі, з якої і почався його рух».

Поки що це лише припущення. Вони мають і прибічників, і противників. Нікому невідомо, до якого відкриття підведе вчених, такий містичний об'єкт, як Стрічка Мебіуса.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Лист Мебіуса: унікальна фігура з однією поверхнею. <https://childdevelop.com.ua/practice/experiments/10641/> . (дата звернення: 05.05.2023).
2. Стрічка Мебіуса. URL: <https://www.gpp.in.ua/znaki-markuvannya/strichka-mebiusa.html> .(дата звернення : 05.05.2023).
3. Що таке стрічка Мебіуса і навіщо її потрібно різати. <https://uaeu.top/tsikave/shcho-take-strichka-mebiusa-i-navishcho-jiji-potribno-rizati.html> . (дата звернення: 05.05.2023).

Бідасюк Н.В.,
кандидат філологічних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Викладачі іноземної мови знаходяться в безперервному пошуку нових ідей, матеріалів, підходів до формування англomовної комунікативної компетентності. Завжди актуальними є питання методичних основ підготовки студентів, тому що знання іноземної мови — це часто запорука професійного успіху, а вимоги до працівників

змінюються, тому що кожна галузь діяльності людини непинно розвивається. Програми курсу іноземної мови для магістрів мають на меті підготовку до ефективної комунікації в професійному та академічному середовищі. Програма забезпечує формування комунікативних мовних компетенцій для адекватної поведінки в реальних ситуаціях, є професійно зорієнтованою і базується на формуванні ключових компетентностей відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [2].

Розглянемо детальніше компоненти курсу “Іноземна мова (англійська) за професійним спрямуванням” для студентів-магістрів та підходи до вивчення деяких тем.

Послугуючись категоріально-понятійним апаратом теорій компетентності та дослідженням структури типів, видів та підвидів компетентностей О. М. Цільмак [3; 129] зосередимося на можливостях розвитку професійної компетентності. Вона є складовою діяльнісної компетентності (ключова компетентність поряд з особистісною і соціальною), яка пов’язана з провідною діяльністю людини – навчання, трудова, професійна, наукова діяльність. Професійна компетентність — це здатність особистості високоефективно застосовувати сукупність набутих знань, умінь та навичок у практичній професійній діяльності [3; 134]. Ми вважаємо, що для студентів, які вже працюють або планують працювати за спеціальністю, доцільно поєднувати роботу над мовленнєвою компетентністю з професійно-орієнтованими завданнями.

Мовленнєва компетентність – це здатність застосовувати мовний матеріал у спілкуванні, тобто це вміння використовувати лексичні, граматичні, фонетичні та орфографічні знання і навички в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі. Матеріал для цих видів роботи важливо підбирати з урахуванням інтересів учня, що значно підвищує концентрацію та ефективність навчання.

Таким чином, для студентів спеціальності “Трудове навчання і технології” використовуємо завдання на розуміння та виконання інструкцій англійською мовою. Це можуть бути відео-уроки або роздруковані матеріали для виготовлення аплікацій, оригамі, малюнків та інших виробів з різноманітних матеріалів та в різних техніках.

Для магістрів ОП “Професійна освіта. Транспорт” радимо переглядати та обговорювати репортажі з автомобільних виставкових центрів, серію передач про транспорт “Top Gear”, автоперегони, інтерв’ю з автовиробниками, механіками, гонщиками.

Для здобувачів, що навчаються на спеціальності “Фізичне виховання”, важливо розуміти та буди спроможним слідувати вказівкам до виконання фізичних вправ, тому пропонуємо впроваджувати вправи з відео супроводом від англійських тренерів. Студентам також будуть цікаві спортивні змагання та інтерв’ю зі спортсменами, тренерами.

Для самостійної роботи можна порекомендувати комп’ютерні ігри англійською мовою, в яких є багатий словниковий запас на теми дизайну, будівництва, змагань, перегонів.

Студентів з високим рівнем англійської мови може зацікавити професійно-орієнтоване навчання на міжнародних освітніх платформах Coursera, EdX, що пропонують відкриті інтерактивні курси в різних галузях.

Блоги стали невід’ємною частиною інтернет-життя, тому радимо стежити за тематичним контентом англійською мовою в YouTube, Instagram та брати активну участь в обговоренні дописів, коментувати їх.

Підсумковим завданням з курсу може бути проєкт зі своїм відео, який презентує власний майстер-клас з виготовлення виробу, виконання вправ, обговорення змагань, події чи особи.

Для формування практичних навичок ділової міжкультурної комунікації важливо опрацювати різноманітні ситуації, пов'язані з професійною діяльністю. Розвиток деяких необхідних навичок описує у своїй статті Я. Литвиненко: написання резюме, ведення ділової документації, участь у співбесіді при влаштуванні на роботу [1].

Такий сучасний підхід водночас забезпечує опанування загальних компетентностей: здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел; розвиток навичок використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня; здатність і готовність вдосконалювати і розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень. Підготувати конкурентоздатного спеціаліста міжнародного рівня можна тільки за допомогою поєднання різних методів навчання, а вивчення іноземної мови за допомогою діяльнісного та професійно-орієнтованого підходу є одним із важливих етапів успішної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Литвиненко Я. В. Особливості вивчення іноземної мови магістрами вищих навчальних закладів юридичного спрямування // Іншомовна підготовка працівників ОВС та фахівців із права : тези доп. IV Всеукраїнської наук.-теорет. конф. (Київ, 14 квіт. 2016 р.) / [ред. кол. : В. В. Черней, С. С. Чернявський, І. Г. Галдецька та ін.] – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – С. 46-48.
2. Робоча програма з навчальної дисципліни “Іноземна мова за професійним спрямуванням” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://msn.khnu.km.ua/course/view.php?id=4587>
3. Цільмак О. М. Складові структури компетентностей / О. М. Цільмак // Наука і освіта. – 2009. – №1-2. – С. 128-135.

Глушич Валентина Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки, української та іноземної філології

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

STORYTELLING ЯК ОДИН З ЕФЕКТИВНИХ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ

Українські заклади освіти знаходяться на етапі набуття нових методик та технік навчання та виховання. Сучасні вчителі намагаються максимально відійти від радянської парадигми, де основним методом засвоєння знань було зазубрювання матеріалу. Завдяки розвитку технічних засобів нове покоління здобувачів освіти сильно відрізняються від колишніх студентів, тож потребують іншого підходу, тому мотивом сучасних

педагогічних досліджень є незмінне бажання здобути увагу учня, аби почута інформація була правильно сприйнята, проаналізована і засвоєна. Один з таких методів, що допомагає зробити процес навчання якомога цікавішим та інтерактивнішим, є Storytelling, який полягає у розповіданні історії таким чином, щоб максимально зацікавити слухача та захопити до співпраці.

Розповідь історій є невід'ємною частиною комунікаційного процесу протягом усієї історії людства. У ХХ столітті був винайдений метод, який вивів розказування історій на новий рівень і зробив його засобом впливу. Так, Девід Армстронг, що був головою міжнародної компанії у Armstrong International, став першим хто почав використовувати історії у керування персоналом. Своє концептуальне бачення він виклав у книзі «Managing by Storying Around». В основу лягла психологічна закономірність про те, що люди запам'ятовують історії набагато краще, ніж директиви чи правила, бо вони співвідносяться з власним досвідом слухача і мають вплив на його емоції.

Storytelling (story – розповідь, історія; tell – розповідати; Storytelling – розповідання історій) – це метод передачі інформації і транслювання цінностей з допомогою коротких розповідних текстів, жанр дискурсу, комунікативна тактика, що має певний ціннісний кінцевий результат [1].

Проблеми використання Storytelling(y) досліджували Х. Айяр, А. Акгун, Д. Брайнт, Д. Вілсон, Р. Гілл, Е. Ердоган, Х. Кескин, П. Монг, П. Сміт, А. Сіммонс, Д. Соле, М. Шумейт; С. Гузенков, К. Гопіус, О. Колесниченко, О. Фадєєва, О. Чеснокова. Йому присвячено статті О. Караманова, М. Василюшина, К. Симоненко, Е. Ерднієвої, Н. Гущиної, О. Градюшка, М. Маєвської, О. Тодорової, роботи Я. Яненка [1].

Ставши інноваційним у багатьох сферах, починаючи від маркетингу, закінчуючи коучингом, метод Storytelling(y) став новим і для педагогіки. Він почав активно впроваджуватись з 90-х років ХХ століття. Показовими закордонними роботами є праці Egan K. «Teaching as storytelling» та Rossiter M. «Narrative and Stories in Adult Teaching and Learning».

Застосування техніки викликає емоційний відгук у слухачів, що робить процес навчання більш цікавим, активізує пізнавальну активність здобувачів освіти, робить інформацію більш доступною, наочною, краще запам'ятовується. Саме з цим пов'язана ефективність методу.

Переваги Storytelling(y) над іншими методами полягають у його інтерактивності й універсальності. Метод Storytelling(y) синтезує здобутки кількох галузей науки: соціології, журналістики, медіа, реклами та PR-комунікацій, культурології, мовознавства, психології, педагогіки, лінгводидактики, театрознавства та інших.

Як викладач, так і здобувачі освіти, можуть розповідати історії з життєвого чи читацького досвіду, що ілюструють те чи інше поняття, що вивчається на занятті. Історія має не тільки транслювати інформацію, що стосується теми заняття, але й містити аналіз або висновок. У результаті такої роботи студенти долають мовні, психологічні бар'єри та отримують досвід публічних виступів.

Важливо розуміти, що Storytelling – це творча розповідь, вона відрізняється від фактичної розповіді – переказу, опису по пам'яті. Вона має ґрунтуватися на відтворенні уяви, сприйманні, пам'яті. Така розповідь має обов'язково містити нові образи, ситуації, дії, що комбінуються з набутого досвіду і знаннями [3].

Користуючись цим методом важливо мати такі навички і вміння:

- правильно добирати історію;
- мати розуміння своєї мотивації у виборі конкретної історії (для чого? Який результат я хочу побачити?);
- логічно вибудовувати розповідь;
- враховувати аудиторію слухачів, їх вік і рівень;
- знати і використовувати прийоми для зацікавлення аудиторії;
- уміти висловити своє ставлення до розповіді, проаналізувати почуте і зробити висновок [2].

Метод Storytelling(y) може бути використаний вчителем у декількох напрямках: викладач сам може стати джерелом інформації для здобувачів освіти, а може дати студентам самим стати авторами історій, і отримати досвід виступу перед невеличкою публікою.

Тож, ефективність Storytelling(y) полягає у розвитку різноманітних навичок у студентів, різностороннього впливу: розвиває уяву, фантазію та креативність, сприяє налагодженню добрих взаємин між вихованцями та педагогом, вчить аналізувати свої почуття, говорити про них, розвиває зв'язне мовлення [4], збагачує інтелект учнів, розширює їх світогляд, розвиває здатність комунікувати, удосконалює навички мовленнєвої дійсності (аудіювання, читання, говоріння), збагачує ціннісні структури особистості, розвиває емоційну сферу, сприяє інкультурації здобувачів освіти, збагачує зміст і форму конкретного шкільного предмета, який вивчається.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бондаренко Н. Storytelling як комунікаційний тренд і все предметний метод навчання / Бондаренко Н. // Стаття. – 2019. – №7 (20) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/176194>
2. Гич Г. Сторітелінг як інноваційна методика формування мовної компетентності учнів ЗНЗ / Г. М. Гич // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. - 2015. - № 4 (6). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2015_4_44
3. Перчак Л. Використання методу Storytelling на уроках словесності / Перчак Л. // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/vistup-vikoristannya-metodu-storytelling-na-urokah-slovesnosti-66573.html>
4. Сабада І. Практика роботи сучасного вчителя: інноваційні розробки та традиційні методики / Сабада І. // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://genezum.org/library/storiteling--efektyvnyy-metod-navchannya-ta-vyhovannya>

*Гурнік О.В.,
студентка факультету інформаційних технологій і математики
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Мета роботи: Обґрунтувати та перевірити запровадження ігрових технологій у навчальний процес, як засіб розвитку творчого потенціалу учня.

Формування соціально активної особистості вимагає використання нестандартних форм педагогічної взаємодії. Однією з таких форм є гра як засіб розвитку творчого потенціалу учнів.

Головною метою навчальних ігор є формування в учнів вміння поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю. Оволодіти необхідними вміннями і навичками учень зможе лише тоді, коли сам достатньою мірою виявлятиме до них інтерес і доклататиме певних зусиль, тобто поєднуючи теоретичні знання, здобуті на уроках, самостійно, з розв'язанням конкретних практичних задач і життєвих ситуацій [1].

Ігрові методи є ефективними і характеризуються наявністю ігрових моделей об'єкта, процесу або діяльності; активізацією мислення й поведінки учня; високим ступенем задіяності в навчальному процесі; обов'язковістю взаємодії учнів між собою та вчителем; емоційністю і творчим характером заняття; самостійністю учнів у прийнятті рішення; їх бажанням набути умінь і навичок за відносно короткий термін [2].

Необхідність використання ігрових технологій підвищується з кожним роком. Перенасиченість сучасних школярів інформацією спостерігається у всьому світі, Україна – не виняток. Телебачення, відео, радіо, комп'ютерні мережі, що містять величезний обсяг інформації, впливають на формування особистості. Школа потребує такої організації своєї діяльності, яка б забезпечила розвиток ініціативної, активної, творчої, здатної до саморозвитку, самовиховання, самоосвіти, оцінки та відбору інформації особистості, впровадження різних інноваційних навчальних програм, реалізацію принципу гуманного підходу до дітей.

Унікальність гри забезпечує можливість зробити цікавою і захоплюючою не тільки роботу учнів на творчо-пошуковому рівні, але й буденні навчальні кроки. Цікавість уявного світу робить позитивно налаштованою монотонну діяльність із запам'ятовування, повторення, закріплення чи засвоєння інформації, а емоційність ігрового дійства активізує всі психічні процеси дитини. Гра сприяє використанню знань у новій ситуації, таким чином матеріал, який засвоюють учні проходить через своєрідну практику, вносить різноманітність та інтерес у навчальний процес. Саме ігрові технології є тією формою навчання, що сприяють практичному використанню знань, отриманих на уроці і в позаурочний час [3].

Об'єкт дослідження - педагогічна діяльність вчителя математики.

Суб'єкт дослідження – методи, прийоми, засоби ігрового навчання учнів.

Завдання роботи:

- виокремити основні проблеми викладання математики;
- розкрити особливості використання ігрових технологій у школі;
- Розглянути методiku впровадження ігрових форм і методів в навчально-виховний процес.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її можна використовувати як постійну форму роботи, але вона вимагає високого рівня підготовки вчителя до уроку.

ЛІТЕРАТУРА

---

1. Медведева Л. С. Гра як засіб формування творчої компетентності учнів на уроках математики [Електронний ресурс] / Людмила Сергіївна Медведева. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://genezum.org/library/gra-yak-zasib-formuvannya-tvorchoi-kompetentnosti-uchniv-na-urokakh-matematyky>.

2. Смаглій О. Застосування ігрових ситуацій на уроках математики. Початкова школа. 2003. № 7. С. 20–21.

3. Савченко І.В. Дидактичні ігри як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках математики. Початкове навчання. 2011. № 16–18. С. 12–28.

Джеджула Олена Михайлівна,

д. пед. н., професор,

Іванов Олександр Олександрович,

студент.

Вінницький національний аграрний університет

DzhedzhulaO@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЯ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

Вступ. Вища освіта України стикається з важкими викликами, що спричинила російська агресія. Значна кількість закладів вищої освіти зруйнована, студенти та викладачі змушені переїжджати в інші регіони України та налагоджувати навчальний процес у кризових умовах. Сьогодні змінилися можливості доступу до наукової та навчальної інформації, відвідування навчальних закладів внаслідок повітряних тривог, відключення Internet та електропостачання. Тому актуальним вважаємо пошук шляхів організації навчального процесу у вищих закладах освіти, які дозволять невілювати негативні впливи і забезпечити якісну підготовку майбутніх фахівців. Одним з таких шляхів ми вважаємо ефективну організацію самостійної роботи студентів.

Мета роботи – розробка моделі організації самоосвітньої діяльності студентів у кризових умовах.

Матеріали та методи. При проведенні дослідження використано емпіричні методи: бесіда, інтерв'ювання, анкетування, опитування для з'ясування особливостей самостійної

діяльності студентів, тестування з метою перевірки ефективності запропонованої методики; статистичні методи: кількісний і якісний аналіз даних, реєстрування та оброблення результатів експерименту, комп'ютерна обробка даних за допомогою MS Excel для перевірки дієвості запропонованої моделі та педагогічних умов її реалізації

Професійна діяльність сучасного фахівця вимагає постійного оновлення знань, набуття нових компетенцій, самоорганізації. У кризових умовах війни ці вміння стають виключно важливими під час навчання студента в університеті. Опитування проведене нами серед студентів першого курсу Вінницького національного аграрного університету, показало, що 100% респондентів розуміють важливість і необхідність самоосвітньої діяльності для успішного навчання та майбутнього професійного зростання. Проте, лише 18% з опитаних впевнено ствердили, що вони постійно здійснюють самоосвітню діяльність. Під час опитування було з'ясовано, що серед найбільших проблем, пов'язаних із самоосвітою можна виокремити такі:

- відсутність чітко визначеної мети самоосвітньої діяльності;
- відсутність навиків планування самоосвітньої діяльності;
- відсутність вольових якостей щодо здійснення самоосвітньої діяльності.

Це засвідчує необхідність спеціальної організації самоосвітньої діяльності під час навчання студентів у закладах вищої освіти. Для подолання даної проблеми ми розробили модель самоосвітньої діяльності, яка складається з трьох взаємопов'язаних блоків:

- цільовий (постановка мети самоосвітньої діяльності);
- когнітивно-діяльнісний (самостійний пошук, аналіз, узагальнення інформації та методів її засвоєння, прийняття рішень щодо використання отриманої інформації);
- результативний (самооцінювання та корекція отриманих результатів).

Цільовий блок передбачає усвідомлене формування студентами мети самоосвітньої діяльності. Враховуючи провідну роль викладача у керуванні процесами готовності студента до самоосвітньої діяльності, ми розробили методику, яка враховує складну структуру самоосвітньої діяльності та сприяє поетапній реалізації кожного з блоків запропонованої моделі. Так, на етапі формування мети самоосвітньої діяльності ми пропонуємо студентам провести SWOT-аналіз, щодо конкретної навчальної дисципліни. SWOT-аналіз дозволяє оцінити переваги і ризики потреби у знаннях з цієї дисципліни, отже формує мотиви для її вивчення, у тому числі й самостійного.

Для реалізації когнітивно-діялісного блоку важливою є ефективна організація освітнього середовища та консультативна підтримка викладача. Виключну роль тут відіграє потенціал інформаційних технологій, зокрема дистанційна підтримка процесу навчання.

Результативний блок передбачає самооцінку студентом одержаних результатів самоосвітньої діяльності: що вивчив? які компетентності набув тощо. Проте, важливим вважаємо здійснення й корегувальних заходів, якщо мета не досягнута, або досягнута не у повному обсязі.

Впровадження запропонованої моделі та методики її реалізації у навчальний процес Вінницького національного аграрного університету дозволило підвищити ефективність навчального процесу. Так, за результатами зимової сесії 2022-2023 років в експериментальних групах успішність студентів зросла на 19% порівняно з контрольними групами. При цьому студенти відмічали, що стали більш конкретно визначати мету

самоосвітньої діяльності, продумувати задачі цієї діяльності та вибудувувати траєкторію її здійснення, давати адекватну оцінку результативності своєї діяльності.

Висновки. Самоосвітню діяльність студента у кризових умовах слід вважати видом інтенсивної, цілеспрямованої навчальної діяльності, в освітньому середовищі, що характеризується високим рівнем інформаційної інтеграції, що забезпечує доступність якісного навчального контенту, використання різних інструментів інформаційних технологій для забезпечення набуття професійних компетенцій.

Запропонована модель самоосвітньої діяльності студентів у кризових умовах має складну структуру і складається з трьох взаємопов'язаних блоків: цільового, когнітивно-діяльнісного, результативного. Для реалізації моделі організації самоосвітньої діяльності студентів розроблена методика, що передбачає аналітичну діяльність студента з метою формування мотивів до навчання, а також враховує консультативну підтримку самоосвітньої діяльності студента викладачем.

*Іванченко Юлія Михайлівна,
Житомирський державний університет ім. І. Франка*

ХУДОЖНЄ МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗУ УКРАЇНИ У ЗБІРЦІ «СІМ ЛІТЕР» НАТАЛІЇ ЛІВИЦЬКОЇ-ХОЛОДНОЇ

Сучасна українська література багата на талановитих письменників, які висвітлюють різні аспекти національної культури та ідентичності. Однією з таких авторок є Наталія Лівницька-Холодна, відома українська письменниця, яка зосереджується на вивченні образу та його художнього моделювання. Одна з її збірок поезії під назвою «Сім літер» стала предметом багатьох досліджень.

Творчість Наталі Лівницької-Холодної, хоч і маловивчена, вважається важливим етапом у розвитку української поезії 1920-30-х років. Дослідження творчості поетеси допоможе краще зрозуміти та оцінити її внесок у розвиток української поезії, а також виявити нові аспекти для подальших досліджень.

Дослідження образу України в збірці «Сім літер» має важливе значення для вивчення української літератури та культури загалом, а також для розуміння національної ідентичності українського народу.

Ключові слова: еміграція, мотив, символ, образ, алюзія, національна ідентичність.

Основний мотив збірки – емігрантська доля, трагедія степового перекотиполя на європейських брुках, туга за рідною землею, що через голоси Верлена та Мореаса проривається здалеку голосом Рильського. Цей мотив ностальгії сповнений глибокого болю, іноді тут вловлюються нотки «без надії сподіваюсь», це прощання з рідною землею назавжди; «чорний льох чужини», здається, вже ніколи не розвіє свого мороку. [6]

«Сім літер» - це збірка, за яку поетка отримала премію Товариства письменників та журналістів ім. І. Франка, у семи буквах кодувала назву України: “В цвинтарній тиші сірих кам’яниць / Ім’я, єдине в світі, громом блисне: / Сім літер, сім палких вощених лиць”. Це

ім'я, з погляду поетки, набувало сакрального сенсу, бо вкладалося в число макрокосму, що означає повноту буття, містить у собі трійку як символ Неба і душі та четвірку як символ Землі і тіла, вважається першим числом, котре охоплює духовні й часові параметри, вказує на відновлення цілісності, на синтез, а також на постать Великої Матері. [3, с. 107]

Моделювання образу України у збірці «Сім літер» Наталі Лівницької-Холодної є складним процесом, який включає в себе використання різних літературних засобів, стилістичних прийомів та національних символів. Це дозволяє авторці створити багатогранний та емоційно-насичений образ України, який вражає читачів своєю оригінальністю та глибиною.

«Сім літер» - збірка видана у 1937 році під авторством Наталії Лівницької-Холодної, яка має продовження: «... що палають в слові Україна». З назви відразу можемо досягнути візії поетеси щодо держави і української нації. Авторка вбачає в Україні живильний вогонь, що все палає і не згасає, не дивлячись на складності та перипетії, котрі припадають на її долю:

«І знов тепер Тебе згадає,
як Ти, відроджена, встаєш,
як знов співаєш тихим гаєм
і в море хвилями течеш. (...)
сповита мріями і снами,
країно смутку і чудес [1, с. 93] .»

Не дивлячись на проникливий песимізм, зображеному в словах «сповита мріями і снами» [1, 93], письменниця все ще вірить на краще майбутнє для України. Можна також поміти антропоморфізацію образу України, котрій присутні антитектичні ознаки: «як знов співаєш» [1, с. 93] та поряд з тим Україна все ще «країна смутку» [1, с. 93].

У збірці «Сім літер» Наталі Лівницька-Холодна досліджує різні аспекти української історії та культури. Вона звертається до минулого України, її історичних подій та постатей, таких як Русь, гетьмани, козаки та інші.

Вже в першому вірші можемо побачити аллюзію на подію, що вплинула на свідомість авторки й залишила слід в її поезії – вбивство Симона Петлюри.

Всім відомо, що в голову видатному українському діячу було випущено сім куль, та для поетеси це вбивство означало більше ніж втрату однодумця, адже для її сім'ї Симон Петлюра був близьким другом. Батько Лівницької-Холодної відразу після смерті, слідом за Симоном, очолює УНР, тому пише наступні рядки:

«Сім літер, що палають в слові Україна,
Сім літер, що вогнем лягли на Монпарнас,
І сім підступних куль на вулиці Расіна –
Призначення, мemento і наказ! [1, с. 93] »

Авторка використовує різні історичні, міфологічні та фольклорні мотиви, щоб передати багатогранність української культурної спадщини. Вона описує звичаї, традиції, свята, зв'язок з природою та роль рідної мови, як важливого елемента національної ідентичності. Літературні образи в збірці відтворюють відносини між

людьми, взаємодію між поколіннями, роль родини та співтовариства, що відображає особливості української культури.

Ще одним важливим аспектом образу України в збірці є сприйняття сучасної реальності та викликів, з якими стикається сучасне українське суспільство. Авторка порушує актуальні соціальні, політичні та економічні проблеми, такі як війна в Україні, корупція, еміграція, втрата національних цінностей. Авторка використовує образи, символи та метафори, щоб відобразити складність і розмаїття сучасної української реальності, висловлює своє ставлення до них та заохочує читачів до роздумів про власну національну ідентичність.

У збірці «Сім літер» Лівницька-Холодна використовує міфологічні та народні мотиви для моделювання образу України. Поетеса використовує символіку, яка зв'язана з українською культурою, такі як: горобина, вишиванки, військо Святого Юра та інші.

«І тюльпани були не тюльпани
Тільки кров, що лягла над Збручем.
Ой устанеш ще Ти, Отамане,
І пройдеш над степами з мечем.
Сорока мільонами грудей
Знов зідхне Україна твоя... [1, с. 102-103]»

Ці символи не тільки допомагають письменниці створити образ України, але й підсилюють національну ідентичність читача.

У збірці присутній елемент міфопоетики, який також впливає на моделювання образу України. Авторка використовує міфологічні мотиви та легенди, що властиві українській культурі, для створення специфічної атмосфери та насичення тексту символами та алегоріями. Це дозволяє розширити розуміння української культури та ідентичності на рівень міфологічних аспектів, висвітлюючи глибинні рівні сприйняття національної свідомості.

У збірці «Сім літер» Лівницька-Холодна також звертається до природи та місцевості України. Вона описує красу карпатських гір, річок та лісів, а також різноманітність місцевості різних регіонів України, особливо часто в поезії згадуються полтавські верби.

«О, верб моїх сріблясті довгі віти,
полтавських верб склепіння мовчазні! [1, с. 97]»

Ці описи допомагають читачеві краще уявити собі Україну, що є багатою на природу та пейзажі, а натхненна авторка, котра знаходиться в той час в еміграції, дописує збірку, створюючи романтичний образ держави.

У збірці «Сім літер» Н. Лівницька-Холодна також звертається до сучасного життя та майбутнього України. Вона описує виклики, які українське суспільство зустрічає на своєму шляху, а також прагне знайти відповіді на ці виклики.

«В яких Ти піснях і мотивах,
якими згадками бриниш?
Чи й досі в минулого зливах
душею бентежно тремтиш? (...)
Яка Ти тепер, чи стражданням

душа Твоя повниться вщерть?
Чи віриш іще у повстання,
що зломить побідницю смерть? [1, с. 94-95]»

Авторка, через використання різних літературних технік, створює глибокий контекст культурного сприйняття та розуміння України, який може взаємодіяти з іншими культурами та сприяти розвитку культурного діалогу.

«Недаремно я чуда ждала,
Недаремно так вітер ридав:
Україною франція стала
І Софією Нотр-Дам. [1, с. 102]»

Збірка «Сім літер» також використовує мовні та стилістичні експерименти «земля гураганом дуднить» [1, с. 108], «на зарінку» [1, с. 108], «зграї потерчат,(...) злий чугайстер» [1, с. 110], що підкреслюють різноманітність української мови та її роль у формуванні національної ідентичності. Авторка використовує різні мовні реєстри, архаїзми, неологізми та діалектні елементи, що додає тексту оригінальності та автентичності, відображаючи мовну багатоманітність та культурний багаж України.

У збірці «Сім літер» Наталі Лівницька-Холодна моделює образ України, використовуючи різні аспекти української культури та історії, міфологію, символіку, природу та місцевість, а також сучасне життя та майбутнє. Ці елементи допомагають письменниці створити повний та багатограний образ України, який має значення для національної ідентичності українського народу. Збірка «Сім літер» відображає важливі аспекти української культури та національного духу, а також викликає роздуми про сучасну реальність та майбутнє України. Аналіз образу України в збірці «Сім літер» може сприяти розумінню взаємодії літератури та національної свідомості, а також виявленню особливостей української культури та її місця в сучасному світі.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Лівницька-Холодна Н. Поезії, старі і нові : Вид. Союзу Українок Америки. Нью-Йорк, 1986. С. 91-117.
2. Коровицький, І. Поезія Наталі Лівницької-Холодної // Слово : Література. Мистецтво. Критика. Мемуари. Документи. – Едмонтон, 1983.
3. Ковалів, Ю. І. Михайло Яловий. Наталя Лівницька-Холодна. Олена Журлива / Ю. І. Ковалів // Слово і час. – 2018. – № 6. – С. 96–109.
4. Коровицький, І. Червоне і чорне: Творчість Наталі Лівницької-Холодної / І. Коровицький // Сучасність. – 1980.
5. Куценко, Л. Наталя Лівницька-Холодна. Нарис життя і творчості / Л. Куценко. – Київ : Спадщина, 2004.
6. Шуляк С. В. Остання з великого покоління – Наталія Лівницька-Холодна : Україна, 2022.

Колмикова О.О.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін,
Дунайський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ МАЙБУТНІМ ФАХІВЦЯМ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Проблемі компетентісного підходу в системі освіти присвячені роботи В. Кременя, В. Лугового, О. Пометун, А. Хуторського, І. П'янківської, І. Клак, Н. Побірченко, С. Шарова, Ю. Панфілова, та ін. Ознакою вищезазначеного підходу до навчання та викладання є його орієнтованість на особистість та спрямованість на кінцевий результат освітнього процесу, а саме – набуття здобувачами вищої освіти певних компетентностей.

Основною метою застосування компетентісного підходу в процесі підготовки майбутніх фахівців морської галузі є формування в них професійної компетентності, тобто здатності використовувати в подальшій професійній діяльності набуті знання та практичний досвід, значно підвищуючи їх конкурентоспроможність на ринку праці. Відповідно до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несенню вахти (Конвенція ПДНВ) володіння англійською мовою є обов'язковою умовою для виконання офіцерами торговельного флоту своїх посадових обов'язків [1]. Отже важливість формування іншомовної компетентності у майбутніх фахівців морської галузі не викликає сумнівів.

В сучасному світі спостерігається знецінення процесу передачі знань в освітніх закладах, що зумовлено вільним доступом до будь-якої інформації в мережі Інтернет [2, с.58]. Застосування компетентісного підходу до навчання дозволяє спрямувати фокус не на пасивне отримання знань від викладача, а на самостійну дослідницьку діяльність здобувачів вищої освіти. Основним результатом реалізації такого підходу при викладанні англійської мови за професійним спрямуванням стає набір компетенцій, що відображають здатність майбутніх фахівців морської галузі самостійно вирішувати поставлені завдання на практиці.

Серед прикладів такої практики в Дунайському інституті Національного університету «Одеська морська академія» можна виокремити наступні:

1. Участь в щорічній олімпіаді з англійської мови, яка проводиться в два тури. На першому турі в ході письмового тестування перевіряється загальний рівень володіння англійською мовою. Другий тур передбачає перевірку знань з англійської мови за професійним спрямуванням – здобувачам вищої освіти пропонується ознайомитися з зображенням ситуацій на борту, виправити помилки, що порушують норми безпеки судноплавства, а також поспілкуватися англійською мовою з викладачами.

2. Написання та публікація тез англійською мовою з професійної тематики, виступ на конференціях, що щорічно проводяться в виші, зокрема кафедрою гуманітарних дисциплін.

3. Проведення презентацій самостійно вивченого матеріалу на заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням.

4. Членство в постійно діючих проблемних групах та наукових гуртках, результатом діяльності яких є написання та публікація тез.

5. Проходження співбесід англійською мовою з представниками кріюінгових компаній.

В процесі вивчення англійської мови за професійним спрямуванням, а також в процесі підготовки та участі у вищезазначених заходах здобувачі вищої освіти набувають інтегральні (здатність застосовувати англійську мову при розв'язанні складних спеціалізованих завдань та практичних проблем у сфері судноводіння/суднової інженерії/менеджменту) та загальні компетентності (здатність використовувати англійську мову у письмовій та усній формі, у тому числі при виконанні професійних обов'язків).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_053#Text

2. Панфілов Ю.І., Фурманець Б.І. Компетентнісний підхід в освіті: досвід, проблеми, перспективи. Теорія і практика управління соціальними системами. 2017. №3. С. 55–67.

*Марценюк Яна,
студентка Комунального закладу вищої освіти
“Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж”.
Науковий керівник : канд. пед. наук Головська І.В.*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті розглянуто проблему використання Інтернет-ресурсів у процесі формування англійської мовної лексичної компетентності учнів молодшого шкільного віку. Розкрито сутність поняття, складові лексичної компетенції та ефективність її формування на заняттях з іноземної мови, за умови використання Інтернет-ресурсів.

Ключові слова: Інтернет-ресурси, діджиталізація, лексична компетентність, інформаційні технології, освітні платформи.

Постановка проблеми. Аналізуючи сьогоднішню ситуацію, можна дійти висновку, що якісне викладання шкільних предметів неможливе без засобів та можливостей, які нам можуть надати комп'ютер та мережа Інтернет. Тому ми можемо прослідкувати провідну тенденцію розвитку сучасної освіти - активне віддання переваги та використання Інтернет-ресурсів у навчальному процесі, адже сучасні інформаційні технології відкривають нові перспективи для підвищення його ефективності.

Стан дослідження проблеми. Питанням оволодіння іншомовною лексикою присвячені праці таких науковців як О.Альошина, О. Бігич В. Бухбиндер, В. Редько, В. Смелянська, та інших. Проблемою використання Інтернет-платформ у іншомовній підготовці займалися І. Блощинський, Л. Морська, а впровадженням Інтернет-ресурсів у процес дистанційного навчання вивчали такі дослідники, як В. Кухаренко, М. Моцар, Н. Сиротенко, D. Keegan, M. Moore та інші. Проте, в умовах технологізації суспільства практичний аспект проблеми навчання іншомовної лексики за допомогою Інтернет-платформ потребує глибшого дослідження.

Мета дослідження: з'ясувати доцільність використання Інтернет-ресурсів на уроках англійської мови та запропонувати вправи з використання веб-платформ та веб-додатків у формуванні лексичної компетенції учнів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. В сучасному світі використання Інтернет-ресурсів в освітньому процесі стає все більш популярним і практичним. Безперечною умовою модернізації сучасної освіти в нашій країні на всіх її рівнях є діджиталізація.

З 2018 року в Україні розпочато реформу системи середньої освіти та створено Нову українську школу (НУШ). У Концепції НУШ зазначено, що інформаційно-цифрова компетентність є ключовою рисою сучасного громадянина, тому цифровими навичками, поряд із іншими, повинні володіти всі учасники освітнього процесу. Цифрова компетентність вже визнана складовою професійної компетентності педагога [2]. Тому процеси поширення діджиталізації суспільства спонукають сучасного вчителя переглянути застарілі методи навчання. Оскільки глобальні технології та мережа Інтернет – невід'ємна частина існування сучасних дітей, учитель повинен не лише знати про сучасні тенденції, але й використовувати їх в освітньому процесі.

Інтернет-ресурси дають можливість вільного, спрощеного та прямого контакту з навчальною аудиторією, участі в дискусіях, пошуку нових тем, отримання та закріплення нових знань. Лексична освіченість є основою розвитку мовленнєвих умінь учня, лексика стає своєрідним центром формування мовних здібностей й комунікативної компетенції учня. Почесний професор лінгвістики та секретар британської Асоціації прикладної лінгвістики Д. Вілкінс писав: «Без знань із граматики можна передати досить мало, проте без знань лексики (словника) не можна передати нічого» [4, с.40].

Збагачення лексичного запасу відіграє одну з ключових ролей у вивченні англійської мови. Використання альтернативних освітніх платформ в даному випадку можуть відігравати важливу роль, адже без практичного застосування вивчених слів може виникнути низка труднощів. Окрім того, вивчення англійської мови надає можливість учням розвивати навички цифрової грамотності, адже навчання іноземної мови відбувається із застосуванням інформаційних та медіакомунікаційних технологій [1, с.2–3].

На початковому етапі вивчення англійської мови використання ігрових методів вивчення лексичного матеріалу особливо захоплює дітей. Стає зрозумілим поширення такого напрямку, як гейміфікація навчального процесу, адже він має низку переваг, а головна його ідея полягає в тому, що навчання може і повинно бути цікавим. Наприклад, освітньо-ігрова платформа Kahoot! дає змогу створювати інтерактивні дидактичні ігри та тести, що створює позитивні емоції та сприяє кращому засвоєнню інформації, зокрема лексичного матеріалу

Існують безкоштовні електронні навчальні ресурси, які використовують вчителі для створення дидактичного матеріалу з метою вивчення іноземної мови, зокрема такі: ClassTools, PurpozeGame, JigsawPlanet (дають можливість створювати дидактичні ігри та вікторини за шаблонами); Quizlet, MasterTest, Online Test Pad, Kahoot!, ClassMaker (створення тестових завдань та вправ); HotPotato (створення інтерактивних тренувально-контрольних вправ, електронних завдань тощо). Rebus1 (створення кросвордів, ребусів, загадок тощо) тощо [3]. У ході нашого дослідження ми виділили кілька навчальних Інтернет-ресурсів, які б ми могли порекомендувати до використання в освітньому процесі.

Платформа *British Council LearnEnglish Kids* містить все, що потрібно дітям для цікавого вивчення англійської мови: вірші та пісні, інтерактивні ігри, мультфільми та цікаві історії. Платформа дозволяє розвивати всі види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письмо. Є сторінка для батьків, де даються прості інструкції з користування сайтом. Звичайно, що головна мова цієї платформи – англійська, але для ознайомлення із завданнями можна вибрати свою рідну мову.[5]

Cbeebies BBC (Ages 4+) дуже цікавий сайт для дітей з онлайн-іграми, піснями-караоке, розвиваючими веселими мультфільмами, іграми, інструкціями до поробок. Він містить також пазли, розмальовки, дитячі телешоу, казки. На сайті розміщені статті для батьків. Всі матеріали доступні без реєстрації та оплати .[6]

Starfall Education – англійськомовний, але досить легкий в користуванні сайт для тих, хто володіє мовою на початковому рівні. Він містить два великих розділи – для дошкільнят та учнів початкової школи. На першій сторінці вправи на вивчення літер та алфавіту. Друга сторінка – вправи для вивчення правил читання. На останніх двох сторінках розміщені короткі ілюстровані тексти для читання. Великою перевагою є те, що всі слова озвучені, дитина навіть без допомоги дорослих зможе прослухати та прочитати слово, яке не зрозумів .[10]

English club Завдяки цьому сайту дитина навчиться основам англійської мови : вивчить літери, кольори, форми, навчиться рахувати. Багато вправ для вивчення лексики на початковому етапі. Дитина з легкістю вивчить граматику, зможе закріпити свої знання, виконуючи цікаві вправи.[7]

Multimedia-English – ресурс з різноманітними відеороликами для дітей. Субтитри або текст запису допоможуть зрозуміти зміст проглянутого. Вкладка Basic Real English з найпростішими відео – для тих, хто починає вивчати мову. Вкладка Vocabulary – для вивчення слів. Також є відео уроки, мультфільми та пісні .[9]

Memrise – оригінальна платформа для вивчення іноземних мов за допомогою системи карток. Контент також можуть створювати самі користувачі. У 2017 році додаток переміг у категорії «Найкраща програма року» від Google Play Awards . [8]

Висновки. Використання сучасних Інтернет-ресурсів у процесі вивчення англійської мови підвищує мотивацію та дозволяє більш ефективно розвивати, зокрема, лексичну компетентність учнів. Також, використання Інтернет-ресурсів стимулює активний пізнавальний інтерес учнів, відповідає вимогам організації доступного освітнього середовища, сприяє підвищенню ефективності засвоєння інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альошина О.М. Сучасні методи та технології викладання іноземних мов у ВНЗ : О.М.Альошина / Вестник НТУ "ХПИ": Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2012. – №30. – С.242-247.
2. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р: станом на 22 серп. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#Text> (дата звернення: 01.05.2023).
3. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції. *Іноземні мови*. 2010. № 4. С. 16–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/im_2010_4_4 (дата звернення: 01.05.2023).
4. Rasouli F. A Deeper Understanding of L2 Vocabulary Learning and Teaching: A Review Study. *International Journal of Language and Linguistics*. 2016. Vol. 4, no. 1. P. 40. URL: <https://doi.org/10.11648/j.ijll.20160401.16> (date of access: 01.05.2023).
5. *British Council*. URL: <https://learnenglishkids.britishcouncil.org/> (дата звернення: 03.05.2023).
6. *CBeebies.com*. URL: <https://www.cbeebies.com/> (дата звернення: 03.05.2023).
7. *English club*. URL: <https://www.englishclub.com/> (дата звернення: 03.05.2023).
8. *Memrise*. URL: <https://www.memrise.com/ru/> (дата звернення: 03.05.2023).
9. *Multimedia-English*. URL: <https://multimedia-english.com/> (дата звернення: 03.05.2023).
10. *Starfall Education*. URL: <https://www.starfall.com/> (дата звернення: 03.05.2023).

Рудчик Н.С.,
студентка 4 курсу спеціальності «013 Початкова освіта»
Науковий керівник – Хомяк Н.В.,
викладач кафедри природничо-математичних дисциплін

НЕТРАДИЦІЙНІ ПІДХОДИ У НАВЧАННІ ПРИРОДОЗНАВСТВА УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

В Україні найпоширенішою є класно-урочна система навчання, яка дозволяє навчати багатьох учнів одночасно. Основним компонентом цієї системи є урок – основна форма організації навчання, що характеризується цілісністю, логічною завершеністю, обмеженістю в часі і відбувається за розкладом та при сталому складі учнів. Зазвичай урок будується на основі певних принципів, правил та закономірностей і містить контроль, корекцію та закріплення знань, вивчення нового матеріалу, закріплення та застосування, перевірку та оцінювання, узагальнення та систематизацію знань. Такі уроки називаються стандартними.

Хоч стандартні уроки сьогодні відіграють важливу роль у навчанні школярів, проте стає помітним зниження інтересу учнів до класних занять. Вирішенням цієї проблеми є

впровадження нестандартних (нетипових) уроків. Вони сприяють пробудженню пізнавального інтересу учнів.

Нестандартний урок – це імпровізоване навчальне заняття, що не підлягає дотриманню стандартної структури. Такі уроки не обмежують вчителя певними визначеними етапами, методами та видами роботи. «Особливість нестандартних уроків полягає в такому структуруванні змісту і форми, яке б викликало зацікавлення в учнів, сприяло їхньому оптимальному розвитку й вихованню»[1, с. 68]. Нестандартні уроки характеризуються інформаційно-пізнавальною системою навчання та можуть бути організовані, як самостійна діяльність учня, забезпечена необхідними матеріалами та керована вчителем.

Перевагою нестандартних уроків є те, що вони стимулюють ініціативність, пізнавальну активність та творчість. Навчання ж спрямовується на підвищення якості знань, формування цілеспрямованості та необхідних компетентностей в учнів. Нестандартні уроки за своїм змістом дуже близькі до гри, всі прийоми та методи таких уроків відзначаються ігровим спрямуванням.

Нестандартні уроки не можуть повністю замінити традиційні форми роботи, адже не завжди характеризуються серйозною, вдумливою пізнавальною працею учнів, їм властиві великі затрати часу. Завдання для нестандартних уроків варто підбирати такі, щоб вони мали проблемний характер та містили суперечності. Це забезпечить пошук учнями оригінальних рішень, винахідливість.

Природознавчі ігри дозволяють учням навчитися працювати з образами предметів і явищ, яких немає у полі їх сприймання, тобто подумки переміщатись у часі та просторі. Однотипне навчання природознавства не сприяє творчому розвитку та розвитку мислення школяра. В результаті цього учень не розуміє, як і для чого може використати отримані знання в майбутньому.

В процесі ігрової діяльності учнями здійснюються певні «відкриття», що призводять до підвищеного інтересу до навчання. Також у процесі гри учні засвоюють більший обсяг не лише необхідної, а й додаткової інформації, яка, можливо, не знайшла б місця на стандартних уроках. Ігри на уроках природознавства дозволяють учням самостійно знайти та обґрунтувати правильне вирішення того чи іншого питання.

До найпоширеніших нестандартних уроків відносяться такі:

- урок-гра;
- урок-квест;
- урок-конкурс;
- урок-подорож;
- урок-екскурсія;
- урок-свято;
- урок-конференція;
- урок-інтерв'ю;
- урок-інтелектуальна розвага;
- урок мислення і фантазії;
- урок КВК.

Урок-гра є дуже ефективним засобом навчання та виховання дітей. Ігри мають бути підібрані так, щоб вони відповідали темі уроку, а також – щоб завдяки ним досягалась

поставлена мета та реалізовувались визначені завдання. Для уроку-гри можна використовувати ігри різного типу, зокрема настільні, дидактичні, сюжетно-рольові тощо. Напередодні уроку необхідно детально продумати такі деталі, як підготовка дидактичного матеріалу, правила ігор, необхідне обладнання, сюжет та розподіл ролей. Значною перевагою уроку-гри над стандартними є те, що учні не лише засвоюють готовий матеріал, а самі шукають шляхи вирішення того чи іншого питання. У сюжетно-рольових іграх учні грають певні ролі, приймаючи рішення та перевірка їх правильності. В такому випадку ігровий підхід до навчання можна поєднувати з проблемним, тобто через аналіз матеріалу вирішувати проблемну ситуацію. Дидактичні ігри більш доцільно використовувати для повторення, закріплення та узагальнення знань. Урок-гра підвищує пізнавальний інтерес учнів, мотивує їх до навчання, дозволяє залучити до роботи всіх дітей одночасно, таким чином забезпечуючи активність на уроці.

Урок-квест передбачає змагання кількох команд. У квесті важливими є правильність і швидкість виконання завдань. Напередодні уроку-квесту необхідно придумати цікаві, нестандартні завдання, продумати місця станцій та маршрути для кожної з команд, причому такі, щоб не перетинались. Урок-квест забезпечить активність, дисциплінованість, організованість учнів, спонукатиме до мислення, аби не програти й не підвести команду. До роботи на такому уроці будуть залучені всі учні класу. Квест доцільно використовувати з метою узагальнення знань.

Урок-конкурс будується на виконанні певного завдання чи кількох завдань і передбачає переможців. Для проведення уроку-конкурсу необхідно заздалегідь продумати які конкурси проводити, як це робити, чого повинні досягнути учні в кінцевому результаті, як похвалити переможців та захотити решту дітей. Урок-конкурс повинен сприяти розвитку школярів, адже в переважній більшості він має творчий характер, тобто переважає творча діяльність учнів. Урок-конкурс передбачає оцінювання – вербальне або невербальне. До оцінювання роботи учнів необхідно підійти дуже обережно, адже воно має бути об'єктивним та необразливим одночасно. Урок-конкурс – це чудовий засіб для навчання, виховання та розвитку учнів через творчість.

Урок-подорож можна провести різними способами та на різних уроках. Але найбільш поширеною формою такого уроку є віртуальна подорож з певним персонажем. Для уроку-подорожі необхідно продумати маршрут, атрибути (карти, відео- та аудіо-матеріали, ілюстраційний та демонстраційний матеріал тощо), форми діяльності учнів. Урок-подорож необхідно організувати так, щоб школярі не лише чули і бачили, а й запам'ятовували інформацію. З цією метою можна використовувати елементи інших типів нестандартних уроків (уроку-конкурсу, уроку-гри), а також традиційні методи навчання, зокрема репродуктивну чи евристичну бесіду. Урок-подорож спрямований на те, щоб навчати, виховувати, розвивати учнів, розширяти їх кругозір та зацікавлювати в навчанні.

Урок-екскурсія проводиться перед або після вивчення нової теми (тобто або для ознайомлення, або для узагальнення і підсумку). Особливістю, що характерна лише уроку-екскурсії, є те, що учні сприймають природу органами чуття і ознайомлюються з нею наживо. Таке заняття проводиться поза стінами школи. Урок-екскурсія передбачає попередню підготовку вчителя та учнів, тобто ознайомлення з правилами поведінки на природі, забезпечення необхідним інвентарем тощо. Урок-екскурсія не лише дає

можливість озброїти учнів новими знаннями, а ще й розвиває в них спостережливість, кругозір, виховує любов до природи, бережливе ставлення до неї, естетичні почуття.

Урок-свято найкраще проводити вкінці теми чи семестру. Його функція – не стільки навчити, скільки дати учням можливість розкритися, самовиразитися, продемонструвати свої знання й таланти. Такий урок проводиться за складеним сценарієм. На уроці-святі можна використовувати ігри та конкурси. До цього уроку обов'язково мають бути залучені усі учні класу. Завдяки використанню уроків-свят процес навчання стає різноманітнішим і цікавішим для учнів. Такий урок дозволяє підійти до навчально-виховного процесу творчо, незвичайно, розвивати вміння, таланти учнів, зацікавлювати їх, мотивувати до навчання.

Урок-конференція за своєю формою проведення дещо схожий на збори, нараду. Його суть полягає в тому, що заздалегідь підготовлені та ознайомлені з матеріалом учні разом з учителем обговорюють тему, обмінюються думками, але в жодному разі не можна перетворювати такий урок на доповідь учнів. Основна складова уроку – обговорення. Урок-конференція буде значно ефективнішим за умови, що повідомлення, бесіди, обговорення супроводжуватимуться наочністю, зокрема картинками, діаграмами, таблицями, схемами, відеороликами тощо. Під час уроку всі учні мають почуватися рівноправними, тобто серед них не може бути керівників і підлеглих, адже всі діти спільно з учителем є співорганізаторами такого уроку. Урок-конференцію можна доповнити практичними завданнями, що відповідають його темі. Напередодні уроку необхідно ознайомитись із матеріалом, підготувати наочність, питання для обговорення та, за потреби, практичні завдання. Урок-конференція виховує в учнів самостійність, повагу до співрозмовника, розвиває вміння формувати, висловлювати та відстоювати свою думку, слухати, виділяти головне, формує особистість школяра, допомагає йому зрозуміти свої можливості.

Урок-інтерв'ю будується за принципом того інтерв'ю, з яким учні зустрічаються у пресі, телевізійних передачах. Програма інтерв'ю має узгоджуватись із темою уроку. Запитання інтерв'ю варто будувати так, щоб спонукати учнів до мислення, аналізу інформації. Систему запитань для інтерв'ю потрібно скласти заздалегідь, а також передбачити варіанти можливих відповідей, аби під час уроку воно було змістовним, зв'язним. Урок-інтерв'ю корисний і для того, хто ставить питання (виховує повагу до співрозмовника, вміння слухати, розвиває креативність, комунікативні навички), і для того, хто на них відповідає (виховує повагу до співрозмовника, розвиває вміння формулювати і висловлювати свою думку).

Урок-інтелектуальна розвага проводиться у форм ігор чи бесід, де учні виконують завдання або відповідають на питання інтелектуального характеру. При проведенні таких уроків необхідно в обов'язковому порядку враховувати вікові та індивідуальні особливості школярів, їх попередню освіту підготовку. Доцільним також буде використання наочних матеріалів, таких як малюнки, схеми, таблиці тощо. Напередодні уроку треба детально продумати правила ігор та інструкції для виконання завдань. Урок-інтелектуальна гра має проходити в легкій формі, не втомлювати та не перевантажувати учнів та характеризуватись загадковістю, що вимагає зосередженості, обдумування,

аналізу. Такі уроки запалюють в учнів бажання перемогти і, відповідно, стимулюють активність, виховують вміння доводити почату справу до кінця.

Урок мислення і фантазії допомагає учням опанувати основні розумові дії, а саме абстрагування/конкретизація, аналіз/синтез, індукція/дедукція, порівняння. Учні приходять до успіху через поєднання вільного володіння розумовими діями та ерудиції. На уроках такого типу можна використовувати індивідуальну, парну, групову, колективну, фронтальну форми роботи. Уроки мислення і фантазії розвивають мислення і пізнавальний інтерес учнів, їх уяву, креативність, вміння висловлювати свою думку.

Урок КВК проводиться у формі змагання кількох команд. Всі команди мають бути рівносильними і мати назву та капітана. Ініціативу у формуванні команд рекомендовано передати учням. Завдання вчителя – розробити систему оцінювання та продумати цікаві конкурси. КВК повинно повністю відповідати темі уроку, містити такі завдання, які б мали триєдину мету і вкладалися у відведений час – урок. Формулювання завдань та конкурсів має бути нестандартним. Для цього можна використовувати казки, пісні, вірші, фільми тощо. Обов'язковим етапом КВК є підсумок уроку, де визначається переможець. Для уроку КВК характерними є емоційна насиченість, позитивний настрій, цікаві завдання. Такі уроки мають мету навчати, виховувати та всебічно розвивати особистість дитини.

Особливість ігрових форм роботи полягає в тому, що попри високу ефективність їх застосування, вони обов'язково мають поєднуватися з іншими методами навчання та формами роботи.

Що стосується уроків природничої освітньої галузі, на них ігри є дуже доречними й ефективними за умови дотримання вимог щодо їх проведення. Будь-яка гра має спрямовуватись на отримання нових знань з природознавства та обов'язково виховувати любов до природи, прагнення її берегти. Наочністю можуть виступати і ілюстраційні, і демонстраційні матеріали (наприклад, мікроскоп або його зображення, Червона книга, глобус або карта, листя дерев та інше). Ігри мають забезпечити запам'ятовування основних географічних чи біологічних понять з теми.

Так як природознавство вивчається в інтегрованому курсі «Я досліджую світ», ігри можна підбирати так, щоб вони пов'язували природничу освітню галузь з іншими, зокрема такими, як громадянська, історична, соціальна, здоров'язбережувальна, інформатична, технологічна, мистецька, мовно-літературна, математична, фізкультурна. Ігровий підхід на уроках природничої освітньої галузі забезпечує нестандартне мислення учнів, якісне засвоєння знань, вміння застосовувати здобуті знання в житті, формування вміння приймати та аналізувати рішення, самостійно опанувати матеріал та обирати основне, співпрацювати в групі. Попри це ігри не можуть повністю замінити традиційні методи навчання. Тому однією з вимог до застосування ігор на уроках природознавства є така: ігри мають доповнювати, урізноманітнювати навчально-виховний процес, але не складати основу уроку (за винятком нетрадиційних уроків). Це пов'язано з тим, що ставлення до ігрових методів навчання досить часто буває несерйозним.

Ігрові форми навчання можна застосовувати на всіх етапах уроку природознавства. За допомогою них можна організувати клас, налаштувати на роботу, перевірити знання, мотивувати до навчання, підвести до теми уроку, опрацювати новий матеріал, закріплювати, узагальнювати та застосовувати набуті знання в житті, перевірити знання учнів.

Доцільність застосування ігрових форм роботи на уроках природознавства було перевірено експериментально. Знання учнів перевірялись за допомогою тестових завдань до проведення дослідження та вкінці проведення дослідження у двох групах: експериментальній (10 учнів) та контрольній (8 учнів).

Враховуючи, що були подані аналогічні завдання, результати дещо відрізнялись.

Результати перевірки знань учнів на початку проведення дослідження подані в *табл. 1* та на *рис. 1*.

Таблиця 1

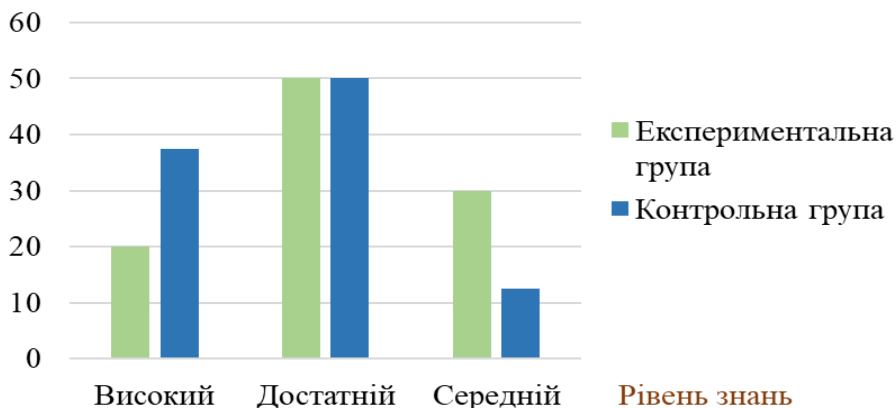
Результати перевірки знань на початку дослідження

Група \ Рівень	Високий	Достатній	Середній
Експериментальна	20% (2 учні)	50% (5 учнів)	30% (3 учні)
Контрольна	37,5% (3 учні)	50% (4 учні)	12,5% (1 учень)

Рисунок 1

Результати перевірки знань на початку дослідження

Відсоток

Результати перевірки знань учнів вкінці дослідження подані в *табл. 2* та на *рис. 2*.

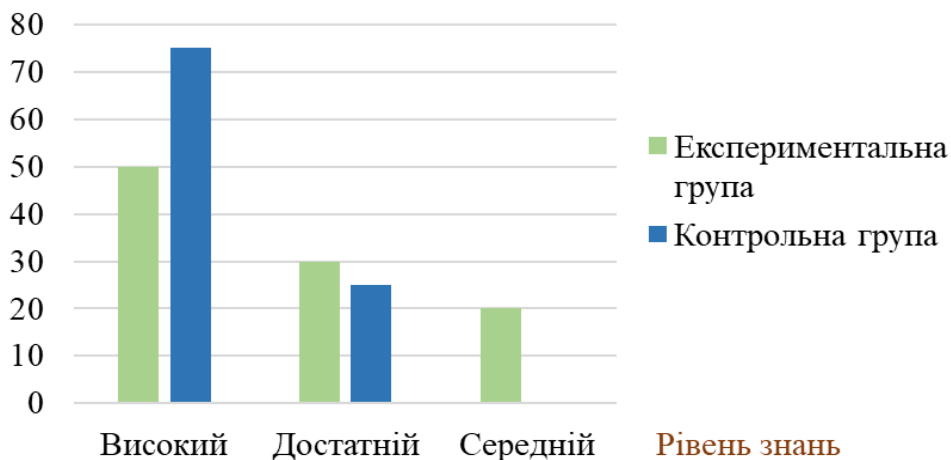
Таблиця 2

Результати перевірки знань вкінці дослідження

Група \ Рівень	Високий	Достатній	Середній
Експериментальна	50% (5 учнів)	30% (3 учні)	20% (2 учні)
Контрольна	75% (6 учнів)	25% (2 учні)	0% (0 учнів)

Результати перевірки знань вкінці дослідження

Відсоток

Отже, ігрові форми роботи є значним компонентом сучасної методичної системи й, відповідно, є важливим елементом освітнього процесу. Завдяки ігровим ситуаціям, дидактичним іграм учні займають активну позицію у свідомому засвоєнні нових знань, зростає їхній інтерес до навчально-пізнавальної діяльності, спостерігається велика зосередженість на матеріалі, який вивчається, значно підвищується увага.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васькова Н. Інноваційні технології в початковій школі. БВПШ. 2004. №6. С. 67-70.
2. Біда О. Модель підготовки студентів до викладання природознавчих дисциплін у початковій школі. 2002. №11. С. 47-49.
3. Бабій М.Ф. Нові психологічні напрями організації навчального процесу з природознавства: монографія. Луцьк: Вежа. 2003. 118 с.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав. 2004. 352 с.
5. Льяницька Л.С. Ігрові проблемні ситуації. Школа. 2004. №7. С. 27-28.
6. Дмитрієва К. Новітні технології у навчально-виховному процесі. 2003. №22. С. 23-26.
7. Приставська А. Ігрові технології навчання. 2011. №11. С. 5-97.

Олег ФАБІЯНСЬКИЙ,

студент I курсу

спеціальності 123 Комп'ютерна інженерія.

Науковий керівник: Вікторія ФАБІЯНСЬКА,

к.е.н., доцент, завідувач навчально-методичної лабораторії.

Вінницький технічний фаховий коледж

ГРУПА СПРИЯННЯ АКАДЕМІЧНИЙ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ПРОЦЕДУР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Формування культури академічної доброчесності в учасників освітнього процесу є одним із стратегічних завдань закладу освіти, що сприяє вихованню у студентської молоді цінностей доброчесності як фундаменту для свідомого, відповідального громадянства.

Відповідно до ст. 42 Закону України «Про освіту», академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації [1].

Кожен заклад освіти зобов'язаний організувати таку внутрішню систему забезпечення якості освіти, яка б давала можливість забезпечити здобуття особами якісної освіти та відповідала б вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг.

Внутрішня система забезпечення якості освіти освітнього закладу, серед інших елементів та процедур забезпечення якості освіти, повинна включати систему та механізми забезпечення академічної доброчесності.

Заклад освіти самостійно визначає порядок організації системи забезпечення академічної доброчесності а також механізми її забезпечення, що унормовується внутрішніми нормативними документами, зокрема, у Вінницькому технічному фаховому коледжі (далі - ВТФК) розроблено такі документи: Положення про дотримання академічної доброчесності педагогічними працівниками та здобувачами освіти ВТФК; Положення про перевірку академічних текстів здобувачів освіти щодо дотримання академічної доброчесності; Положення про перевірку академічних текстів педагогічних

працівників щодо дотримання академічної доброчесності; Положення про Репозиторій академічних текстів педагогічних працівників та здобувачів освіти [2].

У ВТФК створена та постійно удосконалюється система забезпечення академічної доброчесності:

1. Впроваджена система перевірки академічних текстів педагогічних працівників та здобувачів освіти щодо дотримання академічної доброчесності (використовується програмне забезпечення Unichek).

2. Створено та налагоджено роботу Репозиторію академічних текстів педагогічних працівників та здобувачів освіти, що є не лише інформаційним забезпеченням для здобувачів освіти при підготовці курсових/дипломних робіт (проектів), а й допоміжною базою для правильного оформлення цитування використаної літератури та, в кінцевому підсумку, написання роботи без академічного плагіату.

3. У вересні 2022 року створена та активно функціонує студентська Група сприяння академічній доброчесності коледжу.

Студентська Група сприяння академічній доброчесності ВТФК – це група здобувачів освіти, об'єднаних спільною метою популяризації принципів академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу коледжу. Керівником групи є завідувач навчально-методичної лабораторії коледжу. До групи увійшли активні студенти коледжу, для яких доброчесність є життєвим принципом та які небайдужі до формування системи якості освітньої діяльності коледжу.

Ідея створення Групи Сприяння академічній доброчесності у ВТФК виникла як відповідь на існуючі виклики, а саме:

1. По-перше, забезпечення принципу студентоорієнтованого навчання відповідно до ст. 1 Закону України «Про фахову передвищу освіту» [3], що передбачає:

- заохочення здобувачів фахової передвищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу;

- створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів фахової передвищої освіти, включаючи надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії;

- побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства здобувачів фахової передвищої освіти та адміністрації, педагогічних (науково-педагогічних) та інших працівників закладу фахової передвищої освіти.

2. По-друге, забезпечення реалізації ст. 26 Закону України «Про фахову передвищу освіту» [3]:

- кожен учасник освітнього процесу в системі фахової передвищої освіти зобов'язаний дотримуватися принципів академічної доброчесності;

- формування академічної доброчесності здобувачів освіти є одним із завдань закладу фахової передвищої освіти.

3. По-третє, забезпечення реалізації ст. 29. Закону України «Про фахову передвищу освіту» [3]: «основними завданнями закладу фахової передвищої освіти є ...виховання у здобувачів фахової передвищої освіти патріотизму, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, академічної доброчесності, формування правової та

екологічної культури, моральних цінностей, здорового способу життя, здатності критично мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах».

По-четверте, реалізація Положення про акредитацію освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти [4], зокрема, відповідність критерію 4. Контрольні заходи, оцінювання програмних результатів навчання здобувачів освіти та академічна доброчесність: «У закладі освіти визначені чіткі та зрозумілі процедури дотримання академічної доброчесності, яких послідовно дотримуються усі учасники освітнього процесу, що передбачає наявність позитивних відповідей на уточнювальні запитання:

Чи розроблено документи, які регламентують дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу?

Чи використовується програмне забезпечення як інструмент протидії порушення академічної доброчесності?

Чи відбувається перевірка на плагіат робіт здобувачів фахової передвищої освіти?

Чи формується база робіт здобувачів фахової передвищої освіти у межах освітньої програми?

Чи здійснюється закладом освіти заходи з популяризації академічної доброчесності серед здобувачів?

Чи існують реакції закладу на можливі порушення академічної доброчесності?

Метою діяльності Групи сприяння академічній діяльності є формування у здобувачів освіти цінностей академічної доброчесності, зокрема відповідальності, точності, поваги до академічних праць учасників освітнього процесу, інших авторів, високого рівня внутрішньої культури у навчанні та наукових дослідження.

Напрями діяльності Групи сприяння академічній доброчесності:

- ознайомлення із національним та міжнародним законодавством в сфері академічної доброчесності;

- вивчення передового вітчизняного та міжнародного досвіду щодо виявлення та запобігання порушенням академічної доброчесності в освіті та науці;

- розробка анкет та проведення опитування здобувачів освіти з метою встановлення рівня їх обізнаності з питаннями академічної доброчесності;

- розробка анкет та проведення опитування педагогічних працівників з метою встановлення рівня їх обізнаності з питаннями академічної доброчесності

- підготовка презентацій та проведення інших просвітницьких заходів з популяризації принципів академічної доброчесності серед студентів академічних груп ВТФК;

- розробка анкет та проведення опитування здобувачів освіти з метою встановлення ефективності проведених у Коледжі заходів з популяризації академічної доброчесності

- участь у науково-практичних конференціях з метою обміну досвідом та публікація наукових тез за результатами роботи групи.

Учасники групи приймають активну участь у плануванні, розробці та проведенні різноманітних заходів, що проводяться у коледжі та спрямовані на формування цінностей академічної доброчесності учасників освітнього процесу.

Висновки. Отже, формування культури академічної доброчесності – це виховання покоління, яке здатне відповідати за свої вчинки, бути свідомими щодо своїх дій та рішень спочатку під час навчання в закладі освіти, а потім – у дорослому житті.

Завдяки участі у Групі сприяння академічній доброчесності студенти набувають компетентностей для роботи в команді, посилення взаємодії, підвищення активності та особистого розвитку і зростання. Вважаємо, що такий досвід є особливо цінним і важливим для освітянської спільноти, і не тільки тому, що забезпечує формування у здобувачів освіти цінностей доброчесності, але й тому, що, безпосередньо, демонструє одну із форм залучення студентської молоді до формування внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності коледжу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 09.05.2023).
2. Реєстр Положень Вінницького технічного фахового коледжу. URL: <https://vtc.vn.ua/article/show/?id=2409> (дата звернення – 07.05.2023).
3. Закон України «Про фахову передвищу освіту» від 06.06.2019 р. №2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення – 07.05.2023).
4. Положення про акредитацію освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти: затверджене Наказом МОН України 01 липня 2021 року № 749 (критерій 4 оцінювання якості освітньо-професійної програми та освітньої діяльності за цією програмою). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1608-21#Text> (дата звернення – 07.05.2023).

*Марта Химич,
Український державний університет ім. М.Драгоманова
Науковий керівник: Коханко О.Г.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Сучасна реформа української школи спрямована на формування учнів як самодостатніх особистостей, здатних до постійного розвитку та вдосконалення. Саме тому роль самостійної роботи як ключового компонента сучасного навчання різко зросла. Для засвоєння глибоких наукових знань та формування загальних і предметних компетентностей необхідним є процес, який залучає учнів до самостійного опрацювання матеріалу та вироблення незалежних оціночних суджень [2].

Самостійна робота є вищою формою навчальної діяльності учнів і формою самоосвіти.

Самостійна робота як метод навчання передбачає формування важливих загальнонавчальних умінь (аналіз, планування, порівняння, зіставлення, контроль тощо), певних рефлексивних якостей і в кінцевому підсумку забезпечує розвиток самостійності як особистісної якості та є предметом навчальної діяльності [6].

Питання розвитку в школярів самостійності, критичності мислення, здатності до творчих пошуків у педагогічній науці не є новим. Перші вимоги до учнів бути творцями, активними співучасниками процесу пізнання відомі ще за часів античності. Наприклад, метод навчання, застосований Сократом, названий “масвтикою” [5, с. 368]. Він полягає в умінні вести діалог так, що внаслідок руху думки за допомогою суперечливих висловлювань позиції учасників діалогу згладжуються, однобічність поглядів кожного з них долається, здобувається істинне знання. Тобто Сократ у процесі бесіди, діалогу допомагав “народитися істині в душі співрозмовника”.

Елементи евристичного навчання використовували також Архит, Аристоксен, Платон, Піфагор, які надавали великого значення зацікавленому, активному самостійному оволодінню знаннями учнями [5, с. 372]. У власних міркуваннях вони виходили із суджень, в основі яких – думка про те, що розвиток мислення людини може успішно здійснюватися лише за умови самостійного пошуку, діяльності

Ж.-Ж. Руссо у власній теорії виховання також радив не передавати вихованцю знання в готовому вигляді, а зробити його дослідником, відкривачем істин: Він вважав, що учням варто ставити доступні його розумінню запитання і дати можливість йому вирішувати їх. Хай дитина дізнається не тому, що вчитель сказав, а тому, що він сам збагнув.

Питання самостійності учнів також розглядав В.О. Сухомлинський у своїх статтях “Розумова праця в процесі навчання” та “Життєва практика і розумове виховання”. Він вважав, що детальне пояснення того чи іншого явища, події, закономірності повинне не лише розкривати перед учнями суть матеріалу, а й учити їх мислити, самостійно доходити своїми силами такого ж детального пояснення [4, с.26].

Проблема самостійності завжди привертала до себе увагу вчених і учителів-практиків. І це закономірно, бо однією із умов ефективності навчання – є виховання в учнів навичок самостійної роботи над навчальним матеріалом, що зумовлюється тими цілями і задачами, які стоять в наш час перед школою: підготувати молоде покоління до життя, до активної участі в праці.

Один з перших дослідників розвитку пізнавальної самостійності, відомий вчений М.О. Данилов зазначав, що її суть виявляється в потребі й умінні учнів самостійно мислити, у здатності орієнтуватися в новій ситуації, самому бачити питання, задачу і знайти підхід до її розв'язання. Пізнавальна самостійність виявляється, наприклад, в умінні самостійно аналізувати складні навчальні задачі і виконувати їх без сторонньої допомоги і характеризується певною критичністю розуму школяра, здатністю висловлювати свою думку незалежно від суджень інших [1, с. 75].

У більшості педагогічних дослідженнях самостійна робота розглядається як дидактичний метод та засіб навчання, за допомогою якого педагог організовує діяльність учня на уроці, під час виконання домашніх завдань. При цьому навчання здійснюється під опосередкованим керівництвом учителя, що створює сприятливі умови для розумових операцій, самостійного орієнтування у навчальному матеріалі і допомагає учням працювати в індивідуальному темпі. Завдяки цим специфічним рисам самостійна робота активізує мислення школяра, забезпечує свідоме й міцне засвоєння знань, формує вміння і навички, розвиваючи їхні пізнавальні здібності [3, с.28].

Рационально організована самостійна діяльність молодших школярів сприяє оволодінню ними глибокими і міцними знаннями, розвитку пізнавальних здібностей до довготривалої інтелектуальної діяльності, навчанню учнів раціональним прийомом самостійної роботи [3, с.10].

Помітним явищем в теорії розвитку самостійності учнів були роботи Є.Я. Голанта, у яких учений визначив три види самостійності школярів: організаційно-технічну самостійність, самостійність у практичній діяльності, самостійність у процесі пізнавальної діяльності. Є.Я. Голант розглядає самостійність як першорядну умову всебічного розвитку особистості учня [1, с. 71].

Сучасна дослідниця І.С. Зоренко вважає самостійною таку навчально-пізнавальну діяльність школярів, яка детермінується цілями, усвідомленими учнями, визначеними мотивами й реалізується за допомогою самостійних дій, які вимагають розумових, вольових чи фізичних зусиль, а завершуються конкретними результатами.

Але поняття самостійності щодо навчально-виховного процесу не варто трактувати однозначно. Самостійна діяльність учня розуміється як умотивовані й усвідомлені самостійні дії школяра, що завершуються певним результатом. Однак ця діяльність передбачає керування зі сторони вчителя (як суб'єкта навчально-виховного процесу) діяльністю учня (як об'єкта), управління цим процесом, а саме: спрямування (пояснення мотиву, цілі діяльності), проєктування (план, структура дослідження тощо), підтримки (навідні запитання, коригування, виправлення, уточнення тощо) (М.І. Алексєєв, І.Я. Лернер, К.В. Ярьсько та ін.).

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування пізнавальної самостійності молодших школярів свідчить про широке її дослідження в різних напрямках. Існує достатньо великий методичний і теоретичний базис для подальших досліджень з формуванням в учнів самостійності в освітньому процесі, але відсутність в достатній мірі спеціальних досліджень, узагальнюючих окремі теоретичні і практичні висновки, ускладнює повноцінне вирішення цієї проблеми. В даний час існує велика кількість робіт, в яких досліджуються психолого-педагогічні умови організації самостійної діяльності учнів у навчанні, а поза увагою науковців залишається позаурочна робота.

Таким чином, проблема організації самостійної роботи учнів у процесі навчання є однією з найактуальніших проблем сьогодення. Дослідженням цієї проблеми займалися і займаються такі українські науковці: О. Савченко, Н. Бібік, О. Онопрієнко та інші. Це пов'язано з тим, що більшість недоліків в організації та здійсненні самостійної роботи учнів з'являється в повсякденній діяльності вчителів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буряк В. К. Активність учнів в пізнавальній діяльності. Педагогіка. 2007. № 8. С. 71-82
2. Вашуленко М. С. Методика навчання української мови в початковій школі: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Літера ЛТД, 2010. 364 с.
3. Ковальчук О. Розвиток самостійності. Початкова освіта. Шкільний світ: Перша укр.газета для першого вчителя. 2013. № 37. С. 26-31.
4. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. Вікова та педагогічна психологія: Навч. Посіб. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
5. Філософія: Підручник / За заг. ред. Горлача М. І., Кременя В. Г., Рибалка В. В. К. - Харків: Консум, 2000. 672 с.
6. Форми та методи фахової підготовки студентів у процесі самостійної роботи на уроках з англійської мови. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268531117.pdf>

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

*Oleksandra Alchangan,
the student of the department of Software Engineering
Kharkiv National University of Radio Electronics.
Scientific director – Senior lecturer of the
Department of Software Engineering
Oleinik Olena*

USING REDUX TO MANAGE APPLICATION STATE IN REACT

React is a library for creating user interfaces. It allows you to divide an application into several components, each of which can have its own state and logic [1]. However, as the size of the application and the number of components grows, state management can become complex and prone to mistakes.

Redux is a JavaScript state management library that allows you to store and update state in one place, independently of components. The library was developed as an implementation of the Flux approach (unidirectional data flow with specific events and listeners) using functional programming [2]. Redux can be used with various frameworks and libraries such as React, Angular, Vue.

Three main principles:

- single source of truth: the state of the entire application is stored in one global store object;
- state is read-only: the only way to change the state is to create an action that describes the intention to change the state;
- changes are made with pure functions: reducers are used to change the state based on actions.

Four components:

- views are components that display the state of the application that is sent from the store;
- actions are objects that describe actions in the application and are used to send data to the store [3]. Each action must have a type property (a string constant) that defines the type of action. Actions are created using action creators - functions that return an action. To call an action, you need to use the `dispatch()` method;

```
export const LOAD_USERS = "LOAD_USERS";
```

```
import {LOAD_USERS} from "../types";  
import Users from "../services/users";  
  
export const loadUsers = () => (dispatch) =>  
  Users.getUsers().then(  
    (data) => {  
      dispatch({  
        type: LOAD_USERS,  
        payload: data,  
      });  
      return Promise.resolve();  
    });  
  );
```

- reducers are pure functions that take the current state of the store and the action to be applied, and as a result return a new state. There can be several reducers, each of which is responsible for a specific part of the state;

```
import {LOAD_USERS} from "../actions/types";

const initialState = {users: []};

export default function (state = initialState, action) {
  const { type, payload } = action;
  switch (type) {
    case LOAD_USERS:
      return {...state, users: payload};
    default:
      return state;
  }
}
```

- store is an object that contains all the information about the application state and the main methods of modification and restoration. All components of the application can access the state without direct access to other components. The store contains three main methods: `getState()` - returns the current state of the application as an object, `dispatch(action)` - used to send actions to the store, `subscribe(listener)` - allows you to subscribe to state changes in the store.

```
const dispatch = useDispatch()

useEffect(() => {
  dispatch(loadUsers())
}, [dispatch])
```

Libraries and tools, such as the Redux Toolkit, are available to work with Redux to simplify development. React applications use middleware, such as `react-redux`, to communicate with the store. The middleware allows you to connect a Redux store to React components and update their state when the state of the store changes.

Advantages of using Redux:

- predictability and control of the result: provides effective state management of the program by storing the state in one place. This simplifies the management and change of state and provides predictability of results;
- layering: divides the application into different layers, increasing modularity and making it easier to understand its structure;
- ease of extensibility and state transfer between components: makes it easy to add new features and to transfer state and actions between different components of the application;
- ease of testing and debugging: simplifies testing because the state management logic is stored on a separate level and can be easily tested separately from the components. For example, Redux DevTools is a store state change tracking tool that allows developers to easily track and fix bugs;

- increased security: data processing is guaranteed to be safe, as all state changes are performed by well-defined actions and reducers;
- easy integration with other libraries: easily integrates with other libraries and frameworks, such as Angular and Vue.

Disadvantages of using Redux:

- additional code: using Redux may require more code than using React's built-in stateful controls like `useState` and `useReducer`;
- additional complexity: new concepts such as store, reducers, actions, and middleware need to be learned. This can take time and increase the complexity of development;
- not necessarily in small projects: you should take into account the size of the application and the complexity of its state.

Best practices for using Redux with React:

- adhere to the principle of single truth and immutability;
- avoid excessive use of Redux in simple applications with little state;
- use debugging tools, such as Redux DevTools;
- retrieve data from the store using selectors.

LITERATURE:

---

1. Chinnathambi, K. Learning React: A Hands-On Guide to Building Web Applications Using React and Redux, 2018
2. Bugl, D. Learning Redux, 2017
3. Garreau, M, Faurot, W. Redux in Action, 2018

Oleksandra Tkachenko,
the student of the department of Software Engineering
Kharkiv National University of Radio Electronics.
Scientific director – Senior lecturer of the
Department of Software Engineering
Oleinik Olena

USING ORM TECHNOLOGY ENTITY FRAMEWORK CORE

In today's programming world, the need for efficient work with databases is undeniable. For this purpose, object-relational mappings, or ORMs, were created, which greatly simplify interaction with databases and allow you to work with them at a higher level of abstraction. Entity Framework Core is one of the most popular and functional technologies for working with databases in .NET Core. It provides developers with a user-friendly interface for creating, modifying, and querying databases, and allows them to work with them at the object level. In this article, we'll take a look at the main features of Entity Framework Core, consider its advantages and disadvantages, and analyze its use in various projects.

The Entity Framework (EF) is an object-relational mapper that allows .NET developers to work with relational data using objects specific to the subject area. This eliminates the need for much of the data access code that developers typically have to write. [1]

Entity Framework Core is a cross-platform version of the Entity Framework data access technology. If Entity Framework was created for Windows and .NET Framework, then EF Core is its cross-platform equivalent for .NET Core. [2]

Basic concepts of EF Core:

- **CRUD** is an abbreviation of the main actions for interacting with the database: CREATE, READ, UPDATE, and DELETE. In EF Core, as in all modern ORMs, these basic actions are at the center of the functional design. All these actions are performed through the Context (DbContext);

- **an Entity** is an atomic part of the EF Core model. Entities are the data carriers between the backend application and the database. You can say that entities in the model are to the backend application what a schema is to the database: a modular representation of the data structure. There are three ways to configure these entities: convention, data annotations, and the Fluent API;

```
class User {
    public Guid Id { get; set; }
    public string FirstName { get; set; }
    public string SecondName { get; set; }
}
```

- **a DbContext** is a connection or session between an API and a database. The functionality of the context is transferred to the solution using an object derived from the DbContext class, offered exclusively by EF Core. It provides many different functionalities for building models, displaying data, caching objects, managing transactions, connecting to the database, and various data operations. DbContext is configured with three types of elements, these are the DbSet and DbQuery properties and the OnModelCreating method;

```
class public class VolunteerNetServerDbContext : DbContext
{
    public DbSet<Message> Messages { get; set; }
    public DbSet<User> Users { get; set; }

    public VolunteerNetServerDbContext(){}
    protected override void OnModelCreating(
        modelBuilder) {}
}
```

- **code-first** approach is an approach to database design where you start by defining C# class models and then generate a database schema based on these classes;

- **scaffolding**, which is also known as Reverse-Engineering, is the reverse of the code-first method. Scaffolding is a tool for when you already have a database and need to create an ORM. This can be useful in a situation where an old ORM needs to be upgraded to EF Core; [3]

- **dependency injection** is a mechanism that allows you to automatically inject dependencies into instances of classes used when working with EF Core, such as DbContext or its dependencies;

```
public class UserRepository : IUserRepository
{
    VolunteerNetServerDbContext _context;

    public UserRepository(VolunteerNetServerDbContext context)
    {
        _context = context;
    }
}
```

- **loading related data.** There are three ways to include external tables in a query in EF Core. Eager loading - all relationships included in the query are loaded each time. Explicit loading is more specific about what is loaded. EF Core offers the Entry property, which can be used to pass a specific row or rows from the database. Lazy loading is accomplished by setting up your own proxy system that processes the load only when it is needed;

- **migrations** are a set of changes. When the data model changes, developers must create a new migration to update the database schema.

Advantages of Entity Framework Core:

- accelerate application development: EF Core allows you to quickly create and modify data models;

- work with different databases: EF Core supports a variety of relational and non-relational databases, including SQL Server, MySQL, PostgreSQL, and more;

- LINQ support: EF Core allows you to use LINQ to create database queries;

- support for migrations: EF Core provides tools for database migration, which makes it easy to change the database structure during the development of the application, and also allows you to maintain the versioning of the database;

- support for asynchronous operations: EF Core allows you to perform operations in asynchronous mode, which improves application performance.

Disadvantages of using Entity Framework Core:

- complexity of customization: EF Core provides many settings and options, which can make it difficult to customize the ORM for a specific application;

- limited control over queries: EF Core may not be as flexible as writing SQL queries manually, which can be a problem in the case of complex queries or queries that require some optimization;

- productivity: some operations, such as loading linked data, may be slower than when using pure SQL code or other ORMs; [4]

- restrictions on the use of some database functions: EF Core does not always allow you to use all database functions.

LITERATURE:

- 1 Documentation Entity Framework. URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/aspnet/entity-framework> - 2023
- 2 Documentation Entity Framework Core. URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/ef/core/> - 2023
- 3 Veikko Lintujärvi, 2019 Backend designing with Entity
- 4 Smith, Jon P., Manning Publications Co., 2018. Entity Framework Core in Action.

*Дирів А.І.,
Василюк А.С.*

*Національний університет «Львівська Політехніка»,
кафедра ІСМ,
dyriv.andrii@gmail.com*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ПІДБОРУ ПОДАРУНКІВ У РАМКАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ РЕКОМЕНДАЦІЙ ВИБОРУ ПОДАРУНКІВ НА ОСНОВІ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ

Анотація – у даній роботі розглянуто проблематику підбору подарунків, здійснено аналіз публікацій, які проводились для визначення факторів та чинників, що впливають на вибір подарунка, також здійснено аналіз наявних застосунків, що здійснюють рекомендації та змодельовано на основі цих даних додаток який з допомогою методів машинного навчання допоможе якнайкраще виявляти, які саме типи подарунків будуть підходити людині.

Ключові слова – подарунок, хобі, характер, методи машинного навчання, аналіз користувача

Research on the problem of gift selection and the design of an information system for recommending gifts based on machine learning methods

Dyryv A., Vasyliuk A.

Abstract – in this paper explores the problem of gift selection by analyzing publications that identify the factors and influences affecting gift choices. Additionally, existing applications that provide recommendations were analyzed, and a machine learning-based application was modeled based on this data. This application will help identify which types of gifts are best suited for a person, taking into account their hobbies, character, and user analysis.

Keywords: gift, hobby, character, machine learning methods, user analysis.

Актуальність. Напевно скільки існує людство, стільки й часу люди дарували і дарують подарунки один одному. Звісно причини з яких дарується подарунок може

змінюватись, але чим далі в історії тим ширшим стає асортимент речей які можна подарувати. І такий широкий асортимент як зараз з одного боку дозволяє вибрати максимально хороший подарунок для людини спираючись на її вподобання і потреби, та з іншої сторони тяжко оцінити деколи який із двох товарів вибрати на подарунок. Подарунок підбирають під багато різних подій, це і весілля, підвищення на роботі, новосілля, якийсь календарні свята, як для прикладу свято Миколая в Україні, якого всі діти чекають напевне не менше ніж власного дня народження, просто як вдячність, для прикладу якщо вам допомогли з чимось, то звісно хочеться належним чином віддячити, але звісно найпоширенішою подією коли відбувається дійство дарування подарунку є день народження, і не тільки конкретний день в який людина з'являється на світ, а й кожен рік відповідної дати. Звісно питання того чи справді ця дата є настільки важливою, щоб влаштувати її святкування може бути дискусійним, але погодьтесь, що отримувати подарунки в будь якому разі приємно, тому можливо це і добре, що хоч один раз в рік, та точно є причина по якій його можна отримати.

Якщо розглядати історію, то в первісні часи основною задачею для людини було виживання. В античності почали зароджуватись активне завоювання і відповідно до нього дипломатія. В середньовіччі активно розвивалися сфери мистецтва й культури. А в сучасності звісно основною течією, яка вплинула на оновлення асортименту подарунків є цифровізація. З цього всього можна прослідкувати шлях, як подарунки міняли свою суть від максимальної практичності, для того, щоб люди могли виживати, для них найбільш ціннішим було отримати для прикладу їду, примітивну зброю для полювання чи одяг для того щоб переживати різні періоди їхнього важкого життя, далі це вже робовласницькі відносини, де в залежності від соціального статусу на якому перебувала людина, для неї почало розмежовуватись цінність подарунку, якщо для бідної сім'ї найкращим на що вони очікували так і залишилось приблизно те, що і було для людей в давні часи, то для багатих верств, цінність представляли ті подарунки, які дарували їм покращення свого статусу, для прикладу це могли бути якісь цінності, чи додаткова робоча сила, чи гарний партнер для шлюбу. Середньовіччя окрім тих видів подарунків, які були присутні до нього привнесло культуру та декор в широкому розумінні, звісно все ще як і раніше залежало від соціального статусу і нарешті коли люди дійшли до фабричної промисловості, а ще потім до цифровізації, то практичність подарунку зовсім змінила своє значення. Звісно якщо подарувати комусь для прикладу кросівки, то це буде досить практичний подарунок і якщо це якийсь брендовий товар, то ще й доволі ціннісний, та варто погодитись, що зараз порівнюючи з минулим, цей подарунок точно не матиме такого великого впливу на ваше життя.

В сучасності підбір подарунка справді не просте завдання, а часто коли людина має хороше забезпечення, тоді тяжко вибрати щось таке, що було б хоч трішки корисним, що ще людина не має. Завжди є острах, що річ може не пригодитись і просто стоятиме десь в кутку припадаючи пилом. Тому деколи потрібно знайти рішення, щоб хтось чи щось наштовхнуло на гарну ідею для подарунку.

Аналіз наявних досліджень

Сучасні технології покликані допомагати багато різноманітних труднощів з якими стикаються люди. Це щось і справді тяжке у фізичному плані, як наприклад відправка

товару з однієї частини світу в іншу, для цього є міжнародні поштові сервіси, такі й діяльність яка не є вже й такою тяжкою у фізичному плані, як більше вимагає ментальної і розумової діяльності, це наприклад підбір кухонного спорядження, комп'ютерної техніки або інших речей. В цьому плані ще не так давно ми поклалися на консультантів у магазинах та на рекомендації знайомих. Розвиток цифрових технологій та систем штучного інтелекту зокрема дозволяє зараз на основі вхідних параметрів потреб користувача допомогти знайти оптимальний товар що як найкраще підійде. Оскільки зараз практично кожен має особистий цифровий пристрій, як то смартфон, ноутбук чи персональний комп'ютер, то з допомогою них і підключення до мережі інтернет, користувачі отримують доступ до неймовірно широкого асортименту різних систем, серед яких звісно й системи які допомагають підбирати подарунки.

Перш ніж приступити до підбору подарунка слід перевірити законодавство та ознайомитися із адміністративними нормами встановленими законом щодо обмежень одержання подарунків, адже деколи подарунки можна розцінити як взятку, що звісно буде каратися законом. Із цими нормами можна ознайомитися у законах, що описують цю інформацію або для прикладу в науковій дисертації «Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків»[1], де вся інформація подана у комплексному вигляді.

Далі важливим аспектом коли ви збираєтесь подарувати подарунок звісно є етикет, важливо правильно опрацювати етикетні норми, які існують у різних країнах та народах, щодо того які подарунки і для яких дат є доцільними та припустимими. Як приклад для дослідження цього в діловій сфері є публікація «Особливості етикету дарування ділових подарунків у різних країнах»[2]. В дослідженнях що представлені у даній роботі важливим є те, що наприклад в таких країнах як: Чехія, Польща, Україна, Болівія, Колумбія, Коста-Ріка, Китай, Гонконг, Індонезія, Японія, Корея, Тайвань, Малайзія, Філіппіни та Таїланд – звичаєм є дарувати подарунки навіть при першій зустрічі, для країн: Португалія, Іспанія, Фінляндія, Норвегія, Бразилія, Чилі, Гватемала, Нікарагуа, Панама, Перу, Венесуела, Малайзія, Сінгапур – подарунки прийнято дарувати вже при наступних зустрічах, коли налагоджено певний механізм взаємодії з партнером, а для країн: США, Австралія, Англія, Франція, Угорщина, Італія, Данія, Уругвай, Пакистан, Саудівська Аравія та країни Африки – не прийнято обмінюватися подарунками під час ділових зустрічей. Тому коли наступний раз будете готуватися до ділової зустрічі із представником іншої країни, зауважте, що не всі з них будуть готові до того, що ви можете підготувати якийсь подарунок, тому хорошим тоном можливо буде сам подарунок підготувати, але чи вручати його – це вже буде залежати від обставин зустрічі та настрою партнера. Також в статті детальніше описано культуру подарунків при зустрічах для деяких країн.

При розгляді теми подарунків важливою складовою також є їхнє упакування. Упаковка має на меті зберегти інтригу щодо того який подарунок є до безпосереднього моменту відкриття, а також певним чином захистити подарунок від невеликих механічних пошкоджень, наприклад таких як подряпини. Дизайн упаковки є надзвичайно важливим і корисним для продуктів, особливо для подарунків. Упакування є першим, що бачить споживач, коли він отримує свій подарунок, і може значно вплинути

на його перше враження про продукт. Якщо упаковка приваблива, якісна та функціональна, вона може сприяти збільшенню продажів, встановленню позитивного іміджу бренду та створенню зв'язку між споживачем і продуктом. Крім того, упаковка може мати багато корисних функцій. Вона може захищати товар від пошкоджень під час транспортування, зберігати продукт у безпечності і гігієнічності, а також дозволяти зберігати його протягом тривалого часу. Упаковка може бути також чудовим засобом для просування продукту, який дозволяє залучити увагу споживача до бренду, надати інформацію про продукт та його особливості. Отже, дизайн упаковки є надзвичайно важливим елементом для створення успішного бізнесу в галузі продажу продуктів, особливо подарунків. Він дозволяє вирізнити продукт від конкурентів, залучати увагу споживача, створювати позитивний імідж бренду і забезпечувати збільшення продажів. Це все означає що користувачеві, що готує подарунок варто дослідити теми упакування детально якщо він хоче довести подарунок до ідеалу. Звісно є сервіси які допомагають це зробити, наприклад у багатьох квіткових магазинах надають послуги із загартування подарунка у подарунковий папір, звісно можна і розробити власний дизайн пакування, як приклад для новорічних подарунків є робота що описую цей процес «Розроблення дизайну і дослідження якості пакування для новорічних подарунків»[3].

Доволі тяжко знайти об'ємне дослідження щодо подарунків. Більшість праць на цю тему досліджують або правову частину дарування подарунків, або тему пакування, або тільки частково розглядають асортимент подарунків. Тому загалом розглянути теми не так і просто. Як приклад розгляду певного класу подарунків, а саме дерев'яних пазлів, було розглянуто дослідження, що наведені у роботі «Дослідження споживчого попиту на подарунки на прикладі дерев'яних пазлів». В цьому дослідженні наведені дані здебільшого для вікової групи 18-45 років, з дуже різними рівнями доходу. Кожна група рівня доходу представлена доволі великою відсотковою часткою опитуваних. Серед запропонованих дослідженням даних, найбільш цікави, які варто прийняти до уваги я б відзначив витрати на подарунок. Також потрібно зауважити, що дослідження були проведені на початку 2021 року. Тоді були 2 основні цінові групи пазлів для подарунків, які обирали: 500-600 гривень та 900 гривень і більше. Отже для подарунку вибирали переважно або пазли середнього цінового діапазону, а відповідно і середні за рівнем складності, мабуть ця категорія добре підходить для дітей шкільного віку, вона вже і не надто просто, але і не доволі складна, щоб дитина розчарувалась у своїй не спроможності. Вищий ціновий діапазон вже містить справді тяжкі пазли, які підійдуть для поціновувачів такого виду діяльності та відпочинку.

Аналіз відомих програмно-апаратних систем

Систем допомоги підбору подарунків є доволі багато, від максимально простих, то тих які мають дуже комплексний аналіз, та є складовою великого сервісу чи системи, слід розглянути найбільш популярні, та дослідити їх сильні та слабкі місця.

GiftWizard - це система для підбору подарунків, що використовує алгоритми машинного навчання та штучного інтелекту. Система допомагає користувачам знайти ідеальний подарунок для своїх друзів, родичів та колег. Основні етапи роботи системи:

1. Реєстрація користувача та створення профілю, включаючи інформацію про інтереси та захоплення.

2. Збір та аналіз даних про користувача, таких як його інтереси, захоплення, вік, стать, географічне розташування та інші параметри.

3. Використання алгоритмів машинного навчання для рекомендацій подарунків, які найкраще відповідають вимогам та інтересам користувача. Алгоритми враховують не тільки особисті вподобання, але й актуальні тренди та рекомендації від експертів.

4. Після того, як користувач обрав потрібні параметри, система здійснює пошук і рекомендує відповідні подарунки. Результати пошуку можуть бути відсортовані за ціною, рейтингом, популярністю тощо.

5. Користувач може взаємодіяти з системою, надавати зворотний зв'язок щодо рекомендацій та додавати нові ідеї до свого профілю.

GiftWizard є корисною та зручною системою для тих, хто шукає ідеальний подарунок для різноманітних свят та подій. Вона допомагає заощадити час на пошук та забезпечує якісні та індивідуальні рекомендації для кожного користувача.

Amazon Gift Finder - це інструмент, який допомагає користувачам знайти ідеальний подарунок на основі різноманітних фільтрів і категорій. Користувачі можуть використовувати цей інструмент, щоб знайти подарунки для різних заходів, таких як день народження, весілля, Різдво, День матері, День батька та інші.

За допомогою Amazon Gift Finder користувачі можуть здійснювати пошук подарунків за різними параметрами, такими як вікова категорія, стать, інтереси, бюджет і т.д. Крім того, система також надає корисні поради та ідеї щодо вибору подарунку на основі попередніх покупок та інших даних користувача.

Після введення потрібних фільтрів, користувачам будуть запропоновані списки подарунків, які відповідають їх вимогам. Користувачі також можуть переглядати відгуки та рейтинги подарунків від попередніх покупців, щоб зробити кращий вибір.

Amazon Gift Finder також пропонує спеціальні колекції подарунків, які створені за певною тематикою, такою як "Подарунки для коханої людини", "Подарунки для батьків" та інші. Ці колекції містять відораний набір подарунків, які відповідають певній темі, і зазвичай представлені в різних цінових категоріях.

Giftster є онлайн-системою для обміну подарунками та створення списку бажань, яка дозволяє користувачам легко знаходити ідеї подарунків для себе та своїх близьких. Користувачі можуть створювати свої власні списки бажань та ділитися ними зі своїми друзями та родичами, щоб допомогти їм знайти ідеї подарунків.

Giftster працює на основі соціальної мережі, де користувачі можуть створювати профілі та додавати свої бажання та ідеї подарунків. Система також надає користувачам можливість додавати різні варіанти подарунків до свого списку бажань, включаючи товари з різних онлайн-магазинів.

Одна з унікальних особливостей Giftster - це можливість використовувати систему як інструмент для обміну подарунками. Користувачі можуть запрошувати своїх друзів та родичів на Giftster, щоб створити спільний список бажань та обмінятися подарунками між собою. Крім того, система надає користувачам можливість вказувати, чи хочуть вони отримати подарунки від конкретних людей, щоб уникнути дарування подарунків від людей, які їм не потрібні.

Giftster також надає користувачам можливість використовувати функцію "Secret Santa", що означає таємний Санта. Користувачі можуть створювати групи і запрошувати учасників, які бажають обмінятися подарунками, а Giftster допомагає встановити випадковий вибір людини, яка буде дарувати подарунок іншій людині в групі.

Висновки. Отож як бачимо, на ринку є достатньо різноманітних систем підбору подарунків, кожен із них має переваги та недоліки, спираючись на дослідженні системи можна побачити, що в більшості вони представляють прості рішення із доволі спільним набором входних факторів, такі як вік, хобі, стать, бюджет подарунку. Можна зробити висновок, що є ще місце подальшому розвитку і розробці системи, які ще детальніше буде допомагати користувачеві підбирати подарунки. Як приклад можна взяти соціальні зв'язки і оцінку того наскільки взаємопов'язаними можуть бути подарунки у друзів. Тому розробка такої інтелектуальної системи рекомендацій подарунку зможе привнести наукову новизну у дану сферу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рошчупкін С. В., Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/17028/5/dysertats_reshchupkin.pdf
2. Кухарик В. В., Особливості етикету дарування ділових подарунків у різних країнах, URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11758/1/kukharyk.pdf>
3. М. С. Кадиляк, Л. Й. Кулік, Н. С. Снігур, Розроблення дизайну і дослідження якості пакування для новорічних подарунків, URL: https://web.archive.org/web/20220203065638id_/http://kk.uad.lviv.ua/wp-content/uploads/2017/01/11-1.pdf
4. Дьяконова І.С., Чеботарьова І.Б., Дослідження споживчого попиту на подарунки на прикладі дерев'яних пазлів, URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/fdf87d85-e166-4bcf-805e-56a235b2d6fe/content>

ЦЯПА С.М.,

старший науковий співробітник

Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ З ПІДВИЩЕННЯ ЗАХИЩЕНОСТІ СИСТЕМ ВІДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯ ВІД КІБЕРАТАК

Безпека систем відеоспостереження має важливе значення для того, щоб запобігти будь-яким порушенням з боку потенційних хакерів. Розуміння того, як хакери можуть зламати камери відеоспостереження, має вирішальне значення, оскільки ці системи піддаються високому ризику злому. Важливим аспектом захисту систем

відеоспостереження є налаштування безпеки бездротових мереж, які можуть піддавати корпоративні мережі передачі даних несанкціонованому доступу [1]. Ризики, пов'язані з системами відеоспостереження, були висвітлені в дослідженні, проведеному в серпні 2017 року, яке виявило 21 вразливість в IP-камерах Loftek і VStartcam. Ці вразливості включали проблеми з параметрами входу в систему та проблеми CSRF (Cross-site Request Forgery). Експерти також виявили критичну вразливість у прошивці IP-камер Dahua, яка дозволяла неавторизованому користувачеві віддалено отримати права адміністратора та необмежений контроль над IP-камерою. Незважаючи на наукові публікації з питань безпеки IP-камер, необхідно проводити подальші дослідження з метою виявлення потенційних загроз і оперативного реагування на них без негативного впливу на загальне функціонування мережі відеоспостереження. Для забезпечення безпеки людей і майна, які покладаються на відеоспостереження, важливо впроваджувати ефективні заходи безпеки, такі як шифрування, надійні паролі і регулярне оновлення програмного забезпечення, а також здійснювати постійний моніторинг мережі і пристроїв для виявлення будь-якої незвичайної активності або потенційних порушень безпеки. Вкрай важливо навчити користувачів і співробітників безпечним методам і захистити всі системи, які інтегровані або обмінюються даними з системами відеоспостереження.

Аналогові системи відеоспостереження - це застаріла технологія, яка має обмежену функціональність і для розширення якої необхідно великі капіталовкладення, що вимагає додаткових пристроїв і витрат на встановлення. З іншого боку, IP-камери відеоспостереження - це сучасні самодостатні інструменти спостереження, які використовують мережеві протоколи для передачі даних відеозапису по мережі на віддаленій пристрій зберігання. Вони пропонують розширені функціональні можливості, такі як запис з розпізнаванням руху, автоматичне відстеження руху, цифровий зум, розпізнавання обличчя і номерних знаків, і можуть бути інтегровані в розподілену систему відеоспостереження, яку можна контролювати віддалено. Однак проблеми з передачею інформації можуть призвести до повного або часткового порушення працездатності системи, що робить необхідним впровадження заходів безпеки, здатних виявляти потенційні загрози і оперативно реагувати на них. Функція P2P (peer-to-peer), наявна в більшості IP-камер, дозволяє їм працювати без статичної IP-адреси, а камера і монітор з'єднуються через інтернет-сервер виробника камери, що полегшує конфігурацію і налаштування відеоспостереження навіть у тих випадках, коли провайдери не пропонують статичні IP-адреси. Однак використання DMZ (Demilitarized Zone - демілітаризована зона) конфігурації на маршрутизаторах не слід застосовувати для систем відеоспостереження, оскільки це може надати зловмиснику необмежений доступ до відеокамери, яка перебуває в мережі. Тому важливо переконатися, що IP-камери з підтримкою P2P захищені і правильно налаштовані. Незважаючи на безліч переваг P2P, важливо пам'ятати, що безпека систем відеоспостереження має вирішальне значення, і необхідно враховувати всі заходи безпеки, щоб захистити людей і майно.

Використання керованих комутаторів для мережевої безпеки є важливим кроком для захисту дротової лінії. Такі комутатори використовують методи фільтрації, такі як фільтрація MAC-адрес з білим списком, VLAN, VPN і блокування невикористовуваних портів, щоб запобігти несанкціонованому доступу і виявити будь-які спроби

несанкціонованого доступу або зміни в локальній мережі. Ці комутатори також здатні шифрувати вхідні дані і передавати їх на дешифрувальні пристрої, додатково захищаючи мережу від зловмисників. Хоча мережі Wi-Fi можуть бути економічно ефективними, вони вразливі до DDoS-атак, що передаються по радіо, які можуть заблокувати мережу Wi-Fi для передачі відеопотоку високої роздільної здатності від Wi-Fi IP/P2P-камер до мережесерверів. У цьому випадку сучасні відеокамери з вбудованими картами пам'яті дозволяють переглядати записане відео вручну.

Радіопрослуховування також становить загрозу для конфіденційності Wi-Fi відеоспостереження, оскільки радіопрослуховувачі можуть перехоплювати і аналізувати мережесерверний трафік. Для підвищення відмовостійкості та захисту периметра Wi-Fi мереж відеоспостереження використовуються програмно-апаратні комплекси, які безперервно сканують кожен Wi-Fi канал, виявляють загальні загрози і повідомляють оператора про будь-які спроби вторгнення, джерела перешкод або підозрілу активність. Ці системи також можуть відстежувати активність у мобільних мережах 3G, 4G LTE і CDMA. Інвестуючи в керовані комутатори і вживаючи заходів для захисту мереж Wi-Fi, системи відеоспостереження можна захистити від потенційних атак і мережесерверних подій, обереігаючи критичні активи і забезпечуючи безпеку.

Безпека систем відеоспостереження виходить за рамки простого захисту камер, оскільки єдине слабе місце в мережесерверній інфраструктурі може дати зловмисникам доступ до всієї мережі. Щоб запобігти цьому, ключі автентифікації повинні бути призначені кожному компоненту мережі, включаючи камери і програмне забезпечення для управління, щоб захистити зв'язок між ними [2]. Автентифікація за допомогою пароля необхідна для забезпечення безпеки всього процесу, а шифрування на апаратному рівні може захистити потоки даних і збережену інформацію. Модулі довіреної платформи (TPM - Trusted Platform Module) можуть зберігати криптографічні ключі для захисту даних і підтвердження автентичності камери в мережі. Персональні права доступу користувачів повинні бути керованими, щоб зменшити ризик людської помилки, а рішення інформаційної безпеки повинні відповідати провідним галузевим стандартам для інфраструктури відкритих ключів (PKI - Public Key Infrastructure). Безпека системи повинна постійно оцінюватися і вдосконалюватися для захисту конфіденційної інформації.

Пристрої, такі як IP-камери, можуть мати вразливості, якими можуть скористатися зловмисники. Зміна пароля за замовчуванням не гарантує повної безпеки. Це підкреслює важливість постійної оцінки та вдосконалення безпеки всієї системи. Використання ключів автентифікації, пароліної автентифікації та шифрування забезпечує надійну безпеку систем відеоспостереження, гарантуючи захист конфіденційної інформації [3].

Використання відеоспостереження в різних сферах стає все більш поширеним, а дані, зібрані за допомогою цих систем, можуть варіюватися від несекретних до цілком таємних. Навіть за наявності надійних пристроїв і захищених каналів передачі даних, людська помилка може спричинити вразливість системи. Щоб вирішити цю проблему, відеосистеми пропонують персоналізовані права доступу для користувачів і дотримуються сучасних галузевих стандартів, таких як PKI. Однак зміни стандартних паролів для відеосерверів або IP-камер недостатньо. Регулярна перевірка вразливості всіх компонентів системи IP-відеоспостереження, обмеження кількості користувачів і

фізичного доступу до системи, а також забезпечення фізичного захисту систем відеоспостереження є важливими практиками, які необхідно впроваджувати.

Для боротьби з потенційними кібератаками необхідна постійна співпраця між інтеграторами і виробниками для створення і впровадження кращих практик кібербезпеки. Дотримуючись цих рекомендацій, можна розробити комплексну та ефективну програму запобігання та реагування для захисту систем відеоспостереження від загроз. Вкрай важливо, щоб усі сторони, які беруть участь у впровадженні та використанні цих систем, зберігали пильність у забезпеченні безпеки.

Таким чином слід зазначити, що системи відеоспостереження можуть збирати дані, які варіюються від несекретних до цілком таємних, і людська помилка може стати причиною вразливостей. Надійні системи пропонують персоналізовані права доступу і відповідають галузевим стандартам. Найкращі практики кібербезпеки включають зміну стандартних паролів, регулярну перевірку вразливостей, обмеження користувачів і фізичного доступу, а також забезпечення фізичного захисту. Інтегратори та виробники повинні працювати разом над створенням та впровадженням передових методів забезпечення кібербезпеки. Дотримуючись цих рекомендацій, можна побудувати комплексну та ефективну програму запобігання та реагування для захисту систем відеоспостереження від кібератак.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Войтович О.П. Дослідження безпеки системи розумного будинку / Войтович О.П., Вишньовський В.В., Савченко К.В //Тези доповідей Шостої Міжнародної науково-практичної конференції «Методи та засоби кодування, захисту й ущільнення інформації» м. Вінниця, 24-25 жовтня 2017 року. – Вінниця: ВНТУ, 2017. – С. 67-70.
2. Рекомендації по забезпеченню безпеки «інтернету речей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://docs.microsoft.com/ru-ru/azure/iot-fundamentals/iot-security-best-practices>.
3. Erez Yalon, Exposing Wireless IP Camera Security Flaws. URL: www.checkmarx.com.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

УДК 8 3054 13058

Гуртовий Юрій Валерійович,
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Галушко Олександр Ігорович
аспірант

Центральноукраїнський державний університет ім. В.Винниченка,
Кафедра математики та методики її навчання.
м. Кропивницький
ohalushka@cuspu.edu.ua

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ГЕМОРЕОЛОГІЇ ПРИ ЗАПАЛЬНИХ ПРОЦЕСАХ В АРТЕРІАЛЬНІЙ ВАЗА ВАЗОРУМ

Функція артеріальної ваза вазорум зумовлена транспортуванням поживних речовин і кисню до артеріальних стінок, так і у виведені "відходів" продуктів, або вироблених клітинами в стінці, або введених дифузійним транспортом через ендотелій артерії. Розширення ваза вазорум до другого порядку пов'язане з неоваскуляризацією та прогресуванням атеросклерозу. Порушення надходження поживних речовин до тканин стінки артерії може відбуватись через повне перекриття просвіту ваза вазорум, що може бути спричинене вірусами, бактеріями, дрібним пилом, ліпопротеїдами низької щільності, синдромом Кавасакі при ураженні інфекцією Covid19. Здатність прогнозувати тиск і потік на будь-якій ділянці артерій може призвести до кращого розуміння функцій артеріальної ваза вазорум. Модель гідродинамічного опору описує відношення між різницею тиску і швидкості течії крові, також враховує характеристики артерії і ваза вазорум. Під час запальних процесів в стінках артерій відбувається збільшення проникності судинних стінок, накопичення ексудату, утворення гранулом та супутніх морфологічних змін. Це може призводити до зменшення діаметру судин та зниження потоку крові, включаючи потік в артеріальній ваза вазорум, що потенціює зниження постачання поживних речовин та кисню до стінки артерії. Закон Ньютона описує взаємодію між сусідніми шарами рідини, коли швидкість потоку рівномірна по всій ширині кровотоку. Закон Пуазейля описує залежність між швидкістю руху крові, радіусом судини та в'язкістю рідини. Використання чисельних методів являє собою ідеальну платформу для вивчення впливу реології завдяки багатомасштабній роздільній здатності явищ в обчислювальній області. Моделювання кровотоку та масового транспорту через мікросудинні мережі розширює наше розуміння складних механізмів, які беруть участь у мікроциркуляції. Грунтуючись на моделі двофазного континууму, запропонованого Пріес, математичні моделі змогли врахувати великі неоднорідності в морфології судин (тобто довжини і діаметр мікросудин, проникність стінки мікросудин, щільність мікросудин), а також гемодинамічних змінних (тобто гематокрит, швидкість крові), які складають фундаментальні характеристики мікроциркуляції. У дрібних судинах (менше 3 мм, явище

кровотоку пояснює ефект Фареуса-Ліндквіста, де еритроцити рухаються в основному шарі, оточеному кільцевим шаром плазми, вільним від еритроцитів, і проявляє ньютонівську поведінку, в той час як в судинах діаметром більше 3 мм, потік можна вважати ньютонівським. Можна зробити висновок, що при запальних явищах в артеріальній вазі вазорум проходження частинок рідини відбувається плавно і ламінарно, з мінімальними силами опору від стінок судини як в ньютонівських так і ньютонівських рідинах, незалежно від порядку артеріальної вазі вазорум.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Acolese, M., Farina, A. & Fasano A. The Fareus-Lindqvist effect in small blood vessels: how does it help the heart? *J. Biol Phys* 45, 379-394 (2019).
2. Soleimani, M., Haverich, A. & Wriggers, P. Mathematical modeling and numerical simulation of Atherosclerosis Based on Novel Surgeon's View. *Arch Computat Methods Eng* 28, 4263-4282 (2021).
3. Maurice G, Lucius M, Stoltz Jf. Some mathematical and numerical methods for determination of behaviour law of blood. *Biorheology Suppl.* 1984;1:107-10.
4. Mary Jo Muligan-Kehoe and Michael Simons. Vasa vasorum in normal and diseased arteries. *J. Circulation.* 2014; 129:2557-2566.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Arkadiusz, Nowakowski
OSW University Olsztyn, Poland

HOW DOES WORLD-BUILDING ENHANCE READER'S ENGAGEMENT AND IMMERSION IN FANTASY LITERATURE?

World-building can be defined as the process of constructing a fictional world, inventing its history, geography, politics, economy, culture, religion, magic, and technology. The scale and detail of this process can vary, depending on how big and complex the world is and how much the author and the audience want to know about it. The author can also choose to show or hide information about the world to create different effects on the reader. Creating a fictional world has several functions and benefits for fantasy literature. First, it provides a rich and coherent context for the plot and the characters, enhancing the credibility and consistency of the story. Second, it stimulates the reader's imagination and curiosity, inviting them to explore and discover more aspects of the world. Third, it creates an emotional attachment between the reader and the story, making them care about what happens to the world and its inhabitants. Fourth, it allows the author to express their vision and values, as well as to create unique themes.

The paper argues that world-building enhances the reader's immersion, curiosity, and emotional attachment to the story by providing a rich and coherent context for the plot and the characters. To support this argument, the paper will conduct a qualitative analysis of several

popular fantasy series, including *The Lord of the Rings* by J.R.R. Tolkien, *A Song of Ice and Fire* by George R.R. Martin, *Harry Potter* by J.K. Rowling, *The Stormlight Archive* saga by Brandon Sanderson, Steven Erikson's *Malazan Book of the Fallen* saga, Philip Pullman's *The Golden Compass*, and Patrick Rothfuss's *The Name of the Wind*. These series were chosen because they are widely recognized as examples of successful world-building in fantasy literature representing a diverse range of approaches and styles. The analysis will examine how each series constructs its fictional world, the elements and techniques employed, the strategies used to reveal or conceal information, the connection between the world and the plot, characters, the engagement of the reader's interest and emotions, and the reflection of the author's unique vision and values in their created worlds. In hopes to contribute to a better understanding of world-building as a creative process and a literary device in fantasy literature, as well as to inspire further studies on this topic.

World-building plays a pivotal role in enhancing engagement with fantasy narratives by instilling a profound sense of curiosity and fascination in the reader. This is achieved through the deliberate inclusion of enigmatic secrets and mysteries interwoven within the history and legends of the fictional realm. Furthermore, a striking juxtaposition between the familiar and the exotic element of the world captivates the audience, stimulating their imagination and igniting an innate desire to explore and unravel the intricacies of the setting and its inhabitants.

A remarkable exemplification of these techniques can be found in J.K. Rowling's renowned *Harry Potter* series. Readers are irresistibly drawn into a mesmerizing wizarding world, brimming with enchantment and wonder. Yet, it is not devoid of peril and malevolence, with dark forces threatening its very existence. This duality of light and dark finds expression in characters like Sirius Black, who aptly remarks, '*We've all got both light and dark inside us. What matters is the part we choose to act on. That's who we really are*' (Rowling, 2007, as cited in Yates, 2007). Readers are enticed to delve deeper into the lore and enigmas of this captivating universe; the origins of Voldemort, the prophecy surrounding Harry, and the concealed horcruxes. Moreover, the whimsical and diverse aspects of the wizarding world, including magical creatures, spells, potions, and the thrilling sport of Quidditch, further contribute to this insatiable curiosity. As eloquently expressed by J.K. Rowling herself in the speech about *Harry Potter and the Deathly Hallows presented at the premiere in London*, '*The stories we love best do live in us forever*' (Rowling, 2011).

Similarly, in George R.R. Martin's *A Song of Ice and Fire* series, readers are transported to the unforgiving yet compelling world of Westeros. This realm kindles innate curiosity regarding its mysteries, such as the true nature of the White Walkers, the fate of Jon Snow, and the enigma surrounding Azor Ahai's identity. The stark contrast between the diverse cultures and regions within this universe, including the nomadic Dothraki, the seafaring Ironborn, and the free-spirited Wildlings, fascinates the audience, enthraling them further. Jojen Reed's profound words in *A Dance with Dragons* succinctly capture the essence of the series: '*A reader lives a thousand lives before he dies. The man who never reads lives only one*' (Martin, 2011, p. 457). This quote exemplifies the transformative power of reading, immersing oneself in the rich tapestry of *A Song of Ice and Fire*.

Moreover, world-building engenders an emotional connection between the audience and the narrative, intensifying their engagement. By crafting a fictional world that feels authentic and believable, while also making it relevant and relatable to the reader's own experiences, authors can evoke a plethora of emotions. These may include awe, fear, joy, sadness, or anger, ensuring that individuals genuinely care about the fate of both the world and its characters. J.R.R. Tolkien's magnum opus, *The Lord of the Rings* series, serves as a prime example. Readers become emotionally

invested in the meticulously constructed realm of Middle-earth, which brims with intricate details and coherence. Simultaneously, they keenly sense the imminent peril and corruption that threaten this world. They marvel at the beauty and complexity of Middle-earth, its languages, maps, races, and histories, while also experiencing trepidation in the face of the peril and destruction orchestrated by Sauron and his allies. Tolkien masterfully encapsulates this emotional bond with the following words from *The Fellowship of the Ring*: 'The world is indeed full of peril, and in it there are many dark places; but still there is much that is fair, and though in all lands love is now mingled with grief, it grows perhaps the greater' (Tolkien, 1954, p. 380). This poignant quote epitomizes the deep emotional investment readers have in the exquisitely crafted and cohesive world of Middle-earth where the forces of evil and corruption loom. By meticulously constructing a fictional world that is simultaneously extraordinary and relatable, authors evoke a wide range of emotions within the audience, fostering a heightened level of immersion with the narrative.

World-building profoundly influences engagement with fantasy narratives by cultivating insatiable curiosity and fascination in the reader. Through the artful incorporation of secrets, mysteries, and a contrast between the familiar and exotic, authors successfully ignite the reader's imagination and desire for exploration. Furthermore, the creation of realistic and believable worlds, coupled with their relevance to individual experiences, elicits a strong emotional attachment to the story and its characters. These techniques, exemplified by works like J.K. Rowling's *Harry Potter* series and George R.R. Martin's *A Song of Ice and Fire* series, enable readers to embark on captivating journeys that leave an indelible mark on their hearts and minds.

World-building assumes a paramount and pivotal role in fantasy fiction, distinguishing it from other genres. This process enables authors to construct fully realized universes governed by their own rules and logic. These self-contained worlds act as immersive guides, drawing readers into captivating journeys that possess a tangible and believable quality, despite their fantastical nature. The establishment of principles becomes essential in maintaining consistency and coherence within these fictional realms, ensuring that readers do not become disoriented or wander aimlessly, but rather are expertly guided through complex narratives.

Achieving this delicate balance in world-building necessitates creators striking a believable yet imaginary tone. One exemplary manifestation of this craft is evident in J.R.R. Tolkien's Middle-earth, as depicted in the *Lord of the Rings* series. Within Tolkien's world, one encounters marvelous creatures such as elves, orcs, and hobbits, existing within a realm saturated with magic and mysticism. The vastness of the world, complemented by a unique flora corresponding to each race, results in a cohesive and consistent whole. Furthermore, upon closer examination, Tolkien's concept reveals a sense of realism, demonstrated through elaborate landscape descriptions, cultural frameworks governing various peoples, and a rich history that interconnects all elements, thereby adding depth to the world. Such meticulous attention to detail renders the wondrous elements more authentic, allowing readers to grasp the world as an integral component of the narrative. As Tolkien eloquently wrote in *The Fellowship of the Ring*, 'The wide world is all about you: you can fence yourselves in, but you cannot for ever fence it out' (Tolkien, 1954, p. 92).

Initial encounters with the fantasy genre and its portrayal of magic often leave one with a sense of infinite potential, enabling the creation, transformation, healing, and destruction of seemingly boundless proportions. However, further exploration of the genre reveals that this perception often falls short of reality. J.K. Rowling's world-building in the *Harry Potter* series, for instance, imbues the narrative with magic and mystical creatures, offering seemingly

limitless possibilities. Yet, the world is governed by a rigid set of rules that limits its magic, promoting consistency and enabling readers to comprehend the functioning of the world, thus fostering a sense of immersion and engagement with the story. As Rowling wrote in *Harry Potter and the Philosopher's Stone*, 'It does not do to dwell on dreams and forget to live' (Rowling, 1997, p. 142). She further explains that attempting to reawaken the dead is futile, as Dumbledore pointed out, 'All that would have happened is a kind of reverse echo. A shadow of the living Cedric would have emerged from the wand...' (Rowling, 2000, p. 546).

Similarly, George R.R. Martin's world-building in the domain of Westeros, as depicted in the *A Song of Ice and Fire* series, establishes a dynamic of power. This world, characterized by its grim and ruthless nature, is constructed upon an elaborate political landscape inhabited by numerous characters, each possessing their own agendas and allegiances. Despite the complexity, the world is meticulously crafted, maintaining coherence and logic. Such a world becomes a place wherein readers become invested not only in its political power struggles but also in the motivations and actions of individual characters. As Martin wrote in *A Game of Thrones*, 'When you play the game of thrones, you win or you die. There is no middle ground' (Martin, 1996, p. 525).

By creating fully realized universes, authors captivate readers and immerse them in mesmerizing journeys. The establishment of principles, maintenance of consistency, and striking a balance between believability and fantasy allow world-builders to craft narratives that are rich and authentic. Examples such as J.R.R. Tolkien's Middle-earth, J.K. Rowling's Harry Potter, and George R.R.

World-building in fantasy fiction plays a crucial role in establishing the framework of a fictional world. It serves not only to define the rules and logic governing that world but also to create a vivid and detailed depiction of its various aspects. By employing sensory descriptions, imagery, and language, authors are able to transport readers to entirely new and imaginative realms, offering them immersive experiences that transcend the boundaries of reality.

One notable example of effective world-building can be found in Patrick Rothfuss's novel, *The Name of the Wind*. Through skillful use of sensory details, Rothfuss brings the world of Temerant to life, allowing readers to visualize its landscapes and feel a connection to its ambiance. Descriptions of the diverse scents emanating from various objects, the flavors of food, and the sensations of wind on the skin contribute to a vibrant and palpable portrayal of the world. As Rothfuss writes in *The Name of the Wind*, 'Chronicler's hopes rose at the sight of a small cook fire with a pot hanging over it. But as he came close, he caught a foul scent mingling with the woodsmoke. It reeked of burning hair and rotting flowers' (Rothfuss, 2007, p. 59).

World-building extends beyond the physical elements and encompasses cultural aspects as well. In Robert Jordan's epic series, *The Wheel of Time*, the world of Randland is characterized by its diverse cultures and languages. Each culture possesses its own distinct customs, attire, and unique ways of communication. The use of language, both in dialogue and in the naming of places and characters, adds depth to the world, making it feel like a fully realized and dynamic realm. As Jordan writes in *The Eye of the World*, 'I studied every scrap I could find about traveling, about the Ways, and customs in human lands, and the cities we built for you humans after the Breaking of the World. And the more I read, the more I knew that I had to go Outside, go to those places we had been, and see the groves for myself' (Jordan, 1990, p. 636).

The art of world-building also extends to the portrayal of supernatural and fantastical elements. In Brandon Sanderson's *The Stormlight Archive*, the world of Roshar is defined by its

extraordinary flora and fauna. Through meticulous descriptions, Sanderson brings to life creatures such as chulls and greatshells, imbuing them with a sense of realism and making them integral parts of the world. As Sanderson writes in *The Way of Kings*, *'The chasmfiend towered like a mountain of interlocking carapace the color of dark violet ink. Dalinar could see why the Parshendi called these things gods. It had a twisted, arrowhead-like face, with a mouth full of barbed mandibles. While it was vaguely crustacean, this was no bulky, placid chull. It had four wicked foreclaws set into broad shoulders, each claw the size of a horse, and a dozen smaller legs that clutched the side of the plateau'* (Sanderson, 2010, p. 245).

The attention to detail allows readers to embark on a journey through fictional realms, immersing themselves in the grandeur and complexity of the portrayed cultures and histories. By engaging readers in unique narratives that resonate with their deepest desires and fears, while also challenging their perspectives on the human experience, authors can evoke deep emotional connections and engage them in narratives that transcend reality, making world-building an essential element in the genre.

When examining world-building in fantasy series, one can discern both commonalities and distinctiveness among the various realms within the genre. The indefinite possibilities and creative storytelling inherent in fantasy allow for the emergence of unique and captivating narratives that transport readers to imaginative worlds beyond their wildest dreams.

In Steven Erikson's *Malazan Book of the Fallen* saga, the realm of Malazan brims with a diverse array of mystical beings, races, and cultures that are singular and distinct. Noteworthy elements include the potent sorcery of the Warrens and the formidable entities known as the K'Chain Che'Malle. These original and captivating aspects set the world of Malazan apart from other fantasy series. As Erikson writes, *'Raest spread his arms wide and unleashed his Warren. His flesh split as power flowed into him. His arms shed skin like ash. He both felt and heard hills crack all around him, the snapping of stone, the sundering of crags. To all sides the horizons blurred as dust curtained skyward. He faced south. 'This is my power! Come to me!'* (Erikson, 1999, p. 441).

Brandon Sanderson's *Mistborn* saga highlights the presence of Allomancy, a meticulously devised magical system that empowers certain individuals to manipulate metals for multifarious purposes. This intricately integrated system influences various aspects of the world, including the economy and social hierarchy. Moreover, Sanderson enriches the world of *Mistborn* by introducing diverse races, each characterized by their unique cultures and customs. As Sanderson writes, *'Vin burned atium, then whipped her hands from beneath her cloak, tossing a double handful of arrowheads into the air. She flared steel, Pushing powerfully against the rings of metal wrapped loosely around the arrowheads' broken hafts. The missiles shot forward, ripping across the room'* (Sanderson, 2006, p. 653).

Philip Pullman's *The Golden Compass* provides yet another exemplary instance of world-building in fantasy fiction. The universe of Northern Lights, existing parallel to our own, is inhabited by witches, armored bears, and daemons. Pullman deftly interweaves themes of religion, philosophy, and ethics into his world, crafting a captivating tale that serves as a thought-provoking commentary on society. Notably, Pullman's world-building stands out through his creation of daemons, animal companions that serve as tangible embodiments of a person's soul. As Pullman writes, *'And his daemon growled with a deep savage rumble that made Lyra suddenly aware of what it would be like to have teeth meeting in her throat'* (Pullman, 1995, p. 22).

Within the realm of fantasy, readers are imbued with awe and excitement as they embark on journeys through extraordinary and original magical worlds. These narratives explore a broad

range of themes and influences, encompassing heroism, identity, culture, and religion. Moreover, each subgenre within fantasy presents its own distinctive characteristics and aesthetics, further enhancing the immersive experience of traversing these imaginative realms.

The process of world-building in fantasy literature is a delicate balance of imagination, research, and unwavering dedication. It goes beyond technicality and becomes an artistic expression that highlights the visionary prowess and literary talent of authors. By meticulously constructing cohesive and immersive settings, authors have the power to captivate readers and make them active participants in the created world. Every aspect, no matter how small, from the intricate customs and traditions of fictional societies to the overarching themes that shape the narrative, plays an indispensable role in the fabric of any work of fiction. World-building elevates the fantasy genre to new heights of quality and sophistication, making it immensely popular and influencing literature profoundly.

World-building possesses a magical capacity to inspire awe and wonder in readers, igniting their imagination and fostering boundless creativity. It transforms fantasy fiction into a magnificent art form, transcending the boundaries of reality and transporting readers to ethereal realms that leave a lasting imprint on their consciousness. Often, the intricate artistry woven into the tapestry of these worlds goes unnoticed—the diverse array of characters and creatures, and the underlying systems of magic and logic that enrapture readers from the very beginning. While readers may become engrossed in the story and its plot, they may overlook the resplendent universe already crafted.

However, it is important to consider the integral role of world-building in fantasy literature. Without a vivid and immersive world, a fantasy book would be lackluster and mundane, devoid of the immersive elements that forge a profound connection with readers. Fantasy world-building emerges as an enchanting mechanism, beckoning readers to embark on an expedition through the wonders of the fictional realm, endowing it with profound purpose and significance. Without these immersive encounters, readers would be left yearning for the elusive missing piece that completes the intellectual puzzle.

REFERENCES:

---

1. Erikson, S. (1999). *Malazan Book of the Fallen: Gardens of the Moon*. Tor Books.
2. Jordan, R. (1990). *The Wheel of Time*. Tor Books.
3. Martin, George R.R. (1996). *A Game of Thrones*. Bantam Books.
4. Martin, George R.R. (2011). *A Dance with Dragons*. Bantam Books.
5. Pullman, P. (1995). *Northern Lights*. Scholastic.
6. Rowling, J.K. (1997). *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. Bloomsbury Publishing.
7. Rowling, J.K. (2000). *Harry Potter and the Goblet of Fire*. Bloomsbury Publishing.
8. Rowling, J.K. (2003). *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. Bloomsbury Publishing.
9. Yates, D. (Director). (2007). *Harry Potter and the Order of the Phoenix* [Motion picture]. United Kingdom: Warner Bros.
10. Rowling, J.K. (2007). *Harry Potter and the Deathly Hallows*. Bloomsbury Publishing.
11. Rothfuss, P. (2007). *The Name of the Wind*. DAW Books.
12. Sanderson, B. (2006). *Mistborn saga: The Final Empire*. Tor Books.
13. Sanderson, B. (2010). *The Stormlight Archive: The Way of Kings*. Tor Books.
14. Tolkien, J.R.R. (1954). *The Fellowship of the Ring*. George Allen & Unwin.

THE ROLE OF SPEECH ACTS IN CHARACTER DEVELOPMENT IN SOPHIE KINSELLA'S NOVEL TWENTIES GIRL

Speech acts are fundamental to human communication, and the way in which characters use language can reveal much about their personalities, motivations, and desires. By examining the role of speech acts in the novel, the article offers insights into the new perspective of the way in which characters interact with one another what determines the relevance of the proposed work.

The aim of this article is to analyze characters' personalities through the speech act theory.

To fulfil the aim we solve of the following tasks:

- identify the types of speech acts;
- examine the evolution of the characters' use of speech acts in a specific context;
- determine the relationship between the language and identity.

The object of the research is the discourse of Sophie Kinsella's novel *Twenties Girl*.

The subject of the research is new ways of functioning of linguistic means realized in different speech acts in the novel.

The following methods were used to solve the tasks set in the work: 1) narrative analysis, which allowed to analyze the events in the novel by Sophie Kinsella and their role in shaping the plot; 2) pragmatic to understand the novelty of the role of genre; 3) comparative, which allowed us to trace the nature of the interpretation; 4) contextual analysis.

The material of the research was selected from the works of John Searle, Suzanne Ferriss, Mallory Young, Jacques Derrida, Lauren Baratz-Logsted, Stephanie Harzewski, Carolyn R. Miller, D. Kissine, Tzvetan Todorov which relate to genre discourse.

In Sophie Kinsella's novel *Twenties Girl* reader can spot 3 types of genres such as detective story, love story or romance, ghost story. Writer uses various speech acts which are closely tied to the genre. Our goal is to detect how the use of speech acts presented in a story depends on a particular genre and how they influence characters' development.

By John Searle [2] Representative (constative, assertive) speech acts are advancing the plot of the story specifically by gathering information and making deductions. For example, while Lara is talking to Uncle Bill she realizes that he knows exactly what she is looking for: *"He knows what I'm talking about. He knows. The very next moment the wariness has disappeared out of his eyes and he's back to empty politeness."* Using representative speech acts helps the main character to make decisions and progress in finding the jewelry.

Directive speech acts are focusing on influencing the listener for some type of an action or overall to influence their behavior. Directives are divided into requests, orders/commands, suggestions/recommendations, advice, instructions. In relationship between two main characters Sadie's ghost and Lara reader can see a lot of directives as Sadie repeatedly directs Lara to help her find the necklace: using a demand *"Sadie was starting to get on my nerves. Every time I turned around, she was asking me to help her find the necklace. 'Lara, have you looked under the sofa?' 'Lara, did you check the kitchen?' 'Lara, I think it might be in the bathroom!'"* In a directive speech act, we can spot a force to change someone's behavior or opinion.

As the story goes characters are using directives and assertives to figure out where the jewellery is. Acting not without manipulation and empathy reader notice characters giving orders and making requests to get some help with what they want.

Commissive speech acts are focused on speaker's action in the future. This can include promises or oaths. In *Twenties Girl* commissive speech acts create a sense of obligation and commitment between characters. They also help characters to gain trust towards each other and establish better relationships.

During reading the story we can observe Lara making some promises like *"Don't worry, Sadie. I'll help you find the necklace. I won't stop until we locate it"* – she is assuring Sadie that she will find her necklace as she knows that it is really important for her. The decision to start looking for the necklace comes to Lara's mind when she understands that this is the one and the last wish of her great-aunt: *"She is my great-aunt. This is her one and only last wish. You should make an effort with someone's one and only last wish. Even if it is totally impossible and stupid."* This means that Lara is ready to take responsibility for finding the jewelry and she will do everything in her power to fulfill her commitment. When reader sees such promises, we realize that characters become bonded by their words of honor.

Expressive speech acts are verbal utterances that convey the speaker's feelings, emotions, or attitudes towards a particular topic or situation. These can include apologies, compliments, congratulations, sympathy, thanking, expressions of love, anger, sadness. Throughout the novel, the characters offer compliments to one another, such as when Sadie compliments Lara's outfit: *"You look divine"* and Lara compliments Sadie's look: *"You look great...If he could see you he'd think you were really hot. Sexy. Pretty. You're a hottie. It's what we say."* or when Ed compliments Lara: *"You're brilliant, you know that?"*, *"You're a genius, Lara"*.

What expressive speech acts can influence throughout the story? When characters are using expressions of love it deepens their connection to each other and make them more trustful to each other. Compliments are building attraction, creating positive emotions. Apologies and promises are helping to repair damaged relationship or show that the person is commitment to make things right.

During the performance of the assigned tasks, we received the **following conclusions**:

- writer uses representative, directive, commissive, and expressive speech acts which are closely tied to the genre;
- the novel incorporates elements of love, ghost and detective stories which create a unique story, exploring themes of love, identity, family and personal growth;
- characters' attitude is correlating with speech acts. This shows dynamic, affection, conflict, and complexity of the story from the beginning to the end.

REFERENCES:

---

1. Sophie Kinsella *Twenties Girl*. Great Britain: Black Swan. 2009. p.480
2. Searle, J., & Vanderveken, D. (1986). Basic concepts of the calculation of speech acts. *New in foreign linguistics: Vol. XVIII: Logical analysis of natural language.* - Moscow: Progress, 96-126.
3. Kissine, M. (2013). Speech act classifications. In: *Pragmatics of Speech Actions*. Ed. By M. Sbisà and K. Turner. Mouton de Gruyter, 173-202.

*Венда Роксолана Ігорівна,
студентка IV-го курсу спеціальності «Початкова освіта».
Науковий керівник: викладач методики навчання української мови
Дацюк Руслана Богданівна.*

*Комунальний заклад Львівської обласної ради
«Бродівський фаховий педагогічний коледж ім. М.Шашкевича»*

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО НАВЧАННЯ

Вступ. Визначення актуальності та доцільності проблеми моделювання уроків української мови в умовах НУШ, а також обґрунтування відповідних педагогічних умов моделювання уроків української мови в умовах НУШ, уможливило розробку відповідних методичних рекомендацій для педагогів. Проблема моделювання уроку української мови стала предметом сучасних наукових досліджень. Так, чимало напрацювань учених присвячено модернізації уроку в початковій школі (Н. Бібік, М. Богданович, Н. Будна, Л. Варзацька, М. Вашуленко, О. Вашуленко, М. Захарійчук, Н. Коваль, К. Пономарьова, О. Саган, В. Тименко, О. Хорошковська та ін.). Різні аспекти моделювання сучасного уроку в початковій школі висвітлено в працях таких науковців: О. Біда, В. Бондар, С. Литвиненко, О. Матвієнко, С. Мартиненко, М. Марусинець, О. Митник, О. Савченко, С. Стрілець, Н. Теличко, З. Шевців та ін. Проте проблема моделювання сучасного уроку української мови в початковій школі в умовах компетентнісного навчання не була предметом окремого дослідження.

Об'єкт роботи. Моделювання уроку в початковій школі як педагогічний феномен.

Предмет дослідження. Особливості моделювання сучасного уроку української мови в початковій школі в умовах компетентнісного навчання. **Теоретико-методологічну основу роботи** склали наукові праці вітчизняних педагогів та науковців: В.Онищук, О.Савченко, З. Слєпкань, Т.Чернецької та інших.

Результати дослідження.

З метою моделювання уроків української мови в умовах НУШ слід реалізувати низку операцій, що діють у вигляді комплексного алгоритму, результатом якого є модель уроку. На основі цього розробляють алгоритм моделювання уроку української мови як системи, що відображає зміст, структуру, форми, методи, прийоми та засоби навчання і складається із взаємопов'язаних компонентів. Модель сучасного уроку української мови в початковій школі, що має комунікативне й особистісно орієнтоване спрямування, повинна будуватися за таким алгоритмом:

1. Визначення теми й мети уроку.

2. Формулювання мети (навчальної, розвивальної, виховної) і головних цільових завдань – прогнозованих результатів (визначення компетентностей (мовленнєвої, мовної, соціокультурної, діяльнісної) до конкретного уроку.

3. Аналіз методичної інформації з позицій особистісно орієнтованого й комунікативно-компетентнісного підходів. Добір методичної літератури.

4. Моніторинг аудиторії учнів.

5. Моделювання структурних етапів уроку.

6. Наповнення кожного структурного етапу навчальним матеріалом з урахуванням навчальної, розвивальної і виховної мети.

7. Дотримання відповідності між змістовим текстовим матеріалом і виховною метою з урахуванням соціокультурної змістової лінії програми.

8. Дотримання відповідності між видом та характером вправ і розвивальною метою.

9. Визначення методів та прийомів навчання (традиційних та інноваційних) відповідно до цільових завдань за їх дидактичними функціями (засвоєння, формування, узагальнення) та змісту навчального матеріалу (теоретичний, емпіричний, практичний).

10. Вибір й оптимальне поєднання форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів (колективна, групова, парна, індивідуальна).

11. Конкретизація засобів навчання.

12. Планування форм контролю і корекції знань.

13. Фіксація створеної технологічної моделі уроку [6, с.302].

У процесі моделювання уроків української мови в умовах НУШ, доцільно впровадити самомоделювання учнем власного процесу учіння шляхом використання індивідуальної таблиці для кожного школяра (табл.1). Так, на початку уроку української мови в умовах НУШ, на етапі мотивації навчання вчитель оголошує мету і завдання навчального заняття для всіх учнів класу, а кожен школяр прогнозує власну майбутню пізнавальну роботу, в кінці уроку фіксує те, що він реалізував. Для пришвидшення записів можна використати умовні позначки.

Таблиця 1.

Завдання уроку	На початку уроку	У кінці уроку	Умовні позначки
1.			«+» – достатню знаю і вмію
2.			«+/-» – частково знаю і вмію
3.			«?» – не знаю і не вмію
4.			«!» – хочу поглибити знання і вміння, набути досвіду

Загалом можна запропонувати педагогам таку послідовність етапів (алгоритм) моделювання уроку в початковій школі.

Послідовність етапів (алгоритм) моделювання уроку української мови в початковій школі [8].

Планування	Логічне впорядкування вчителем професійних задумів: визначення мети уроку, його очікуваних результатів, розподіл часу, вибір оптимальних форм, методів і засобів навчання відповідно до мети в умовах варіативності початкової освіти, планування суб'єкт-суб'єктної взаємодії молодших школярів на різних етапах, тобто створення у свідомості педагога уявлення про майбутній урок.
Вибір ресурсного забезпечення уроку	Вибір оптимального ресурсного забезпечення уроку з урахуванням мети, змісту та програмових результатів навчання здобувачів початкової освіти шляхом аналізу та порівняння альтернативних підручників, робочих зошитів та інших засобів навчання.
Конструювання моделі уроку	Створення уявного плану, схеми, конспекту, сценарію уроку тощо, у відповідності між його цілями, змістом і результатами в умовах варіативності початкової освіти та на основі застосування сучасних технологій з урахуванням специфіки кожної.
Рефлексія	Аналіз ефективності проведеного уроку в співвідношенні мети й результату; здатність здійснювати контрольно-оцінювальну діяльність на уроці; педагогічна творчість, саморозвиток і самовдосконалення.

Також слід забезпечити необхідність формування у педагогів спеціальних знань, пов'язаних із моделюванням уроків української мови. Методичні знання та вміння, що складають основу оволодіння ними особливостями моделювання уроку, включають усвідомлення сутності професійної діяльності вчителя з планування сучасного уроку української мови та здатність конструювати фрагменти уроків української мови, добирати ресурсне забезпечення, створювати модель уроку української мови в умовах НУШ [9, с.267].

Відтак, констатуємо, що моделювання уроку української мови слід починати з визначення його мети. З теорії дидактики відомо, що вчителів доцільно планувати навчальну, розвивальну й виховну мету уроку. З огляду на це вбачаємо можливим визначити її так (наводимо приклад формулювання мети для уроку української мови першого класу): Продовжувати формувати поняття про букву як знак для позначення відповідного звуку; ознайомити дітей з написанням великої букви У, вчити її писати окремо та в поєднанні з іншими елементами та вивченими буквами, враховуючи індивідуальні здібності та уподобання молодших школярів. Розвивати фонетичний звук, аналітико-синтетичні вміння, збагачувати словниковий запас; мовлення учнів, графічні навички, дрібну моторику; привчати до роботи в мовному осередку. Виховувати здатність працювати в групах, привчатися до діалогічного спілкування [5, с.345].

Відповідно до мети, передбачимо результативну складову уроку: діяльність учителя й здобувачів початкової освіти на уроці за визначеною темою має бути спрямована на досягнення такого результату:

- застосовуючи обладнання мовного осередку класу, учні мають засвоїти сутність поняття про букву як знак для позначення відповідного звуку; написання великої букви У окремо та в поєднанні з іншими елементами та вивченими буквами;
- практично використовувати велику букву У в своїй мовленнєвій діяльності та на письмі, застосовувати аналітико-синтетичні вміння, що вдалося сформувати за допомогою групової форми роботи та діалогу [2, с.13].

У першу чергу, педагог може організувати ранкову зустріч, потім актуалізувати опорні знання учнів за допомогою бесіди або усного опитування та роботу з роздатковим матеріалом. Однак необхідно повторити правила написання рядкової букви у та її елементи, закріпити вміння зіставляти звукові схеми слів із словами-назвами намальованих предметів. Доцільно звернути увагу на введення буквених позначень у звукових схемах слів, що сприятиме поступовому формуванню в учнів умінь звуко-буквеного аналізу слів.

Існує й інший варіант, коли урок можна розпочати з актуалізації, а емоційне й фізичне розвантаження молодших школярів зробити через 15 хв., коли настає момент стомлення. Наступним кроком слід мотивувати учнів до вивчення теми. Це можна реалізувати за допомогою створення ситуації успіху чи проблемної ситуації та її вирішення. Після такої роботи на уроці вчитель переходить до етапу сприймання й усвідомлення учнями нового навчального матеріалу, починаючи з ознайомлення дітей з написанням великої букви У, вчити її писати окремо та в поєднанні з іншими елементами й вивченими буквами. Опрацювання нового матеріалу можна здійснити різними шляхами. Наприклад, за допомогою таблиці з'єднань (верхнє, нижнє чи середнє) та під час виконання завдання у формі гри «Збери і запиши велику і маленьку літери» (учні «пшигнуть» букву У в повітрі, під лічбок, проводять олівцем по лініях і почергово з'єднують елементи, утворюючи писані літери; складають букву за допомогою цеглинок LEGO) [1, с.283].

У методиці існує й інший підхід опрацювання нового матеріалу, коли вчитель пояснює, спираючись на відповідні малюнки підручника, пропонує учням виконати групове завдання «Розфарбуйте букви» [3, с.136].

На етапі усвідомлення нових знань учнів учителю доцільно використати сучасний методичний прийом «Щоденні 5», за допомогою якого робота зі словами проводиться в такій послідовності: надрукувати на фліп-чарті звукову модель слова, схематично позначити склади і поміркувати над тим, чому під цими складовими схемами стоять різні знаки.

Ознайомлення дітей з написанням великої букви У, вміння її писати окремо та в поєднанні з іншими елементами та вивченими буквами вчитель також має можливість подати по-різному, наприклад, у формі бесіди, графічного диктанту або ж застосувавши матеріали робочого зошита [4, с.145].

Завершується урок закріпленням матеріалу, під час якого педагогу доцільно використати технологію диференційованого навчання; провести рефлексію пізнавальної діяльності здобувачів початкової освіти за допомогою гри «Завершуємо думку разом» або спеціальних запитань, які дозволять відчути задоволення від уроку, знайти свої помилки й окреслити шляхи їх подолання.

Отже, можна зробити **висновок**: в умовах НУШ, моделювання уроку слід здійснювати шляхом застосування традиційних та інноваційних методів, прийомів, засобів, організаційних форм з метою надання практичного спрямування й дієвості в аспекті реалізації освітньої стратегії перспективного формування мовної особистості учня, його комунікативної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Варіативність організаційних форм компетентісно орієнтованого навчання у початковій школі : монографія / за наук. ред. О. Я. Савченко. Київ : Педагогічна думка, 2016. 283 с.
2. Вашуленко О. Варіативність уроків компетентісно орієнтованого навчання грамоти (читання) першокласників. Початкова школа. 2016. №12. С.10–15.
3. Кірик М., Данилова Л. Нова українська школа : організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2019. 136 с.
4. Корицька Г. Дидактико-методичне моделювання уроку української мови на засадах діяльнісного підходу в умовах розвитку цифрового освітнього середовища. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2019. №10. С. 141-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2019_10_16.
5. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі : монографія. Умань : Жовтий О.О., 2014. 410 с.
6. Організаційні форми навчання у початковій школі : посібник / О.Я. Савченко, Н.М. Бібік, В.О. Мартиненко та ін.; за ред. Н.М. Бібік. Київ : Сам, 2017. 304 с.
7. Упровадження концепції Нової української початкової школи : перші кроки : колективна монографія / за ред. Т.Є. Гури. Запоріжжя, 2019. 260 с.
8. Цимбалару А. Д. Педагогічне проектування освітнього простору в школі І ступеня: теорія і практика : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2013. 692 с.
9. Чернецька Т. І. Сучасний урок: теорія і практика моделювання : навч. посібник. Київ : Праймдрук, 2011. 352 с.

*Льїна А.І.,
студентка*

Житомирського державного університету імені Івана Франка

ІМАГОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС У РОМАНІ « ЧЕРЕВИЧКИ БОЖОЇ МАТЕРІ» МАРІЇ МАТІОС

Вивчення імагології роману є важливим завданням, оскільки дозволяє краще розуміти ідеї та естетичну концепцію твору, а також встановити його соціально-культурний контекст. Для дослідження бінарних позицій в романі Марії Матіос нас цікавить саме літературна імагологія. Вона має доволі конкретний спектр завдань: зосередженість на етнічних образах, не випускаючи літературну образність в цілому.

Як зазначає Е. Сміт, саме етнокультурна ідентичність «стає могутнім засобом самовизначення і самоорієнтації індивіда у світі крізь призму колективної особистості та своєї самобутньої культури» [2, с. 26]. Метод «іншування» необхідний для з'ясування зародження цивілізаційних уявлень та будь-яких інших форм колективної ідентичності. Важливий аналіз не тільки власного образу «Ми», а й інтерпретація «іншого/чужого», сприйняття «нами» «чужих». Через ці образи можна відобразити і власну систему цінностей.

Марія Матіос має глибокі знання історичного контексту, в якому відбуваються події її роману, і легко вписується в буковинські традиції, легенди, молитви, замовляння та чаклунські вишипування. Вона майстерно володіє мовою, особливо говіркою своїх героїв, і розв'язує життя буковинців з середини. Авторка не є стороннім оповідачем, але, навпаки, вона сама живе серед тогочасних людей і може порівняти свій власний досвід із життям героїв свого роману, що дає їй особливу перевагу у створенні вірогідних та автентичних образів.

Період Другої світової війни став одним з найбільш складних та трагічних в історії Буковини та всієї України. Протягом 1940-1944 років тільки на цій території відбулося тричі зміна влади, причому в усіх випадках вона була іноземною та окупаційною. Влада мало цікавилася благополуччям та добробутом місцевого населення, хоча кожна з них намагалася ставитися як "визволителька" від чужинського ярма.

Образ "своїх" відображається через героїв, які належать до української етнічної групи та мають багато спільного в культурному, історичному та соціальному планах. Зокрема, головна героїня Іванка належить до української громади і її життя, проблеми та переживання нерозривно пов'язані з цією спільнотою.

«Свої» працьовиті та не бояться роботи. Роблять так, щоб всім було на користь. Як-от бабця Варвара вчить Іванку, що доброго діла ніколи не буває багато на прикладі дідича Андрича. Він скликав чоловіків і всі разом вони викопали криницю, та таку, що вона неушкоджена стоїть вже близько ста років. «Широку криницю копали... Камінь брали... річковий, білий, той, що навіть вогню не боїться. ... І навіть, коли би вода усохла, це дерево лишиться залізне» [1, с.115].

Важливою характеристикою автообразу українців є оптимізм та жага до життя. Дзвонар, який втратив руку на війні просить дітей вміти бути щасливими. «Щасливий чоловік той, що дихає, хоч і карається на світі... Видиш, дихаю – і ще сміюся!» [1, с.121]. Зважаючи на час, який описано в романі, це є чи не найголовніші риси українців. Без них не вдалося б зберегти власну ідентичність та національність у період постійних окупацій.

Образ "своїх" у романі представлений неоднозначно. Він не є ідеалізованим та бездоганим, а складається з різноманітних персонажів, які мають свої вади та недоліки. Односельчанин Іванки ждав приходу німців: «Може вони нарешті допоможуть нам зробити порядок з нашими красними жидами!» [1, с. 174]. Дмитро Шпанок тішить, коли здає жидів офіцерам та підганяє їх на розстріл, Петро Дячук також заздрить їм та однієї думки з Дмитром: «Жид бреше!... Як не він стрілив – то такий самий, як він...» [1, с. 193], «і чорний його батіг... ходив по Рівчиних плечах, доти, доки вона не звалилася на землю...» [1, с. 201], «на коліна, худобо!» [1, с. 202].

Неоднозначною також є байдуність людей до того, що робили з євреями. Всі далі продовжили займатися своїми справами «ЖИЛИ так, ніби апокаліптичні події відбувалися тут щодня» [1, с. 205]. Їх це все не стосувалося, тому для них все так, як і до цього. Але в деталях можна помітити, що ці події відобразилися на них: «замітали і без

того чисті обійстя » [1, с. 205], « село чомусь вимерло разом з усіма людьми, худобою і псами » [1, с. 205], « Іванка зі свого сховку не бачить почорнілого і враз постарілого отця Онуфрія, який колінкує перед порогом відчинених церковних дверей... молитесь... » [1, с. 208].

В романі також присутні образи "чужих", які представлені героями інших етнічних груп. Ці образи відображаються через взаємодію героїв різних культурних та етнічних середовищ, що створює певний імагологічний дискурс.

Хто такі «чужі» Іванці розповідає бабця Варвара, її опис найточніше підходить під визначення. «Хто чужий?... Але декотрих чужих здалеку видко. Хто говорить не по-нашому, хто віру нашу зневажає, хто зло навмисно людям робить... Багато чужих ... на білому світі стає кожному чоловікові на дорозі. І свій деколи чужим стає...» [1, с. 117]. В романі цей образ моделюється завдяки таким представникам інших народів, як євреї, москалі, румуни та німці.

Євреї живуть на Буковині разом з українцями. Переважно вони займаються підприємницькою діяльністю. Жиди зображені як група, що живе поруч з українцями, але не дуже пов'язана з ними культурно і морально. Вони часто відображаються як "чужі", непривабливі та підозрілі. але водночас Марія Матіос у своєму творі звертає увагу на гуманістичні риси жидів, на їхню людяність та толерантність, на їхню здатність до співпереживання та співчуття. Вони слідували та доглядали за своєю власністю: « Якби Берко Заремба не подався у світ... такого пустирища на колишньому ... маєткові тепер би не було, бо не допустив би того Заремба » [1, с. 107]. Також є стереотипи про жидів, що вони всюди шукують свій інтерес та надурюють українців. « Маєш сьогодні центнер і одно кільо, то вже для рівного рахунку най буде центнер » [1, с.108], - так Корган важив яблука, які йому приносив односельчанин.

« Красні комісари » відображають образ «чужих» і на відміну від євреїв, у них немає нічого хорошого. Люди не знують, що від них очікувати. Спочатку москалі купили їх красивими словам, красними посмішками, говорили, що прийшли їх «освобождати», обіцяли «Землю – бідним!» [1, с. 130], але дід Іван говорить: «... ой буде з тими комуністами...» [1, с.59]. « Як ці комуністи не повідбирають » [1, с.62] - вони відбирали у людей господарства та землі та не доглядали за ними, що призводило до запускання їх стану: « У красних комісарів конюшня чомусь продрантивилася...» [1, с.107]. У «грузовіках», як сказав тато Іванці вони « Людську біду возять » [1, с. 132]. Іванка стає свідком жадливої події – виселення жителів села і тоді окупанти відкриваються зовсім іншими, як для Іванки, так і для інших людей: « Він надривається страшним, несамовитим голосом у темряві...», «І не встидно вам... такими фальшивими бути?», «Комуністи не визнають вашого Бога» [1, с. 148].

Для сприйняття та оцінки представників окупаційної влади, Марія Матіос використала бінарну опозицію «свій», тобто український, і «чужий», а саме чужорідний, іноземний. Такий поділ відображає глибинні соціально-політичні процеси того часу, де поняття нації, національної свідомості та громадянського суспільства були постійно під загрозою знищення. У той час, коли ідея нації була розкрита в контексті єдиного цілого, що складається з усіх членів нації, виникла необхідність захисту від чужорідних елементів, які загрожували існуванню самої нації. Використання Марією Матіос опозиції «свій» і «чужий» має важливе значення в контексті того часу та допомагає краще зрозуміти складні соціальні процеси в Буковині під час Другої світової війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матіос М. Черевички Божої Матері / Марія Матіос. – Київ: А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2022. – 224 с.
2. Сміт Е. Національна ідентичність / Е. Сміт ; [пер. з англ. П. Тарашук]. – К. : Основи, 1994. – 223 с.
3. Будний В. В. Порівняльне літературознавство: підручник для студ. вищих навч. закл. / Будний В. В., Ільницький М. М. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – 430 с.
4. Будний В. В. Порівняльне літературознавство: підручник для студ. вищих навч. закл. / Будний В. В., Ільницький М. М. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – 430 с.

Нос Н.М.,

*старший викладач кафедри історії та мовознавства
Українського державного університету залізничного транспорту*

НОРМИ НАГОЛОШЕННЯ СЛІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Акцентологія – розділ мовознавства, що вивчає систему словесних наголосів та їх історичні зміни в окремій мові або в групі споріднених мов. Орфоепія – розділ мовознавства, в якому вивчається система норм єдиної вимови, властивої літературній мові [3, 52]. Акцентологічні та орфоепічні норми української мови сформувалися історично і склалися поступово на основі розвитку усного мовлення. У східних слов'ян перші пам'ятки з позначенням наголосів припадають на XIV століття. Але більш-менш послідовно наголоси почали ставити в українських пам'ятках на кожному слові тільки з другої половини XVI до кінця XVIII століття. Вченню про наголос приділяли увагу в своїх граматиках Л. Зизаній (1596 р.), М. Смотрицький (1619 р.), О. Павловський (1818 р.). Акцентологія з'являється наприкінці XIX ст., а сам термін «акцентологія» започаткував Р.Ф. Брандт. І тільки з другої половини XX століття почалося справжнє наукове дослідження наголосу. Значний внесок у розвиток української акцентології зробили Л.А. Булаховський, О.О. Потебня, В.М. Русанівський, В.М. Винницький та ін.

Наголос у словах є властивістю частини слова і тому вказує на склад, який виділяється під час вимови. Також наголос в українській мові є вільним (в різних словах може припадати на різні склади) та постійним (у всіх формах слова припадає на той самий склад), а деякі слова в українській мові мають подвійний наголос без зміни значення слова (бАйду́же – байдУ́же, поМилка – помИлка). Окрему групу становлять слова з проблемними випадками наголошування, тобто наголос не піддається правилам і його потрібно запам'ятати. Наприклад, це такі слова, як: асиметрІя, борОдавка, бюлетЕнь, вимОга, вимОва, вИпадок, горошИна, грОшей, заіржАвіти, каталОг, квартАл, кропивА, кУрятина, мАркетинг, ненАвидіти, одноразОвий, перЕпис, рАзом, серЕдина, спіна, фенОмен, цЕнтнер, чорнОслив і т. д. Також слід брати до уваги діалектний наголос,

наприклад вживання дієслова лЮблю замість люблЮ і т. д. Він поширений в усному мовленні представників певних регіонів і є відхиленням від літературної норми.

У деяких словах зміна наголосу призводить до зміни значення слова. Так, наприклад, слово відомість – це документ, а відОмість – це популярність, ніКоли – в значенні за жодних обставин, а нКоли – немає вільного часу для чогось. Такий наголос називається словорозрізнявальним. Також потрібно знати основні принципи наголошування різних частин мови. Особливу складність становлять правила наголошування дієслів. Наприклад, дієслово *бути* в теперішньому та минулому часі має наголос на різних складах: бУти, бУдемо; булА, булИ.

Запам'ятати норми наголошування слів в українській мові нелегко, тому існує декілька дієвих порад. По-перше, читати вголос слова зі складними випадками наголошування; по-друге – переглядати відеоуроки з цієї теми або виготовити для себе невеличкі картки зі словами, в наголошуванні яких виникають складнощі. І не забувати про існуючі словники наголосу, деякі з яких зараз можна переглядати навіть в режимі онлайн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П. Грищенка – К.: Вища школа, 2002. – 439 с.
2. Сучасна українська літературна мова: фонетика / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969. – 435 с.
3. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс / С.В. Шевчук, І.В. Клименко. – К.: Вища школа, 2007.- 823 с.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

*Дзизінська Богдана Дмитрівна,
студентка 3 курсу*

*за спеціальністю Право юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права ім. Л. Юзькова*

ОСОБЛИВОСТІ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ТА ЇЇ ПОПЕРЕДЖЕННЯ

На даний момент, тема злочинності неповнолітніх є дуже актуальною в сучасному світі. За офіційною статистикою, злочинність серед неповнолітніх в останні роки значно зросла. Це може бути пов'язано зі зростанням безробіття, наркоманії, алкоголізму, порушенням сімейних зв'язків, низьким рівнем освіти та іншими факторами.

Одна з особливостей злочинності неповнолітніх полягає в тому, що вони часто вчиняють кримінальні правопорушення з іншими неповнолітніми, що може призводити

до формування груп злочинців. Крім того, неповнолітні злочинці часто мають низький рівень морального розвитку та соціальної адаптації.

Попередження злочинності серед неповнолітніх є важливим завданням для суспільства та держави. Для цього необхідно проводити профілактичну роботу серед дітей та молоді, залучати їх до різних заходів, спрямованих на розвиток творчих здібностей, спорту та інших корисних занять.

Також важливо забезпечувати правильну освіту, виховання та підтримку неповнолітніх, які знаходяться в складних сімейних, соціальних та психологічних умовах. Наприклад, необхідно залучати соціальних працівників, психологів, вчителів та інших фахівців для взаємодії з неповнолітніми та їх батьками. Крім того, держава повинна забезпечувати ефективне функціонування правоохоронних органів та судової системи для забезпечення належної каральної відповідальності за вчинені кримінальні правопорушення. При цьому, необхідно враховувати особливості неповнолітніх та забезпечувати їх захист від надмірних заходів.

Загальна популяризація знань про злочинність серед неповнолітніх, її причини та наслідки також є важливим елементом профілактики. Для цього необхідно використовувати засоби масової інформації, організовувати лекції та інформаційні кампанії для дітей, батьків, вчителів та інших соціальних груп.

Отже, питання злочинності серед неповнолітніх та її попередження є дуже актуальним у сучасному світі. Щоб зменшити кількість кримінально караних діянь вчинених неповнолітніми, необхідно проводити різноманітні заходи, спрямовані на підвищення рівня соціальної адаптації, морального розвитку та освіти дітей та молоді. Крім того, важливо забезпечувати належну роботу правоохоронних органів та судової системи для забезпечення відповідальності за вчинені протиправні діяння.

Дослідженню злочинності неповнолітніх у вітчизняній кримінології приділяли увагу такі вчені, як І.К. Андріїв, Ю.А. Амбросімова, А.М. Бабенко, В.М. Бурдін, К.С. Варивода, В.О. Глушков, В.В. Голіна, В.К. Гришук, Л.М. Давиденко, Г.В. Дідківська, І.М. Даньшин, О.М. Джу́жа, В.П. Смельянов, А.П. Закалюк, О.М. Костенко, В.І. Лановенко, О.М. Литвак, І.В. Однолько, В.А. Мозгова, М.І. Панов, О.М. Подільник, О.С. Стеблинська, І.К. Туркевич, А.П. Тузов, Н.С. Юзікова, С.С. Яценко та інші.

В Україні злочинність серед неповнолітніх є актуальною проблемою. За даними Міністерства внутрішніх справ України, протягом 2020 року неповнолітні злочинці вчинили понад 31 тисячу кримінальних правопорушень, що становить майже 7% від загальної кількості кримінальних правопорушень в країні.

Одна з основних особливостей злочинності неповнолітніх в Україні полягає в тому, що вони часто вчиняють кримінальні правопорушення з використанням насильства. Це може бути пов'язано зі зростанням агресивності серед дітей та молоді, а також з негативними соціальними факторами, такими як бідність, безробіття, наркоманія, алкоголізм, та інші.

Крім того, серед неповнолітніх часто виникають групи злочинців, які вчиняють протиправні діяння з використанням зброї, наркотиків та інших небезпечних речовин.

Для попередження злочинності серед неповнолітніх в Україні діє також система виховних заходів та каральної відповідальності. Згідно з Кодексом України про

адміністративні правопорушення, неповнолітні злочинці можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності за вчинення певних порушень закону. Крім того, є система відкритих виховних закладів, які призначені для соціалізації та виховання неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення [1].

Для більш серйозних правопорушень, неповнолітні злочинці можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності. У такому випадку, згідно з Кримінальним кодексом України, вони можуть бути засуджені до певних кримінальних покарань, таких як позбавлення волі, умовне покарання, або обмеження волі [2].

Особливості злочинності неповнолітніх в Україні також пов'язані з тим, що вони часто не мають належної освіти та виховання, що може призводити до негативного впливу з боку зовнішніх факторів та формування невірних цінностей та поглядів.

З метою попередження злочинності серед неповнолітніх в Україні проводяться різноманітні профілактичні заходи, такі як підвищення рівня освіти, виховання та підтримки неповнолітніх, створення сприятливих умов для соціальної адаптації, проведення культурно-масових заходів та спортивних змагань, а також підвищення правової культури.

Основні типи злочинності серед неповнолітніх включають:

1. Крадіжки: це викрадення майна без дозволу власника. Неповнолітні можуть вчинити крадіжки з метою отримання грошей або для задоволення своїх потреб.

2. Грабежі: це насильницьке відбирання майна з використанням фізичного насильства. Неповнолітні можуть вчинити грабежі як самостійно, так і у групі з іншими злочинцями.

3. Насильство: це фізичне або психічне насильство над іншою людиною. Неповнолітні можуть вчинити насильство у школі, на вулиці, вдома або в інших місцях.

4. Розбій: це насильницьке відбирання майна з використанням зброї або іншого засобу, що може завдати шкоди здоров'ю. Неповнолітні можуть вчинити розбій у групі з іншими злочинцями.

5. Наркотикові кримінальні правопорушення: це незаконний обіг наркотиків або їхнє вживання. Неповнолітні можуть вчинити наркотикові кримінальні правопорушення через підліткову небезпечність та допінгування.

6. Вандалізм: це незаконне пошкодження майна, яке не належить правопорушнику. Неповнолітні можуть вчинити вандалізм з мотиву агресії, невдоволення або для задоволення своїх потреб.

7. Кіберзлочини: це кримінальні правопорушення, які вчиняються в інтернеті, такі як крадіжка особистих даних, шахрайство, кібербулінг та інші. Неповнолітні можуть вчинити кіберзлочини через вільний доступ до інтернету та відсутність контролю дорослих [3, с. 27].

Основні причини злочинності серед неповнолітніх можуть включати:

- Незадовільні соціально-економічні умови, такі як безробіття, бідність, недостатньої доступності освіти та медичних послуг, що може призводити до відчуття безнадії та відсутності перспектив у майбутньому.

- Низький рівень освіти та виховання, недостатнє батьківське виховання, відсутність належного контролю з боку батьків або опікуна.

- Негативний вплив підліткового середовища, яке може включати компанії, які вчиняють кримінальні правопорушення, негативних друзів, шкідливу залежність від наркотиків або алкоголю.

- Недостатня адаптація до суспільства, яка може бути спричинена соціальним відмежуванням, ізоляваністю, дискримінацією або травматичними подіями у житті неповнолітніх.

- Відсутність відповідного виховання та підтримки з боку держави та громадських організацій, зокрема з боку шкіл, сім'ї, медичних закладів, поліції та інших установ.

- Культурний контекст, який може приводити до насильства, агресії, зневаги до прав та свобод людини.

- Негативний вплив мас-медіа та соціальних мереж, який може призводити до погіршення психічного здоров'я, агресії та залежності.

Ці причини можуть взаємодіяти між собою та варіюватися в залежності від конкретної ситуації.

Офіційні статистичні дані свідчать про те, що 30-36 % неповнолітніх скоюють кримінальні правопорушення разом із дорослими, 60-75 % - у складі групи недалеко від місця проживання чи навчання 10-15 % вчиняють суспільно небезпечні дії у стані алкогольного сп'яніння.

У 80 % випадків кримінальним правопорушенням передують девіантна поведінка: вживання алкоголю, наркотиків, ранні сексуальні стосунки, прояви вандалізму [5, с. 89].

Поточна ситуація стосовно злочинності неповнолітніх може бути охарактеризована такими основними фактами та загальними тенденціями:

- 1) спостерігається помітне зростання кількості насильницьких правопорушень та протиправних діянь, скоєних за обтяжуючих обставин;

- 2) стрімко зростає рівень вживання наркотичних та інших токсичних речовин і, як наслідок, кількість правопорушень, пов'язаних із наркотиками;

- 3) дитяча злочинність стала жорстокішою. Багато в чому це пов'язано з тим, що досить часто агресивна та кримінальна поведінка позитивно відображається у засобах масової інформації, створюючи заплутану картину прийнятних суспільних норм у межах певних молодіжних субкультур;

- 4) як і загальна злочинність, цей вид злочинності є в декілька разів вищим в урбанізованих регіонах.

Попередження злочинності серед неповнолітніх є важливою та необхідною складовою боротьби з цією проблемою. Для цього можуть бути використані наступні заходи:

1. Раннє виявлення та інтервенція: це включає раннє виявлення ризику злочинності серед дітей та підлітків та проведення відповідних інтервенцій, таких як підтримка батьківства, консультації психолога, програми соціалізації та розвитку.

2. Профілактичні заходи: це можуть бути соціальні програми, спрямовані на підвищення самооцінки, розвиток соціальних навичок та підтримку здорового способу життя. До таких програм можуть належати спортивні заходи, мистецькі гуртки, клуби інтересів тощо.

3. Каральна відповідальність: якщо неповнолітні вчинили кримінальне правопорушення, вони повинні нести відповідальність за свої дії. Однак, важливо також

забезпечити, щоб каральні санкції були відповідними та не завдавали шкоди психологічному здоров'ю дитини.

4. Соціальна підтримка: це можуть бути заходи для підтримки соціально вразливих дітей та підлітків, таких як програми на підтримку розвитку дітей з неблагополучних родин, соціальні послуги для дітей з особливими потребами тощо.

5. Розвиток здорового середовища: забезпечення надійних та стабільних умов для зростання та розвитку дітей та підлітків, таких як доступ до якісної освіти, медичної допомоги, житла та інфраструктури.

Мета попередження злочинності серед неповнолітніх полягає у запобіганні злочинної поведінки, покращенні життєвих умов дітей та підлітків, а також у забезпеченні безпеки та стабільності в суспільстві. Оскільки більшість кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, є результатом соціальних, економічних та культурних факторів, попередження злочинності потребує інтегрованого підходу, який включає у себе різноманітні заходи з різних сфер життя.

Попередження злочинності серед неповнолітніх є завданням не лише держави, але й всього суспільства. Це вимагає співпраці між державними та громадськими організаціями, вчителями, батьками, медичними працівниками, поліцією та іншими професіоналами. Такий підхід сприяє ефективності профілактики та забезпечує більш безпечне та стабільне суспільство для всіх громадян [4, с. 221].

Загалом, попередження злочинності серед неповнолітніх є складною проблемою, яка вимагає інтегрованого підходу та спільних зусиль всього суспільства. При цьому важливо визнавати права та потреби дітей та підлітків, сприяти їх соціальній адаптації та забезпеченню якісного зростання та розвитку.

Отже, злочинність серед неповнолітніх є складною соціальною проблемою, яка має свої особливості та причини. Основні типи злочинності неповнолітніх включають крадіжки, побої, наркоманію, грабежі та інші. Нерідко ця злочинність є наслідком соціального виключення, незадовільних життєвих умов, відсутності доступу до освіти та можливостей зайнятості. Для зменшення злочинності серед неповнолітніх необхідно звернути увагу на виховання та освіту, розвиток соціальних програм, забезпечення захисту від шкідливих звичок та негативного оточення, а також розвиток ефективної системи правосуддя, яка забезпечуватиме захист прав та інтересів неповнолітніх.

Для попередження злочинності серед неповнолітніх можуть використовуватись наступні заходи:

- раннє виявлення та інтервенція,
- профілактичні програми,
- каральна відповідальність,
- соціальна підтримка,
- розвиток здорового середовища.

Для ефективної боротьби з цією проблемою необхідна інтегрована співпраця державних та громадських організацій, вчителів, батьків, медичних працівників, поліції та інших професіоналів. Важливо забезпечувати належні умови для нормального життя та розвитку дітей та підлітків, а також підтримку їх соціальної адаптації.

Отже, особливості злочинності серед неповнолітніх в Україні пов'язані з різними факторами, такими як

- негативні соціальні умови,
- погані економічні умови,
- відсутність належної освіти,
- неналежне виховання.

Проте, держава та громадські організації проводять профілактичні заходи та забезпечують каральну відповідальність для зменшення кількості кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми. Важливо також забезпечити можливості для реабілітації та ресоціалізації осіб, які скоїли кримінальні правопорушення, зокрема серед неповнолітніх, що сприятиме їхній соціальній адаптації та інтеграції у суспільство. Зробити це можна тільки шляхом спільних зусиль усіх суспільних сфер та залучення до цього процесу громадськості, що вимагає від нас відповідальності та активності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

---

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. (в ред. від 15.04.2023) // Відомості Верховної Ради України. 1984, додаток до № 51, ст.1122 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. (в ред. від 15.04.2023) // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. ст. 131. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Голіна В.В. Кримінологічна характеристика та детермінація насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються неповнолітніми / В. В. Голіна, В. П. Ємельянов [та ін.] // Питання боротьби зі злочинністю : Збірник наукових праць / АПрН України. Інститут вивчення проблем злочинності. - Харків : ТОВ «Кроссруд». - 2007. - Вип. 13. - С. 3-38

4. Кальман О.Г. Проблеми протидії злочинності. Підруч. / Кальман О.Г., І Козьяков І.М., Куц В.М, Лизогуб Б.В., Мірошніченко С.С., Подільчак О.М., Толочко АМ., Туркот М.С.; за ред. проф. О.Г. Кальмана - Харків: Вид-во ТОВ фірма «Новасофт», 2010. – С. 352

5. Юзікова Н.С. Суспільство і злочинність неповнолітніх у розрізі епох (від Давнини і Середньовіччя до ХХІ століття) : монографія. / Юзікова Н.С. – Д: ЛПРА, 2015. С. 328

*Дзінська Богдана Дмитрівна,
студентка 3 курсу
за спеціальністю Право юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права ім. Л.Юзькова*

СУТЕНЕРСТВО АБО ВТЯГНЕННЯ ОСОБИ В ЗАЙНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЮ: АНАЛІЗ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

На даний момент, суспільні відносини в абсолютно всіх сферах та рівнях життєдіяльності людини стрімко розвиваються, що в свою чергу призводить до залучення в процес своєї реалізації прав та свобод дедалі більшої кількості суб'єктів соціального середовища, а також потреби регулювання з боку держави.

Держава ж, за таких умов ставить перед собою завдання постійного моніторингу, контролю та вивчення найбільш потребуючих у її присутності галузей суспільного життя, здійснює їх нормативно-правове регулювання, охорону, а також надає гарантії щодо належної реалізації кожним з членів суспільних відносин своїх законних інтересів.

Важливе місце серед таких галузей суспільного життя є відносини, що склалися у зв'язку з незаконною експлуатацією людини. І тому, державою в особі уповноважених органів має бути розроблено систему заходів і засобів, які покликані забезпечувати належну поведінку учасників суспільних відносин.

Саме у доктрині кримінального права виражені такі погляди, що саме забезпечення державою кримінальної відповідальності у всіх галузях охорони суспільних відносин, у тому числі досліджуваних, надає їй реальну можливість найбільш швидко та оперативно реагувати на вчинення порушень заборонних приписів та правил.

Сама по собі наявність кримінальної відповідальності у сфері зайняття проституцією чинить доволі важливий вплив на свідомість суб'єктів суспільних відносин, навіть без необхідності започаткування будь-яких процедурних відносин у зв'язку з вчиненням делікту та відповідної реакції держави, тобто несе собою виховний вплив.

Вищевикладене дозволяє стверджувати нам про неабияку потребу в здійсненні досліджень, пов'язаних з кримінальними правопорушеннями за сутенерство або втягнення особи в зайняття проституцією, особливостями правового застосування санкцій кримінального характеру, а також процедурно-правового аспекту забезпечення кримінального провадження.

Дослідження такого характеру, без сумніву, характеризуватимуться високим ступенем наукової новизни та зможуть стати якісною основою для розроблення нових рекомендацій, покликаних удосконалити законодавство про кримінальну, а також правозастосовну практику у випадку притягнення особи до кримінальної відповідальності за сутенерство та втягнення до зайняття проституцією.

Водночас слід додати, що у зв'язку з постійним вдосконаленням умов розвитку суспільства, про які вказувалось вище, постає питання у становленні нових викликів у процесі правового регулювання кримінальної відповідальності у цій сфері. Як з

теоретичної точки зору, так і з практичної, окремі проблеми досліджуваного інституту продовжують мати місце в українській судовій практиці.

Дослідженню кримінальної відповідальності за втягнення особи в заняття проституцією в Україні приділяли увагу такі вчені, як: В. Т. Маляренко, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, П. П. Андрушко, В. Г. Гончаренко, Є. В. Фесенко, Т. А. Шевчук, М. О. Ісаєв, А. В. Ландіна, Н. Ф. Кузнєцова і І. М. Тяжкова, П. П. Сердюк, В. Д. Філімонов, Абрамян В. Ц., Западнюк О. Б та ін.

Кримінальна відповідальність за втягнення особи в заняття проституцією є однією з важливих проблем в Україні. Ця проблема не тільки порушує права жінок, які стають жертвами трафікінгу людей та сутенерства, але і має великий соціальний та економічний вплив на країну в цілому.

На сьогоднішній день дослідження кримінальної відповідальності за втягнення особи в заняття проституцією в Україні є досить актуальним. В українських наукових дослідженнях часто звертають увагу на проблему трафікінгу людей та сутенерства, а також на низький рівень захисту прав жінок, які примушуються до заняття проституцією. Однак, більшість досліджень не зосереджуються на самій кримінальній відповідальності за втягнення особи в заняття проституцією, а зосереджуються на соціально-економічних причинах цієї проблеми.

До таких соціально-економічних чинників можна віднести:

- нерівність осіб в соціальному колі;
- переважно низький рівень життя значної частини населення, що характеризується пригнобленням матеріальних та духовних потреб мешканців нашої країни;
- різоче розшарування суспільства на багатих і бідних;
- матеріальну незабезпеченість більшості молодих жінок через обмеженість працевлаштування, певного примусу та цькування зі сторони чоловічої статі, особливо щодо праці на престижній роботі [4].

Зважаючи на це, вважаю доволі актуальним дослідження генези нормативно-правового регулювання кримінальної відповідальності за сутенерство або втягнення особи в зайняття проституцією, обсяг і особливості якої змінювалися в залежності від історичного періоду, який мав місце в Україні. Такого роду дослідницька діяльність дозволить опанувати інструменти, використані в попередній правотворчій діяльності цієї сфери, які можливо застосувати при вирішенні сучасної проблематики. Крім цього, витоки сучасних законодавчих актів досліджуваної галузі створені на основі інших- тих, які мають власну історію та передумови виникнення.

Статтею 303 Кримінального кодексу України передбачено кримінальну відповідальність за заняття проституцією або примушування особи до зайняття проституцією, яке визначається як вчинення певних дій з метою задоволення статевих потреб іншої особи, в обмін на гроші або інші матеріальні вигоди. Статтею 303 Кримінального кодексу України також передбачено кримінальну відповідальність за сутенерство, яке визначається як вчинення дій, спрямованих на втягнення іншої особи в заняття проституцією або утримання її з цією метою [1].

Об'єктом цього кримінального правопорушення є суспільні відносини, які, в свою чергу, забезпечують основні принципи суспільної моралі у сфері статевих стосунків.

Тому суспільна небезпечність цього діяння полягає саме в тому, що правопорушник, у супереччю волі особи, схиляє чи примушує її до надання певних послуг сексуального характеру за якусь плату чи певну винагороду, що є грубим виявленням експлуатації проституції третіми особами.

Об'єктивні ознаки сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією можуть включати, але не обмежуються, такими діями:

- залучення особи до заняття проституцією за допомогою обіцянок, примусу або насильства;
- утримання особи від зв'язку зі своєю родиною або іншими близькими, або відмова надавати особі можливість вийти з діяльності щодо заняття проституцією;
- отримання матеріальної вигоди зі здійснення кримінального правопорушення, зокрема, відкрите вимагання грошових коштів від осіб, які займаються проституцією.

Шантаж та обман - є одними зі способів втягнення особи в заняття проституцією. Шантаж може характеризуватись певними діями з боку правопорушника, а саме застосування погроз повідомити різним установам чи окремим особам (можливо рідним) відомості, які потерпіла особа бажає зберегти в таємниці, незважаючи на те, що це буде правда або ж наклеп. Обман, в свою чергу, характеризується діями щодо приховування істини чи її деформацією, а також повідомлення завідомо неправдивих відомостей з метою втягнення особи у заняття проституцією. Прикладом може слугувати надання обіцянки особи, щодо можливості працювати фотомоделлю закордоном, але намір виявляється правопорушника саме в втягненні особи в заняття проституцією.

В деяких випадках можливе використання уразливого стану потерпілого задля втягнення особи в заняття проституцією: безробіття, матеріальні та фінансові труднощі, сімейні проблеми. Також задля такого втягнення може бути застосований примус чи насильство, що виявляється в побитті особи, мордуванні та нанесенні будь-якого ступеню тілесних ушкоджень [3, с. 380].

Щодо сутенерства, то воно характеризується діями правопорушника щодо втягнення особи будь-якої стані в зайняття проституцією задля своєї корисливої мети: створення умов щодо експлуатації особи, здійснення контролю за ними та клієнтами, недопущення певних протиправних діянь з боку клієнта.

Кримінальне правопорушення, передбачене статтею 303 Кримінального кодексу України вважається закінченим з моменту вчинення будь-якої із зазначених у ч. 1 ст. 303 Кримінального кодексу дій незалежно від того, вдалося чи ні таким способом втягнути потерпілу особу в заняття проституцією. А при сутенерстві - з моменту вчинення сутенером дії щодо забезпечення заняття проституцією іншою особою незалежно від фактичного досягнення ним корисливої мети.

Суб'єктивні ознаки кримінального правопорушення, передбаченого статтею 303 Кримінального кодексу України характеризуються прямим умислом та полягають у намірі особи залучити іншу особу до заняття проституцією та здійснення контролю за її діяльністю у цій справі.

Наприклад, якщо особа примушує іншу особу до зайняття проституцією та контролює її дії, або створює умови, за яких інша особа змушена займатися проституцією, це може бути ознакою сутенерства. Іншим прикладом може бути ситуація,

коли особа знайомиться з іншою особою та надає їй «роботу», пропонуючи займатися проституцією, а потім контролює її дії та вимагає від неї певну частину заробітку або плату за «охорону».

У будь-якому випадку, винна особа повинна мати намір залучити іншу особу до заняття проституцією та здійснювати контроль за її діяльністю, щоб таке діяння було розглянуто як сутенерство чи втягнення особи в зайняття проституцією.

Суб'єктивні ознаки сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією полягають у намірі особи залучити іншу особу до заняття проституцією та здійснення контролю за її діяльністю у цій справі. Це означає, що для того, щоб сутенерство було визнано кримінально-караним діянням, повинна бути доведена вина особи у намірі залучити іншу особу до зайняття проституцією та здійснювати контроль за її діяльністю [3, с. 381-382].

Наприклад, якщо особа примушує іншу особу до зайняття проституцією та контролює її дії, або створює умови, за яких інша особа змушена займатися проституцією, це може бути ознакою сутенерства. Також, якщо особа надає іншій особі можливість займатися проституцією та вимагає від неї певну частину заробітку або плату за «охорону», то таке діяння може бути розглянуто як сутенерство.

Тобто, виходячи з вищезазначеного, до суб'єктивних ознак кримінального правопорушення, передбаченого статтею 303 Кримінального кодексу України відноситься:

- прямиї умисел;
- мета, яка є корисливою;
- намір, щодо залучення особи до зайняття проституцією та здійснення контролю за її діяльністю.

Суб'єктом даного кримінального правопорушення є будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку, незалежно від її статі. А у разі вчинення цього кримінального правопорушення щодо неповнолітнього за ч. 3 ст. 303 Кримінального кодексу України або малолітнього за ч. 4 ст. 303 Кримінального кодексу України суб'єктом буде виступати особа, яка досягла 18-річного віку згідно з п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 27 лютого 2004 р. [2]

Законодавство України передбачає заходи захисту для жертв сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією. Це можуть бути такі заходи, як надання психологічної та медичної допомоги, забезпечення житла та матеріальної підтримки, а також охорона життя та здоров'я жертви.

Комплексне дослідження цієї проблематики дозволило сформулювати цілу низку теоретичних висновків, які мають практичне значення, зокрема:

1. Актуальність проблеми проституції та сутенерства полягає у тому, що вони мають негативний вплив на суспільство та окремих людей. Перш за все, вони сприяють поширенню статевих захворювань та збільшенню ризику залучення до наркотичної залежності. Крім того, проституція часто є засобом експлуатації жінок та дівчат, які змушені займатися цією діяльністю через бідність, відсутність роботи або насильство.

2. Стаття 303 розташована у Розділі XII Кримінального кодексу України, через це впливає позиція законотворців щодо визначення об'єкта цього кримінального правопорушення: громадський порядок і моральність. У такому випадку особисту недоторканість, статеву свободу та статеву недоторканість людини варто розуміти, як

додатковий об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 303 Кримінального кодексу України. Об'єктивну сторону кримінального правопорушення, що досліджується, утворюють такі дії: втягнення особи в заняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого стану цієї особи, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства; примушування особи до зайняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого стану цієї особи або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, або сутенерство.

3. Проституція може гарно впливати на фінансовий сектор держави, але в свою чергу збільшувати аморальність серед всього населення і пригнічувати соціальний характер значимості створення сім'ї, як задоволення одного з людських благ суспільства, що призводить до розбещення особи та скалічення психологічних якостей людини.

4. Обґрунтованість кримінальної відповідальності за сутенерство або втягнення особи в зайняття проституцією означає її застосування тільки за наявності належного встановлення особливостей вчиненого правопорушення, а також забезпечення доказування, здатного забезпечити всебічну перевірку отриманих доказів. У протилежному випадку притягнення до відповідальності матиме свавільний характер і є недопустимим.

Таким чином, проблема проституції та сутенерства є актуальною не тільки на рівні кримінального права, а й з погляду захисту прав людини, боротьби з насильством та належного забезпечення здоров'я та благополуччя населення. Необхідність ефективного протидії цьому явищу вимагає проведення досліджень та розробки комплексних заходів на рівні держави та міжнародної спільноти. І тому, враховуючи серйозні наслідки, які можуть виникнути в результаті вчинення дій, які характерні для сутенерства та втягнення особи в зайняття проституцією, важливо підвищити рівень контролю та попередження цих кримінальних правопорушень. Для цього потрібно створити ефективні механізми захисту потенційних жертв, а також сприяти підвищенню рівня свідомості громадськості щодо небезпек цих протиправних діянь та їх наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. (в ред. від 15.04.2023 // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. ст. 131. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» № 2 від 27.02.2004 р.–[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text>

3. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 608 с

4. Олефір А. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією: особливості, проблеми та відповідальність / А. Олефір // Scientific journal «ЛОГОС. The art of scientific mind». – 2019. – №4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/User/Downloads/249%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%82%D1%96-462-1-10-20190912%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/249%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%82%D1%96-462-1-10-20190912%20(1).pdf)

Зінченко Вікторія,

студентка 4 курсу Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету ім. Я.Мудрого.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри кримінального права

та кримінально-правових дисциплін

Гринько Лариса

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТАКТИКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ

На сучасному етапі людство зіткнулося з низкою серйозних проблем, які впливають на подальше здорове існування всього світового суспільства. При цьому, деякі аналітики та науковці називають ці проблеми нерозв'язними, вважаючи, що повністю їх побороти неможливо, однак, цілком ймовірно зменшити їх негативний вплив на світову спільноту. Для цього необхідні цілеспрямовані дії на державному рівні всіх учасників світового процесу.

Серед таких проблем найбільшу тривогу викликає поширення наркоманії. Вона являє собою пряму і явну загрозу здоров'ю не тільки окремої особистості, але й суспільства в цілому. У свою чергу, поширення та вживання наркотиків супроводжують поширення хвороб, зростання злочинності, корупція, насильство. Незаконний оборот наркотиків чинить негативний вплив на економічні, культурні та політичні основи держави.

Аналіз матеріалів правозастосовної практики засвідчує, що криміналістичне забезпечення досудового розслідування злочинів у сфері обігу наркотичних засобів є недостатнім. Основною причиною є те, що дане питання досить не врегульовано в законодавстві, розроблено в теоретичній і методичній літературі, а тому закономірно, що у правозастосовній діяльності виникають певні труднощі.

Елементами системи тактико-криміналістичного забезпечення виступають тактико-криміналістичні знання, тактичні навички й уміння, тактико-криміналістична освіта, правове регулювання тактико-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів [1, с. 221]. Між зазначеними елементами існують взаємні зв'язки, які відбивають цілісність системи тактико-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, зокрема у сфері обігу наркотиків. Формування у слідчих та оперативних співробітників практичної готовності використовувати в своїй діяльності розроблені криміналістичною тактикою рекомендації виступає фундаментальною умовою забезпечення ефективного розв'язання ними тактико-криміналістичних завдань.

Значення тактико-криміналістичного забезпечення діяльності слідчого, прокурора полягає у формуванні в нього готовності застосовувати на практиці тактичний арсенал і створенні необхідних умов для її реалізації в інтересах вирішення тактичних завдань розкриття, розслідування й профілактики злочинів з урахуванням конкретної ситуації, що склалася на певний момент розслідування. Так, зокрема при розслідуванні злочинів у

сфері обігу наркотиків вбачається за доцільне забезпечити вжиття необхідного та достатнього комплексу процесуальних дій для отримання інформації щодо каналів надходження до підозрюваних наркотичних засобів і припинення їх. З цією метою не можна задовольнятися під час допитів формальними поясненнями про знайдення наркотиків чи разового придбання їх у невідомих осіб. Необхідно отримувати вичерпну інформацію про коло знайомих підозрюваних, досліджувати їх особу та перевіряти можливу причетність до незаконного обігу наркотичних засобів. З метою викриття осіб, які перш за все, системно займаються збутом наркотиків, їх поставками потрібно широко застосовувати угоду про визнання винуватості.

Для результативного виявлення причин та умов, які сприяють незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, працівники оперативних підрозділів, насамперед, вивчають оперативну обстановку на обслуговуваній території; ретельно аналізують дані, які можуть свідчити про готування до злочинів; пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, або вивчення таких злочинів; за відповідними обліками перевіряються особи, які здатні на такі злочини, або ті, що їх організують чи зберігають вдома наркотичні засоби. Постійно перевіряють плантації сільськогосподарських підприємств, ферм, які розміщені на території обслуговування, підприємства з переробки конопель, маку, найбільш вірогідні місця нелегальних посівів нарковмісних рослин. Крім того, при організації роботи перш за все оперативні працівники правоохоронних органів виявляють споживачів наркотичних засобів, через яких у процесі проведення оперативно-розшукових заходів встановлюється весь ланцюжок зловмисників (споживач наркотичних засобів, дрібний їх збувальник, збувальник-перекупник, особа, яка здійснювала незаконний посів або вирощування снотворного маку чи конопель, організатор тощо).

Для виявлення учасників такої протиправної діяльності використовують: розвідувальне опитування осіб, які допускають немедичне вживання наркотичних засобів, про джерела та канали надходження таких засобів у незаконний обіг, а також про осіб, які причетні до їх незаконного виготовлення та розповсюдження; оперативне спостереження за поведінкою збувальників наркотичних засобів, які стоять на обліку в оперативних підрозділах, у т.ч. з використанням конфідентів; зашифроване опитування раніше судимих за вчинення загальнокримінальних злочинів про осіб, які займаються незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; здійснення внутрішньокамерної розробки осіб, затриманих за незаконні операції з наркотичними засобами; введення конфідентів у середовище збувальників наркотичних засобів [2, с. 105].

Після затримання підозрюваного у вчиненні злочину у сфері обігу наркотичних засобів доцільна така типова схема дій слідчого: огляд місця події (території домоволодіння затриманого) з роз'ясненням йому положень ст. 30 Конституції України; огляд предметів і речей, які вилучені в підозрюваного; відібрання зразків для експертизи у затриманій особі (піднігтьового змісту, взяття смолистих зіскобів з долонь та інших ділянок тіла); обшук за місцем проживання підозрюваного; допит підозрюваного і за необхідністю його освідування; винесення клопотань про проведення необхідних (експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та їх аналогів, агротехнічної, ботанічної, біологічної, ґрунтознавчої, трасологічної) судових експертиз; допит у якості свідків працівників оперативних підрозділів та понятих, інших осіб за їх наявності; перевірка

показань підозрюваного на місці, одночасні допити, що в сукупності дозволяє вирішувати завдання з доказування винності особи; збирання відносно підозрюваного матеріалів, які його характеризують; за наявності підстав, передбачених КПК України, призначення та проведення відносно підозрюваного судово-психіатричної експертизи [3, с. 105].

Отже, елементами системи тактико-криміналістичного забезпечення досудового розслідування злочинів у сфері обігу наркотиків мають бути: тактичні засоби збирання доказів, тактико-криміналістичні знання, тактичні навички й уміння, тактико-криміналістична освіта, правове регулювання тактико-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. Між зазначеними елементами існують взаємні зв'язки, які відбивають цілісність цієї системи. Розглядаючи функціонування системи тактико-криміналістичного забезпечення досудового розслідування вказаної групи злочинів, варто звертати увагу на специфіку складових її елементів і особливості взаємодії між ними з огляду на одне з важливих завдань цієї системи, а саме – вдосконалення її організації і використання в інтересах оптимального розв'язання системою важливої соціальної функції, пов'язаної із формуванням тактичної готовності співробітників правоохоронних органів до виконання покладених на них обов'язків. Однак, вважаємо, що тактико-криміналістичне забезпечення має своїм завданням створення належних умов не лише для результативного здійснення досудового розслідування слідчим, прокурором як стороною обвинувачення, а й для здійснення функцій захисту захисником як представником сторони захисту, до повноважень якого законодавцем віднесено право збирати й подавати на розгляд суду докази.

Таким чином, криміналістичне забезпечення досудового розслідування злочинів у сфері обігу наркотичних засобів розглядається не лише як вирішення прикладних завдань криміналістики, які містяться в розробці і наданні органам досудового розслідування криміналістичних засобів і методик отримання, оцінки і використання інформації, необхідної для виявлення й досудового розслідування кримінальних правопорушень, а й як вирішення дидактичної функції, яка полягає в розробці проблем навчання слідчих та оперативних співробітників криміналістичним методикам, озброєння їх криміналістичними знаннями.

ЛІТЕРАТУРА

---

1. Перлін С. С. Поняття і види техніко-криміналістичного забезпечення правозастосовної діяльності. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 1. С. 221-226.
2. Морозов Д. А. Розслідування незаконного посіву або вирощування снотворного маку чи конопель: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 239 с.
3. Кривонос М. В., Бондар В. С. Теорія та практика використання спеціальних знань в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : монографія; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Сєвєродонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2017. 412 с.

Копійка Максим Романович,

курсант.

Науковий керівник: **Чорна Аліна Генадіївна,**

старший викладач кафедри

кримінального права та кримінології.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО МЕТА

Поняття покарання поєднується у науці та побуті з поняттям правопорушення, а говорячи ширше, – з поняттям провини. Без покарання немає правопорушення, а правопорушення немає без покарання. Звідси звичне словосполучення: «правопорушення – покарання» [1].

Саме у зв'язку з скоєнням правопорушення постає питання про покарання – про його вид та розмір. Згідно ст.51 ККУ визначають такі види покарань: До осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, судом можуть бути застосовані такі види покарань:

- 1) штраф;
- 2) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу;
- 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- 4) громадські роботи;
- 5) виправні роботи;
- 6) службові обмеження для військовослужбовців
- 7) конфіскація майна;
- 8) арешт;
- 9) обмеження волі;
- 10) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців;
- 11) позбавлення волі на певний строк;
- 12) довічне позбавлення волі.

Особливістю кримінального покарання є позбавлення засудженого тих благ, які є цінністю як для засудженого, так і для всього суспільства в цілому. З одного боку покарання постає як добро, забезпечуючи виправлення засудженого і безпеку суспільства, з другого – як вимушене зло, оскільки є обмеження певних суспільних цінностей. Ця особливість покарання визначає закріплення у кримінальному праві принципу економії каральних коштів [3]

Покарання призначається лише за вироком суду та від імені держави, тобто має публічний характер. При призначенні покарання проявляється і здійснюється офіційна оцінка вчиненого суспільно небезпечного вчинку та особи, яка його вчинила. У підручниках з кримінального права справедливо наголошується, що чим вищий ступінь суспільної небезпеки кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила, тим вище має бути рівень виправно-виховних елементів у кримінальному покаранні.

Складність у з'ясуванні мети покарання у тому, що його завжди являє собою акт щодо минулого – вже скоєного злочину – і щодо майбутнього – зважаючи на ті самі злочини, які можуть бути скоєні в майбутньому. Стосовно минулого – це розплата за вже скоєний злочин, стосовно майбутнього – це засіб досягнення певної мети [3].

Покарання є мірою примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, яка полягає у передбачених законом позбавленні або обмеженні волі засудженого.

Покарання застосовується з метою виправлення засуджених, а також попередження вчинення нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами.

Покарання не має на меті заподіяння фізичних страждань або приниження людської гідності. Тому що, не розглядаючи кару як мету покарання, втрачається певне превентивне значення цілі покарання... Передбачений у кримінальному законі принцип диференціації кримінальної відповідальності залежно від характеру та ступеня суспільної небезпеки діяння, особистості винного та інших обставин скоєння злочину гарно підкреслює значення кари як цілі покарання ».

Звісно ж, що ставити перед покаранням мету спокути провини недоцільно: якщо розуміти провину у її кримінально-правовому значенні, то спокутувати провину (намір чи необережність) неможливо, а якщо розуміти її як усвідомлення своєї неправоти, своєї провини перед суспільством, то їй як морально-психологічній категорії не місце у кримінальному законі.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що й поняття покарання більш-менш очевидне, щодо цілей покарання повної ясності досі не досягнуто, і тому ця проблема вимагає подальшого наукового осмислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. НЕДОВ, СЛ. "МЕТА ПОКАРАННЯ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ."
2. Рагімлі, З. Б. "ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО МЕТА." Редакційна колегія: АМ Куліш – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України; ВВ Миргород-Карпова – кандидат юридичних наук; АВ Стебляк – доктор філософії зі спеціальності 081 «Право»; ВВ Пахомов – доктор юридичних наук, професор (2022): 493.
3. СИРОТЕНКО, Юрій. "ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПОКАРАННЯ." Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 26 березня 2021 р.) (2021): 242.

**Левчук Вікторія Олександрівна,
Мандрика Ірина Андріївна,**
студенти 4-го курсу юридичного факультету.
Науковий керівник: **Липницька Євгенія Олександрівна,**
доцент кафедри господарського та адміністративного права.
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ГРУНТАМ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Життя створює ґрунт, а ґрунт створює нове життя
Степан Позняк

Із початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України, збройна агресія окупантів загрожує не лише життю людей, а і має значні екологічні наслідки. Суттєвої екологічної шкоди в результаті ведення бойових дій зазнають ґрунти. Основна шкода ґрунтам полягає у їх хімічному забрудненні через обстріли, мінування, пересування важкої техніки тощо. Внаслідок цих дій порушується його структура, що в подальшому може призвести до його ерозії та неможливості використання для сільськогосподарських потреб. Для відновлення їх стану потребується значні фінансові затрати та багато часу.

Статистика свідчить, що станом на 30 листопада 2022 року, сума збитків, завданих сотням гектарів українських земель унаслідок забруднення шкідливими речовинами через повномасштабну війну складає 488,9 млрд грн. У цифрах забруднення сягає 291 826 950 м², а засмічення 8 099 793 440 м² [1].

Метою дослідження є узагальнення законодавства щодо обчислення розміру шкоди, завданої ґрунтам під час ведення бойових дій на території України, надання рекомендацій щодо удосконалення порядку обчислення такої шкоди та відновлення стану ґрунтів.

Дослідженням питання відшкодування шкоди завданої ґрунтам займалось чимало науковців, зокрема такі як: В.І. Андрейцев, Г.І. Балюк, О.С. Колбасова, К.В. Кошеленко, М.В. Краснова, А. Лівіцька, С. Позняк, Л. Федорова та інші. Однак, дане питання продовжує бути актуальним в науковому плані в зв'язку з необхідністю дослідження особливостей обчислення розміру шкоди, заподіяної ґрунтам саме внаслідок воєнних дій.

За 2022 рік Урядом України, Міндовкілля та Міністерством аграрної політики та продовольства України прийнято декілька нормативно-правових актів щодо порядку та методики обчислення шкоди, в тому числі й ґрунтам. Потребує додаткового дослідження вказане законодавство на предмет врахування всіх чинників, які можуть впливати на розмір шкоди, спричиненої ґрунтам, а також порядку такого обчислення.

Згідно ст. 1 Закону України «Про охорону земель» (далі – Закону) ґрунт – природно-історичне органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості [2]. На цінності ґрунтів законодавець наголошує і у Земельному кодексі України (далі – ЗК України), де вказується, що до особливо цінних земель відносяться ґрунти (темно-сірі опідзолені; дерново-буроземні глибокі і середньо-глибокі; дернові Закарпаття; коричневі Південного узбережжя Криму та інші) [3].

Як слушно зазначає С. Позняк, ґрунт – це життєво важливий природний ресурс не меншою мірою, ніж ті, які ми вважаємо основоположними [4, с. 310].

Законодавство України налічує у собі низку нормативно-правових актів, котрі впорядковують порядок визначення шкоди, завданої ґрунтам. Зокрема, такими є постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року №326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» (далі – Порядок № 326) [5]; Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 04.04.2022 №167 «Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану» (далі – Наказ Міндовкілля № 167) [6] та інші.

Зокрема, відповідальними за визначення шкоди ґрунтам є уповноважені особи Державної екологічної інспекції (далі – ДЕІ), які від імені держави встановлюватимуть факти забруднення ґрунтів та їхні масштаби. Аби притягнути до відповідальності і стягнути збитки за спричинену шкоду, необхідна чітка база документів, оскільки вони виступатимуть основними доказами у судовому процесі.

Сьогодні при ДЕІ діє Оперативний штаб, котрий покликаний здійснювати формування переліку всіх порушень у сфері охорони навколишнього природного середовища. Створення такого Оперативного штабу при ДЕІ обумовлено потребою залучення кваліфікованих спеціалістів (інспекторів) для фіксації порушень у сфері охорони навколишнього природного середовища, а також здійснення розрахунку екологічної шкоди та збитків відповідно до затверджених Методик [7].

Так, Наказом Міндовкілля №167 встановлено, що визначення факту та розміру шкоди можна встановити без залучення власників чи землекористувачів у процес, чим значно пришвидшується процес дослідження та обрахунків. При обчисленні збитків враховується питома витрати на ліквідацію наслідків забруднення ґрунтів відповідної земельної ділянки; нормативна грошова оцінка земельної ділянки, ґрунти якої зазнали забруднення, площа земельної ділянки; ґрунти якої зазнали забруднення, коефіцієнт небезпечності забруднюючої речовини, значення якого визначається за Додатком Наказу Міндовкілля №167; коефіцієнт, що застосовується для врахування природоохоронної

цінності земельної ділянки, визначений у Додатку 10 постанови Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 року № 963 (далі – Постанова КМУ № 963) [8].

Ще одним нормативно-правовим актом, котрий регулює порядок визначення шкоди, завданої ґрунтам, є Наказ Міністерства охорони навколишнього середовища України від 27.10.1997 №171 «Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства» (далі – Методика № 171) [9]. Методика № 171 містить у собі поняття ґрунтів, а також відповідні формули щодо обчислення розміру шкоди, завданої забрудненням та засміченням земель.

Варто звернути увагу також на Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства від 18.05.2022 № 295 «Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації» (далі – Наказ Мінагрополітики № 295) [10]. Дана Методика фактично визначає процедуру визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації, що включає втрати земельного фонду, а також пов'язану з ними упущену вигоду. Відтак, відповідальними за визначення шкоди та збитків є обласні, Київська міська державні адміністрації (на період воєнного стану – військові адміністрації). Методика містить посилання на інші нормативно-правові акти, зокрема на Порядок № 326.

Відтак, варто вказати на підстави розмежування вище вказаних нормативно-правових актів щодо обчислення шкоди заподіяної ґрунтам. Методика № 171 стосується встановлення розмірів шкоди від забруднення (засмічення) земель будь-якого цільового призначення, що сталося внаслідок несанкціонованих викидів речовин, сполук і матеріалів, внаслідок порушення норм екологічної безпеки у разі зберігання, транспортування та проведення вантажно-розвантажувальних робіт, використання пестицидів і агрохімікатів, токсичних речовин, виробничих і побутових відходів; самовільного розміщення промислових, побутових та інших відходів.

Методика №167 визначає порядок розрахунку розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам державами, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та фізичними особами через забруднення ґрунтів, засмічення земель, допущених унаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану внаслідок їх дій або бездіяльності на усіх землях України незалежно від їх категорій та форм власності.

Порядок № 326 встановлює процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації (далі - шкода та збитки), починаючи з 19 лютого 2014 року, а саме, передбачено основні напрями відшкодування шкоди, в тому числі шкода, завдана земельним ресурсам, та відповідні показники, які враховуються при обчисленні шкоди.

Згідно Порядку № 236, обрахунки шкоди, що завдається забрудненням ґрунтів мають здійснюватися як по кожному факту завдання шкоди, так і загалом за певний проміжок часу. Посадові особи ДЕІ залучаються правоохоронними органами до обрахунку шкоди, завданої в результаті вчинення злочинів екоциду чи порушення законів та звичаїв війни.

Поза межами кримінального правопорушення, працівники Держжекоінспекції виїздів для фіксації фактів забруднення земель та ґрунтів не проводять [11].

Варто зауважити, що одних Методик обчислення розмірів збитків недостатньо. Необхідно створити на місцевому рівні певні стратегії відновлення ґрунтів, котрі б погоджувались на державному рівні. До прикладу: громада за допомогою експертної групи задокументувала факт завдання шкоди ґрунтам і на основі детального аналізу останнього приймає стратегію розвитку цієї ділянки. Діяти експертна група могла б на основі стратегії відновлення ґрунтів, після їх забруднення чи засмічення внаслідок повномасштабного вторгнення рф.

Питання відшкодування шкоди, завданої ґрунтам під час ведення бойових дій на території України є достатньо складним, однак якщо аналізувати загалом, окрім затвердження Методики, профільне міністерство не змогло видати рекомендації для ДЕІ та її територіальних органів щодо процедури документування всього обсягу шкоди, що завдається довкіллю України в результаті збройної агресії рф та процедур підготовки документів до позовів чи заяв на міжнародному рівні чи національному рівні.

У висновку варто зауважити, що законодавство за достатньо короткий термін збагатилось на чимало нормативно-правових актів, котрі мають на меті визначення розміру шкоди завданої ґрунтам під час повномасштабного вторгнення рф. Кожна Методика визначає певні формули обчислення шкоди, що допомагає при оцінці шкоди.

Також вважаємо за потрібне створити стратегію відновлення ґрунтів та план дій до неї, розробити заходи і програми державного та регіонального рівнів, які допоможуть в оцінці ґрунтів та визначенні завданої шкоди, подбати про інформування та фінансування, налагодити ефективний та систематичний моніторинг стану ґрунтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шкоди на понад 448 млрд грн. Через війну сотні гектарів землі України забруднені шкідливими речовинами. URL: [https://espresso.tv/shkodi-na-ponad-448-mlrd-grn-через-viynu-sotni-gektariv-zemli-ukraini-zabrudnenni-shkidlivimi-rechovinami](https://espresso.tv/shkodi-na-ponad-448-mlrd-grn-cherез-viynu-sotni-gektariv-zemli-ukraini-zabrudnenni-shkidlivimi-rechovinami)
2. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. Відомості Верховної Ради. 2003. № 39. Ст.349.
3. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст.27.
4. Позняк С. Ґрунти в сучасному суспільстві. Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2017. Випуск 51. С.304-313.
5. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326.
6. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії [...]: Наказ Міндовкілля від 04.04.2022 № 167.
7. Росохата Д. Роль органів екологічного контролю у фіксації воєнних злочинів проти довкілля на території України. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2022. Випуск 74. ст. 141.

8. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, псування земель, порушення режиму, нормативів і правил їх використання: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2007 № 963.

9. Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 27.10.1997 № 171.

10. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Наказ Мінагрополітики від 18.05.2022 № 295.

11. Відшкодування шкоди, завданої українським ґрунтам та землям в умовах війни. Екологія Право Людина. Верховенство права для захисту довкілля. Львів. 2022. Ст.14.

УДК 347

*Меркулов С.О.,
студент 3 курсу юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ КОЛЕКТИВНИХ ДОГОВОРІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА БОЛГАРІЇ

Виконання зобов'язань, взятих на себе сторонами колективного трудового договору, є нормальним і бажаним розвитком колективно-договірних відносин. Однак не завжди колективно-договірні відносини відбуваються таким законним і бажаним шляхом, оскільки трапляються випадки, коли зобов'язання, прийняті колективним трудовим договором, або порушуються, або не виконуються належним чином. Тому законодавства різних держав передбачають різні засоби захисту, за допомогою яких сторони колективного договору можна примусити виконувати свої обов'язки.

Актуальність теми полягає в необхідності пошуку корисного досвіду інших країн, насамперед країн Європейського союзу, з огляду на європейський та євроатлантичний курс України, з метою вдосконалення українського законодавства, зокрема, щодо правового регулювання відповідальності за порушення колективних договорів.

Метою даної статті є розкриття і порівняння деяких особливостей притягнення до відповідальності за порушення колективних договорів в Україні та Болгарії, запозичення корисного досвіду для України і визначення, які зміни слід внести до українського законодавства.

У розумінні ст. 357 Трудового кодексу Болгарії (далі – ТК Болгарії) невиконання колективного трудового договору за своєю правовою природою утворює трудовий спір. Спосіб захисту у разі невиконання колективного трудового договору регулює положення ст. 59 ТК Болгарії, відповідно до якого кожна зі сторін і кожен робітник або службовець, на якого поширюється дія колективного трудового договору, може пред'явити позов до

суду. Однак, враховуючи односторонній характер колективного трудового договору, на практиці суб'єктом його порушення може бути лише роботодавець. Враховуючи те, що робітник і службовець є економічно слабшою стороною трудових правовідносин, він не може ставитися у вину за порушення колективного трудового договору і тому не може бути суб'єктом правопорушення [1].

На відміну від Болгарії, в Україні за порушення чи невиконання зобов'язання щодо колективного договору можуть нести юридичну відповідальність як особи, які представляють роботодавця, так і особи, які представляють профспілки або інші уповноважені трудовим колективом органи (ст.18 ЗУ «Про колективні договори і угоди») [2].

Згідно зі ст. 59 ТК Болгарії, у разі невиконання будь-якого виду колективного договору - на рівні підприємства, галузі чи муніципалітету - позивачем може бути:

- окремих робітник, службовець або
- уповноважений орган профспілкової організації як сторона договору.

Окремих працівник може подати позов, коли невиконання колективного трудового договору стосується лише нього або навіть групи працівників, до якої він також належить, але у випадку, коли не діє і не подає позов профспілкова організація. Позов має право пред'явити лише той працівник або службовець, на якого поширюється дія колективного трудового договору.

Профспілкова організація, яка є стороною договору, може пред'явити позов у трьох випадках:

По-перше, коли невиконання стосуються всіх або значної частини працівників. У цьому випадку ціна позову не може бути загальною сумою, а має бути визначена для кожного працівника, щодо якого діє колективний договір і щодо якого роботодавець не виконав зобов'язання.

По-друге, профспілкова організація може подати позов, коли невиконання зачіпає окремого працівника або службовця, незалежно від того, чи є він членом профспілкової організації і чи приєднався до договору.

По-третє, профспілкова організація також може подати позов, якщо невиконання безпосередньо впливає на саму профспілкову організацію (наприклад, у разі невиконання роботодавцем обов'язку щодо створення матеріальних умов для здійснення функцій профспілкової організації, неоплата відпустки за профспілкову діяльність тощо) [1].

При поданні позову про невиконання колективного трудового договору позивач повинен довести такі обставини:

- що він перебуває або перебував у трудових відносинах з роботодавцем;
- що роботодавець має зв'язок з колективним трудовим договором, про невиконання якого йдеться і який поширюється на робітника або службовця;
- що поведінка роботодавця не відповідає вимогам колективного трудового договору [3].

В Україні порядок притягнення до відповідальності за порушення колективного договору регулюється ст.20 Закону України «Про колективні договори і угоди», ст.19 КЗпП, ст.221, 255 КУпАП. Якщо роботодавець порушив умови колективного договору, профспілки, що його уклали, мають право надсилати роботодавцю подання про усунення цих порушень, яке розглядається у тижневий строк. У разі відмови усунути порушення або недосягнення згоди у зазначений строк профспілки мають право оскаржити неправомірні дії або бездіяльність посадових осіб до суду [4]. Протокол про адміністративне правопорушення складається уповноваженою на те посадовою особою Державною

службою України з питань праці. Наведені справи розглядають судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів [5]. Зі змісту вищевказаного випливає, що, на відміну від Болгарії, де позивачем може бути як окремий працівник, так і уповноважений орган профспілки, в Україні право оскаржити діяння роботодавця щодо порушення умов колективного договору надається лише профспілкам.

В Болгарії за невиконання колективного трудового договору та інші пов'язані із колективно-договірними відносинами правопорушення роботодавця несе адміністративну відповідальність. Так, відповідно до ст.414 Трудового кодексу Болгарії роботодавця карається грошовою санкцією або штрафом у розмірі від 1500 до 15 000 лв (від 30 000 грн до 300 000 грн) [1].

В Україні відповідно до ст.ст.17-19 Закону України «Про колективні договори і угоди» і ст.ст.41⁻¹ – 41⁻³ КУпАП

На осіб, які представляють роботодавця чи профспілки або інші уповноважені трудовим колективом органи і з вини яких порушено чи не виконано зобов'язання щодо колективного договору, угоди, накладається штраф від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, і вони також несуть дисциплінарну відповідальність аж до звільнення з посади.

На вимогу профспілок, іншого уповноваженого трудовим колективом органу роботодавця зобов'язаний вжити заходів, передбачених законодавством, до керівника, з вини якого порушуються чи не виконуються зобов'язання щодо колективного договору, угоди.

Особи, які представляють роботодавця чи профспілки або інші уповноважені трудовим колективом органи і винні в ненаданні інформації, необхідної для ведення колективних переговорів і здійснення контролю за виконанням колективних договорів, угод, несуть дисциплінарну відповідальність або підлягають штрафу від 1 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

За ухилення осіб, які представляють власників або уповноважені ними органи чи профспілки або інші уповноважені трудовим колективом органи, представників трудових колективів від участі в переговорах щодо укладення, зміни чи доповнення колективного договору - накладається штраф від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5].

Отже, за законодавством Болгарії за порушення чи невиконання колективного договору, відповідальність може нести лише сторона роботодавця. В Україні відповідальність за вказане правопорушення передбачається для обох сторін колективного договору. Крім того, на відміну від Болгарії, де позивачем може бути як окремий працівник, так і уповноважений орган профспілки, в Україні право оскаржити діяння роботодавця щодо порушення умов колективного договору надається лише профспілкам. Що стосується санкцій, то в Болгарії розмір штрафу за недотримання зобов'язань за колективним договором в 176 разів перевищує відповідний максимальний штраф в Україні (1700 грн). З огляду на це, на мою думку, доцільно було б внести зміни у відповідні статті Закону України «Про колективні договори і угоди» і КУпАП щодо розмірів грошових стягнень за вищевказані правопорушення з метою більш ефективного виконання штрафом спонукання осіб додержуватися норм колективних договорів, інакше така міра адміністративної відповідальності втрачає значення заходу впливу, що застосовується до винної особи і тягне за собою певні несприятливі для неї наслідки.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Трудовий кодекс Болгарії від 01.01.1987 року. URL: <https://www.justice.government.bg/home/normdoc/1594373121> (дата звернення: 15.04.2023 р.)
2. Закон України «Про колективні договори і угоди» від 01.07.1993 року. № 3356-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#n157> (дата звернення: 15.04.2023 р.)
3. Ілієв М. Колективно-трудова угода. Труд и осигуровки ТИТА. URL: https://www.tita.bg/free/labor-law/828#to_149_prs_5 (дата звернення: 15.04.2023 р.)
4. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 року. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/ed20230127#n115> (дата звернення: 15.04.2023 р.)
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 року. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n220> (дата звернення: 15.04.2023 р.)

***Якобець Яна Михайлівна,**
студентка 4 курсу юридичного факультету.
Науковий керівник: **Липницька Євгенія Олександрівна,**
канд. юр. наук, доцент, доцент кафедри господарського
та адміністративного права.*

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЩОДО ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЦІЛЬОВЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Один із найважливіших принципів земельного законодавства – це принцип забезпечення раціонального використання земель. Він нерозривно пов'язаний з поняттям цільового характеру використання землі. Для забезпечення цільового використання землі застосовується підхід, передбачений Земельним кодексом України (далі – ЗК України), що передбачає поділ земель на категорії відповідно до їх цільового призначення.

Порушення вимог щодо цільового використання земельних ділянок стає дедалі поширенішим явищем. Землевласники та землекористувачі часто не виконують встановлені законом вимоги щодо цільового використання земельної ділянки, що призводить до їх незаконного використання. Відсутність єдиної судової практики щодо вирішення питання про нецільове використання ділянок ускладнює захист прав землевласників та землекористувачів, а також призводить до невизначеності у питаннях виконання вимог законодавства.

Так, судами по-різному вирішується питання щодо наявності чи відсутності підстав для розірвання договору оренди земельної ділянки у зв'язку з їх нецільовим

використанням. При цьому потребує аналізу поняття «нецільового використання» та «невикористання» земельної ділянки. Тому питання досягнення такого стану розвитку суспільних відносин, за якого використання земель в Україні можна буде вважати належним, є дуже актуальним для сучасної держави.

Окремі аспекти сутності цільового та нецільового використання земельних ділянок досліджували такі вчені, як А. П. Гетьман, Г. С. Башмаков, І. О. Іконичька, М. І. Краснов, П. Ф. Кулинич, А. М. Мірошніченко, Н. І. Титова, Ю. С. Шемшученко, М. В. Шульга та інші. В той же час потребує додаткового дослідження практика застосування законодавства про цільове використання земельних ділянок, зокрема, в аспекті підстав для розірвання договору оренди земельної ділянки.

Метою статті є аналіз судової практики щодо застосування законодавства про цільове використання земельної ділянки у випадку розірвання договору оренди земельної ділянки.

Згідно ст. 1 Закону України «Про землеустрій» цільове призначення земельної ділянки – це допустимі напрями використання земельної ділянки відповідно до встановлених законом вимог щодо використання земель відповідної категорії та визначеного виду цільового призначення [1]. Метою встановлення категорій земель за цільовим призначенням є забезпечення особливого правового режиму для їх охорони і ефективного використання. Згідно ст. 19 ЗК України землі України за основним цільовим призначенням поділяються на категорії, зокрема, на землі сільськогосподарського призначення, землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення [2].

В свою чергу, поняття «нецільове використання земельної ділянки» відсутнє у законодавстві України. Проте, в науковій літературі визначають поняття «використання земельної ділянки не за цільовим призначенням». Вважається, що вони тотожні. Також КГС ВС у справі від 14.07.2020 №916/1998/19 зазначає, що дане поняття стосується випадків, коли на земельній ділянці з певним цільовим призначенням проводиться діяльність, яка виходить за його межі та передбачає фактичне використання такої ділянки [3].

Відповідно до ст. 32 Закону України «Про оренду землі» на вимогу однієї із сторін договір оренди землі може бути достроково розірваний за рішенням суду в разі невиконання сторонами обов'язків, передбачених статтями 24 і 25 цього Закону. Зокрема в ст. 24 Закону зазначається, що орендодавець має право вимагати від орендаря використання земельної ділянки за цільовим призначенням [4].

Для з'ясування питання, в якому випадку використання земельної ділянки орендарем буде вважатись нецільовим використанням, доцільно проаналізувати наступні правові позиції судів. Так, у справі №910/12517/17 Київська міська рада подала позов до ТОВ «Бізнес Аргумент» про розірвання договору оренди та повернення земельних ділянок. Договором оренди було передбачено цільове призначення земельної ділянки - для будівництва та обслуговування приміщень торговельно-розважального призначення і закладів громадського харчування зі стоянками автомобілів та відвідувачів. В договорі також зазначалося, що орендар зобов'язаний, зокрема, завершити забудову земельної ділянки в строки, встановлені проектною документацією на будівництво, затвердженою в установленому порядку, але не пізніше, ніж через три роки з моменту державної реєстрації права оренди; використовувати земельні ділянку відповідно до її цільового призначення. В свою чергу, орендар будівельні роботи не розпочав [5].

В мотивувальній частині рішення Господарський суд міста Києва посилався на п. 2.21 постанови Пленуму Вишого Господарського суду України від 17.05.2011 р. № 6 «Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин», де вказується, що у разі встановлення порушень, передбачених ст. 143 ЗК України, зокрема, коли земельна ділянка використовується не за цільовим призначенням, визначеним умовами договору, та у спосіб, що суперечить екологічним вимогам, суди мають правові підстави для задоволення вимог про розірвання договору оренди на підставі ст. 32 Закону України «Про оренду землі». Разом з тим слід звернути увагу на те, що підставою для розірвання договору оренди землі є саме факт використання землі не за цільовим призначенням, а не, наприклад, невикористання земельної ділянки для забудови протягом трьох років підряд» [6].

Таким чином, Господарський суд міста Києва відмовив у задоволенні позовних вимог, тому що земельна ділянка використовувалась за призначенням, а підставою розірвання договору є саме використання орендарем земельної ділянки не за цільовим призначенням, тобто з іншою метою, ніж та, що встановлена договором, а не той факт, що будівельні роботи не було розпочато.

Іншим прикладом є справа № 915/141/17, в якій прокурор від імені Казанківської районної державної адміністрації звернувся з позовом до ТОВ «Сила Росту» про дострокове розірвання договору та повернення земельної ділянки. Зазначалося, що цільове призначення орендованої земельної ділянки сільськогосподарське, а вид використання – пасовище для сінокосіння, випасання худоби. При цьому орендар фактично використовував її як ріллю, що, на думку позивача, вважається нецільовим використанням. Задовольняючи вимоги позивача суд вказав на те, що орендар допустив порушення виду цільового використання земельної ділянки в межах однієї категорії – земель сільськогосподарського призначення та засіяв на спірній земельній ділянці технічну культуру – соняшник. Своїми діями орендар самостійно змінив вид цільового використання земельної ділянки в межах категорії земель сільськогосподарського призначення, в той час коли питання про визначення виду використання земельної ділянки належать до компетенції органів виконавчої влади та місцевого самоврядування [7].

Таким чином, на основі аналізу законодавства та судової практики можна зробити висновок, що цільове використання передбачає використання ділянки в межах певної категорії землі та виду цільового призначення згідно законодавства та умов договору оренди. Невикористання, у свою чергу, означає відсутність будь-якої діяльності на ділянці, яка відповідала б умовам договору оренди та відповідним нормам законодавства. Щодо судової практики про нецільове використання ділянок сільськогосподарського призначення, то суди досить однозначні у своїх висновках. Тому якщо земельна ділянка була передана на умовах використання для певної сільськогосподарської діяльності, а землекористувач використовує її для інших цілей, суд визнає це як нецільове використання землі. У справах, що стосуються земель несільськогосподарського призначення, підходи судів можуть бути більш різноманітні. Наприклад, у випадках, коли договором оренди земельної ділянки не вказано конкретний термін початку будівництва - це не буде вважатися нецільовим використанням земельної ділянки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

---

1. Про землеустрій: Закон України від 22 травня 2003 року №858-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003, № 36, ст. 282.
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року №2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002, № 3-4, ст. 27.
3. Постанова КГС ВС міста Києва від 14 липня 2020 р. у справі №916/1998/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90465543> (дата звернення: 25.04.2023).
4. Про оренду землі: Закон України від 6 жовтня 1998 року №161-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1998, № 46-47, ст.280.
5. Рішення Господарського суду міста Києва від 2 жовтня 2017 р. у справі №910/12517/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69346689> (дата звернення: 17.04.2023).
6. Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин: Постанова Пленуму ВГС від 17 травня 2011 року № 6. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006600-11#Text> (дата звернення: 17.04.2023).
7. Рішення Господарського суду Миколаївської області від 11 травня 2017 р у справі №915/141/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66457369> (дата звернення: 10.04.2023).